

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

FEDERAL ALMANYA KUZEY REN WESTFALYA'DA
İSLAM DİN DERSLERİ

Ali TOPÇUK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Veli ÖZTÜRK

İZMİR – 2016

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “ Federal Almanya Kuzey Ren Westfalya’da İslam Din Dersleri” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2016

Ali TOPÇUK

ÖZET
Doktora Tezi
Federal Almanya Kuzey Ren Westfalya'da İslam Din Dersleri
Ali TOPÇUK

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Felsefe ve Din Bilimleri Programı

Federal Almanya Kuzey Ren Westfalya'da İslam Din Dersi Hakkında Bir Değerlendirme.

Bu araştırmanın amacı, öğrenci ve öğrenci velilerinin Almanya Kuzey Ren Westfalya'daki İslam Din Dersi hakkındaki düşünce ve beklentilerini tesbit etmek, elde edilecek veriler çerçevesinde dersin daha verimli hale getirilebilmesi için teklifler sunmaktır.

Öğrencilerin % 96,09 u ve velilerin 90,2 si İslam Din Dersi'nin Almanca olmasını anlayışla karşılamaktadırlar.

Öğrenciler dinlerini Kur'an ve sünnete uygun ve konunun uzmanı olan (ilahiyatçı) öğretmenlerden öğrenme arzusundadırlar.

Türk ve diğer Müslüman ailelerin çoğu Alman vatandaşlığına geçmiş bulunmaktadır.

Araştırmamız, İslam Din Dersi'nin, müslüman öğrencilerin Alman toplumuna entegrasyonuna katkı sağladığını göstermiştir.

Şu ana kadar verilen İslam Din Bilgisi Dersi (Islamkundeunterricht), (anayasada ifadesini bulan) İslam Din Dersi (Islamischer Religionsunterricht) için iyi bir temel oluşturmuştur.

Anahtar kelimeler: Federal Almanya, Kuzey Ren Westfalya, Nordrhein Westfalen, İslam Dersi, Din Dersi, Almanya'da İslam.

ABSTRACT
Doctoral Thesis
Doctor of Philosophy(PhD)
Federal Germany North Rhine Westphalia Islamic Religion Courses
Ali Topcuk

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Philosophy and Religious Studies,
Philosophy and Religious Studies Program

Evaluation of the Islamic religious lesson in Germany North Rhine Westphalia state.

The intention of this research is to get to know the students and their parents' opinions and demands about the Islamic religious lesson, and propose some offers with the results of research in order to make lessons more efficient.

96, 09 % of the students and 90, 2 % of the parents welcomes the Islamic religious lesson to be taught in German.

Students are willing to learn this lesson fundamentally with Islamic theologians.

Many of Muslims became a German citizen with naturalization.

Our research provided that Islamic religious lessons contributed the Muslim students to the integration of the German society.

Lecture called Knowledge of Islam (Islamkundeunterricht) provided a good basis of Islamic Religious Lesson (Islamischer Religionsunterricht).

Keywords: Bundesrepublik Deutschland, Nordrhein Westfalen, Islamunterricht, Religionsunterricht, Islam in Deutschland.

**FEDERAL ALMANYA KUZEY REN WESTFALYA'DA
İSLAM DİN DERSLERİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**ALMANYA'DA YAŞAYAN MÜSLÜMAN TOPLUMUNUN GENEL YAPISI
VE İSLAM DİN DERSİ TARTIŞMALARI**

1.1. ALMANYA'DAKİ MÜSLÜMAN TOPLUMA GENEL BİR BAKIŞ	13
1.1.1. Almanya'daki Müslümanlar ile İlgili İstatistiksel Bilgiler	16
1.1.2. İslami Organizasyonlar	19
1.1.2.1. Almanya'da Bulunan Müslüman Dernekler	20
1.1.2.1.1. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB) (Türkisch-İslamische Union der Anstalt für Religion e.V.)	20
1.1.2.1.2. Milli Görüş (IGMG) (İslamische Gemeinschaft Milli Görüş e.V.)	22
1.1.2.1.3. İslam Kültür Merkezleri (VIKZ)	23
1.1.2.1.4. Diğer İslami Kuruluşlar	23
1.1.2.2. İslami Çatı Kuruluşları	24
1.1.2.2.1. Almanya İslam Konseyi (İslamrat für die Bundesrepublik Deutschland)	24

1.1.2.2.2. Almanya Merkez İslam Konseyi (Zentralrat der Muslime in Deutschland e.V.) ZMD	25
1.2. MÜSLÜMANLARIN TEMSİL SORUNU VE KRM	25
1.3. ALMANYA GENELİ VE KUZAY REN WESTFALYA EYALETİ'NDE İSLAM DİN DERSLERİ'NİN TARİHÇESİ	28
1.3.1. Din Dersinin Tarihçesi	28
1.3.2. Din Dersinin Anayasa'daki Yeri	29
1.3.3. İslam Din Dersi Çerçevesinde İslami Cemaat Tartışmaları	34
1.4. KUZAY REN WESTFALYA EYALETİ DIŞINDAKİ EYALETLERDE İSLAM DİN DERSİ VE DİĞER DİN DERSİ MODELLERİ	35
1.4.1. İslam Din Bilgisi (İslamische Unterweisung)	36
1.4.2. İslam Din Dersi (İslamischer Religionsunterricht)	40
1.4.3. Dinler Arası Diyalog ve Ahlak Merkezli Modeller	42
1.5. KUZAY REN WESTFALYA'DAKİ İSLAM DİN DERSİ	45
1.5.1. Ana Dil Dersleri Çerçevesinde Okutulan İslam Din Dersi	41
1.5.2. Bağımsız Bir Branş Dersi Olarak Almanca İslam Din Dersi	46
1.6. İSLAM DİN DERSİ İÇİN KURULAN DANIŞMA KURULU	58

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. VELİLERİN, ÖĞRENCİLERİN VE ÖĞRETMENLERİN GÖZÜYLE KUZAY REN WESTFALYA'DA İSLAM DİN DERSİ	60
2.1.1. Öğrencilerle İlgili Kişisel Bilgiler	60
2.1.2. Velilerle İlgili Kişisel Bilgiler	63
2.2. ÖĞRENCİ VE VELİLERİN İSLAM DİN DERSİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	64
2.3. ÖĞRETMENLERİN DİĞER ÖĞRETMENLER VE CAMİ DERNEKLERİYLE İLİŞKİLERİ	106
2.4. DİN BİLGİSİ DERSİNİN DİLİ	108
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	119
EKLER	

KISALTMALAR

- ADÜTDF** : Föderation der Türkisch-Demokratischen Idealistenvereine in Europa e.V (Avrupa Türk Demokrat Ülkücüleri Federasyonu).
- AMGT** : Avrupa Milli Görüş Teşkilatları.
- ATB** : Avrupa Türk Birliği.
- ATIB** : Avrupa Türk İslam Birliği.
- BAMF** : Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Göç ve Mülteciler Federal Dairesi).
- DEÜ** : Dokuz Eylül Üniversitesi
- DİTİB** : Diyanet İşleri Türk İslam Birliği.
- IAK** : islamischer Arbeitskreis in Deutschland (Almanya İslam Çalışma Grubu).
- ICCB** : (Verband der Islamischen Vereine und Gemeinden e.V., "Kaplancılar").
- IGMG** : Islamische Gemeinde Milli Görüş .(İslam Toplumu Milli Görüş).
- KRM** : Koordinierungsrat der Muslime in Deutschland (Almanya Müslümanlar Koordinasyon Konseyi).
- MEU** : Muttersprachlicher Ergänzungsunterricht. (Anadili Tamamlama Dersi).
- NRW** : Nordrhein Westfalen (Kuzey Ren Westfalya).
- REMID** : Religionswissenschaftlicher Medien – und Informationsdienst e.V.(Din Bilimleri Medya ve Bilgi Servisi).
- SBE** : Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- v.d.** : Ve Diğerleri.

VIKZ : Verband der islamischen Kulturzentern (İslam Kültür Merkezleri Birliği).

ZMD : Zentralrat der Muslime in Deutschland (Almanya Müslümanlar Merkez Konseyi).

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1: Almanya'daki Müslümanların 1995 - 2012. Yılları Arasında Geldikleri Ülkelere Göre Dağılımı	s.14
Tablo 2: Kuzey Ren Westfalya Eyaletindeki Türk Uyruklu Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türlerine Göre Dağılımı (2012-13 Öğretim Yılı)	s.15
Tablo 3: Almanya'da 1945 – 2009 Arası Müslüman Nüfusun Gelişimi	s.16
Tablo 4: Müslümanların Mezheplere Göre Dağılımı	s.17
Tablo 5: Dini Grupların Eyaletlere Göre Dağılımı	s.18
Tablo 6: Dağılımın Sayılarla Gösterimi	s.18
Tablo 7: 1-4. Sınıflara Ait İslam Din Bilgisi Dersi Öğretim Programı Aşağıdaki Gibidir.	s.44
Tablo 8: İslam Esasları: Almanya'da Günlük Hayat	s.45
Tablo 9: Hizmet İçi Eğitim Programı	s.52
Tablo 10: Öğrencilerin Cinsiyet Durumu	s.60
Tablo 11: Öğrencilerin Yaş Durumu	s.60
Tablo 12: Öğrencilerin Vatandaşlık Durumu	s.61
Tablo 13: Öğrencilerin Okul Durumu	s.61
Tablo 14: Öğrencilerin Okudukları Sınıf Durumu	s.62
Tablo 15: Velilerin Vatandaşlık Durumları	s.63
Tablo 16: Velilerin Cami Derneğine Üyelik Durumları	s.63
Tablo 17: Velilerin Üye Oldukları Cami Dernekleri	s.64
Tablo 18: Öğrencilerin İslam Din Bilgisi Dersi'ne Katılımı	s.64
Tablo 19: Cinsiyet'e Göre İslam Din Bilgisi Dersine Katılım	s.65
Tablo 20: Yaş'a Göre İslam Din Bilgisi Dersine Katılım	s.65
Tablo 21: Öğrencilerin Daha Önce Ana Dil Dersleri Çerçevesinde İslam Din Dersleri'ne Katılımı	s.66
Tablo 22: Öğrencilerin Ders'e Katılma Nedenleri	s.67
Tablo 23: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Almanca İslam Din Bilgisi Dersine Katılma Nedenleri	s.68
Tablo 24: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Almanca İslam Din Bilgisi Dersine Katılma Nedenleri	s.69
Tablo 25: Önceki Ana Dil Dersleri Çerçevesinde Okutulan İslam Din Derslerine Katılanların Uygulamadaki Almanca Din Dersine Katılma Oranı	s.70
Tablo 26: Önceki Anadildeki Din Dersiyile Şu Andaki Almanca Din Dersine Katılım Arasındaki İlişki	s.71

Tablo 27: Öğrencilerin Günümüzdeki Ana Dil Dersleri'ne Katılımı	s.71
Tablo 28: Önceki Ana Dil Derslerine Katılma Oranıyla Günümüzdeki Ana Dil Derslerine Katılma Oranı	s.72
Tablo 29: Önceki Ana Dil Dersleri Çerçevesindeki Din Bilgisi Dersi İle Günümüz Din Bilgisi Dersi Arasındaki Farklılık	s.73
Tablo 30: Ana Dil Dersleri Çerçevesinde Okutulan İslam Din Bilgisi Dersi İle Günümüzde Bağımsız Bir Ders Olarak Okutulan Almanca İslam Din Bilgisi Dersi Arasındaki Farklılığın Kaynakları	s.73
Tablo 31: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi İle Yeni Din Dersi Arasındaki Farklılık	s.74
Tablo 32: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi İle Yeni Din Dersi Arasındaki Farkın Olup Olmadığına Yönelik Kanaatler	s.74
Tablo 33: Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Durumuna Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi İle Yeni Din Dersi Arasındaki Farklılık Olup Olmadığına Yönelik Kanaatler	s.75
Tablo 34: Vatandaşlık Aidiyetine Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi İle Almanca Din Dersi Arasındaki Farklılık Algısı	s.76
Tablo 35: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi İle Almanca Din Dersi Arasındaki Farklılık Algısının Nedenleri	s.76
Tablo 36: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi İle Yeni Din Dersi Arasındaki Farklılıkların Nedenleri	s.77
Tablo 37: Öğrencilerin Okul Durumuna Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi İle Almanca Din Dersi Arasındaki Farklılıklar	s.78
Tablo 38: Öğrencilerin Vatandaşlık Durumuna Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi İle Almanca Din Dersi Arasındaki Farklılığın Nedenleri	s.78
Tablo 39: Öğrencilerin İslam Din Bilgisi Dersinin Almanca Olmasını Anlayışla Karşılama Durumu	s.79
Tablo 40: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Dersin Almanca Olması İle İlgili Düşünceleri	s.80
Tablo 41: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Dersin Almanca Olmasının Değerlendirilmesi	s.81
Tablo 42: Öğrencilerin Okul Durumuna Göre Dersin Almanca Olmasının Değerlendirilmesi	s.81
Tablo 43: Öğrencilerin Vatandaşlık Durumuna Göre Dersin Almanca Olmasının Değerlendirilmesi	s.82

Tablo 44: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Öğrencilerin Din Dersinde Öğrenmek İstedikleri Konular	s.82
Tablo 45: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Din Dersinde Öğrenmek İstedikleri Konular	s.83
Tablo 46: Öğrencilerin Kur`An Ve Dini Bilgiler Almak İçin Camiye Gitme Durumu	s.84
Tablo 47: Günümüzde Öğrencilerin Din Eğitimi İçin Camiye Gitme Durumu	s.85
Tablo 48: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Camilerde Düzenlenen Derslere Katılma Durumu	s.86
Tablo 49: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Günümüzde Camilerde Düzenlenen Derslere Katılma Durumu	s.87
Tablo 50: Öğrencilerin Din Dersinde En Çok Hoşlandıkları Unsurlar	s.87
Tablo 51: Yaş Durumuna Göre Din Dersinde En Çok Hoşlanılan Unsurlar	s.88
Tablo 52: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Din Dersinde En Çok Hoşlandıkları Unsurlar	s.89
Tablo 53: Öğrencilerin Din Dersinde Hoşlanmadıkları Unsurlar	s.89
Tablo 54: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Din Dersinde Hoşlanmadıkları Unsurlar	s.90
Tablo 55: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Din Dersinde Hoşlanmadıkları Unsurlar	s.90
Tablo 56: Velilere Göre Çocukların İslam Din Dersleri`ne Katılma Durumu	s.91
Tablo 57: Velilere Göre Çocuğunun Önceki Ana Dil Dersleri Çerçevesindeki İslam Din Bilgisi Dersine Katılma Durumu	s.91
Tablo 58: Günümüzdeki Ana Dildeki Din Bilgisi Derslerine Katılma	s.92
Tablo 59: Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi İle Almanca Din Dersi Arasında Fark Var mıdır?	s.93
Tablo 60: Velilere Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi İle Uygulamadaki Din Dersi Arasındaki Farklılıklar	s.93
Tablo 61: Velilere Göre Çocuklarının Günümüzdeki Ana Dil Derslerine Katılma Durumları	s.94
Tablo 62: Velilere Göre Çocuğunun Günümüzde Camiye Gitme Durumu	s.95
Tablo 63: Velilere Göre Çocuğunun Daha Önceden Camiye Gitme Durumu	s.95
Tablo 64: Velilerin Ders Dilinin Almanca Olmasını Değerlendirmesi	s.97
Tablo 65: Velilerin İslam Din Bilgisi Dersi Öğretmenin Eğitim Durumu İle İlgili Aradığı Nitelikler	s.99
Tablo 66: Çocuğunun Dersleri İle İlgilenme Durumu	s.100
Tablo 67: Çocuğunun Dersleri İle Kaç Saat İlgilendiği Konusunda Bilgiler	s.101

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Velilere Göre Çocuklarının İslam Din Bilgisi Derslerine Katılma Durumu s.95
- Şekil 2:** Velilere ve Öğrencilere Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Uygulamadaki Din Dersi Arasındaki Farklılıklar s.97
- Şekil 3:** Velilerin Çocuklarını Daha Önceden Ve Şu Anda Camilerdeki Din Derslerine Götürme Durumu s.96
- Şekil 4:** Velilere ve Öğrencilere Göre Ders Dilinin Almanca Olmasını Anlayışla Karşılama Durumu s.100
- Şekil 5:** Velilere Göre İslam Din Bilgisi Dersinde Öğretilmesi Gereken Konular s.103

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Anket Formu

ek s.1

Ek 2: Dr. Gebauer`le Yapılan Mülakat

ek s.12

GİRİŞ

a. Araştırmanın Problemi; Dinî inanç ve anlayışların, insanların ve toplumların yaşantıları üzerinde etki meydana getirdiği, düşünce, tutum ve davranışlarının oluşmasına yön verdiği bilinen bir gerçekliktir. Din, tarih boyunca hemen hemen tüm toplumlarda insanların hayatını etkileyen başat faktörlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda diğer toplumlarda olduğu gibi Almanya’da da dinin insanlar üzerinde etkilerini açık bir şekilde görmek mümkündür.

Sosyal hayatın hemen her alanında etkisini göstermektedir. “Hastaneler, huzur evleri, sakatlara mahsus bakım evleri, evlilik ve eğitim sorunlarında yardım sağlayan danışma büroları gibi birçok sosyal kuruluşlar kiliseler tarafından faaliyetlerini devam ettirmektedir. Çocuk yuvaları ise çoğu zaman mahalli kilise cemaatlerine bağlı çalışmaktadır.”¹

Dinin toplum üzerindeki bu derin etkisinden dolayı din ile ilgili konularda çeşitli tartışmalar da yaşanmaktadır. Bu tartışmaların yaşandığı önemli alanlardan birisi de genelde eğitim özelde ise din eğitimi alanıdır. Almanya genelinde özellikle 1970’li yıllardan itibaren din eğitimi sorunlarının çözümü için arayışlar artmıştır. Aynı tarihlerden itibaren Kuzey Ren Westfalya eyaleti de bu sorunların ve çözüm arayışlarının yoğun bir şekilde yaşandığı bölgelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1970’li yıllarda yabancı işçilerin geri dönmelerinin özendirilmesi ile birlikte Türkiye’ye geri dönüş yapan çok az sayıdaki Türk çocuklarının karşılaştıkları eğitim problemleri ve Almanya’da kalan Türklerin geriye dönmeyeceklerinin kesin olarak anlaşılması iki ülke yöneticilerini, Türk çocuklarına yönelik Din Dersi ve Türkçe dersi hakkında çözüm yolları aramaya itmiştir. 14/15 Mayıs 1964 ve 03 Aralık 1971 tarihlerinde Almanya ve Türkiye Kültür Bakanları Konferansında alınan kararlarla, yabancı işçi çocuklarına verilecek derslerde gerekli düzenlemelerin yapılması önerilmiştir.²

¹ Rotraud Wielandt, “Federal Almanya’da İslami Din Dersinin Çerçeve Koşulları”, **Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri**, (8-10 Nisan 1988), Ankara 1991, s. 36-37.

² Veli Öz, Mainz Başkonsolosluğu, **Eğitim Ateşliği Raporu**, Mainz 2001, s. 30.

1970'li yılların sonlarında Almanya'da Türk işçilerin yoğun olarak yaşadığı eyaletlerde Türk çocukları için "Ana Dili Geliştirme Dersi" (Muttersprachlicher Ergaenzungsunterricht) konuldu. 1998 yılından itibaren Almanya'da doğan yabancı çocukların bir ana dil eğitimi almaması nedeniyle dersin adının değiştirilmesine karar verildi ve dersin adındaki "Geliştirme" sözcüğü kaldırılarak ders, "Ana Dil Dersi" (Muttersprachlicher Unterricht) haline getirildi. Yakın bir zamana kadar devam eden ve bazı bölgelerde halen devam etmekte olan (Bayern ve Baden-Bürttemberg) bu uygulamaya göre Ana Dil Dersi, Türkiye Milli Eğitim Bakanlığınca gönderilen öğretmenler tarafından verilmektedir. Ancak bu dersle ilgili son dönemde tartışmalar yaşanmakta ve çeşitli vesilelerle Türkiye'den öğretmen getirmek değil; Türk kökenli öğretmen atamanın daha doğru olduğunu söyleyerek uygulama hakkında negatif görüşler dillendirilmektedir.³ Haftada 5 ders saati olan Türk Dili ve Kültürü Dersleri içerisinde Din Bilgisi Dersleri de vermeye başlanmıştır.

Bu sebepten dolayı Türkçe Anadil dersleri ile İslam Din Derslerini birbirinden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Araştırma daha önceden Türkçe Anadil Dersleri ve Türk Dili ve Kültürü Dersleri diye anılan bu ders içerisinde verilen **İslam Din Dersi** ile, daha sonradan bağımsız bir branş dersi olarak verilen **İslam Din Dersi** arasındaki farklılıkları da tesbit etmeye çalışacaktır.

Bu çerçevede araştırmanın temel problemi: "Öğrencilerin ve velilerin görüşleri çerçevesinde Almanya Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'ndeki İslam Din Derslerinin tarihi gelişimini ortaya koymak; yaşanan ve gözlenen sorunlarını tesbit etmek ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunmak" olarak ifade edilebilir.

³ Son dönemde Alman bazı üst düzey yöneticiler tarafından söz konusu dersin devamı ile ilgili bazı olumsuz görüşler ileri sürülmektedir. Bkz. <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/reaktionen-auf-erdogans-integrations-ideen-wir-brauchen-keine-schulen-des-tuerkischen-staates-1515411.html> (17.05.15)

b. Araştırmada Cevap Aranan Sorular: Almanya'ya iş göçünün başlamasından bu yana, Federal Almanya'nın en çok göçmen nüfusu barındıran, Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nde Türk ve diğer Müslüman çocuklarının din eğitimlerini sağlamak için okullarda verilen, örgün din eğitiminin önemli bir parçası olan, İslam Din Dersleri'nin kuramsal gelişimi nasıl olmuştur?

1. Kuzey Ren Westfalya'da verilen İslam Din Dersleri, Alman Anayasasının 7. Maddesi 3. Paragrafına uygun olarak verilen, diğer din derslerine eşit statüde verilen bir din dersi midir?

2. Kuzey Ren Westfalya eyaletinde yürürlükte olan İslam Din Bilgisi Dersinin mahiyeti nedir? Bu dersin amaçları ve ilkeleri nelerdir? Hangi konular müfredat programının içerisinde yer almaktadır? Bu dersler kimler tarafından verilmektedir?

3. Federal Almanya Kuzey Ren Westfalya'da, İslam Din Derslerinin birinci derecede muhatapları olan öğrenci ve velilerin İslam Din Bilgisi Dersine bakışları nasıldır?

- a. İslam Din Dersine katılım ne orandadır ve niçin bu derse katılmaktadırlar?
- b. Daha önceden Anadil Dersleri çerçevesinde verilen İslam Din Dersleri ile bağımsız bir branş dersi olarak verilen İslam Din Dersleri arasında fark görmekte midirler?
- c. İslam Din Dersi'nin Almanca verilmesini olulu bulmakta veya anlayışla karşılamakta mıdır?
- d. İslam Din Dersi öğretim programını yeterli görmekte midirler, yoksa öğrenmek istedikleri başka konular da var mıdır?
- e. Öğrenci ve velilere göre İslam Din Dersini verecek öğretmenlerde aranacak şartlar neler olmalıdır?
- f. İslam Din Dersi, Anadil derslerine ve camide verilen yaygın din eğitimine katılımı etkilemekte midir?

4. İslam Din Dersini veren öğretmenler derslerde ne gibi problemlerle karşılaşmaktadırlar?

c. Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın temel amacı; Federal Almanya'nın Kuzey Ren Westfalya Eyaletinde uygulanan İslam Din Dersinin eğitim öğretiminin temel unsurları ile ilgili öğrencilerin ve velilerin görüşlerini betimsel düzeyde tespit etmektir. Bu çerçevede öncelikle İslam Din Dersinin durumunun öğrenciler ve

velilerin görüşlerinden yararlanılarak değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte araştırmanın amaçları şu şekilde özetlenebilir:

- a. Federal Almanya Kuzey Ren Westfalya Eyaletinde İslam Din Dersinin tarihi süreçte geçirdiği aşamaları ortaya koymak, bu bağlamda hazırlanan ve geliştirilen İslam Din Dersinin statüsü, içeriği, ders kitapları ve öğretmenlerinin belirlenmesi konularını tartışmak,
- b. Öğrenci ve velilerin görüşlerinden hareketle İslam Din Dersinde yaşanan ve gözlenen sorunları tespit etmek,
- c. İslam Din Bilgisi Dersinin sorunlarının çözümüne yönelik önerilerde bulunmak.

d. Araştırmanın Önemi; 1997 yılı sonunda yapılan istatistiklere göre; Federal Almanya'da 2.849.000 göçmen yaşamakta ve bunların çoğunluğunun halkı müslüman olan ülkelerden geldiği bildirilmektedir. Toplam göçmenlerin 2.107.000'i ise Türkiye kökenlidir. Diğer Müslüman göçmenler ise Bosna-Hersek, İran, Fas, Afganistan, Libya, Pakistan, Tunus, Suriye, Cezayir, Mısır, Ürdün ve Arnavutluk gibi ülkelerden gelmiştir.⁴

Alman İslam Konferansı'nın (Deutsche İslam Konferenz) isteği üzerine Göçmenler ve Sığınmacılardan Sorumlu Devlet Dairesi (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge) tarafından yapılan araştırma sonucunda yetkililer, Alman vatandaşlığına geçen Türkleri ve Müslüman olan Alman vatandaşlarını da hesaba katarak 2009 yılında Almanya'da 4.342.716 Müslüman'ın yaşadığını tahmin etmektedir. Bu sayının 2.675.089'unu Türk kökenli göçmenler oluşturmaktadır.⁵ Bu nüfusa paralel olarak 1997-98 eğitim-öğretim yılında Alman okullarında 537.063 Müslüman öğrencinin öğrenim gördüğü ve bu sayının üçte ikisinden fazlasının Türk kökenli öğrenciler olduğu bildirilmektedir. Bu rakamlara göre Müslüman öğrenciler, toplam yabancı öğrenci sayısının yüzde 56,5'ini teşkil etmektedir. Şu anda Müslüman ülkelerden gelen toplam öğrenci sayısının 570.000 civarında olduğu ve bu sayının yüzde 57 kadarının Türk kökenli olduğu tahmin edilmektedir.⁶ Bu veriler Müslüman öğrencilerdeki demografik gelişmeyi görmek için önem arz etmektedir.

⁴ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, Muslimisches Leben in Deutschland, Haziran 2009, s.80-81

⁵ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, **ag.e.**, s. 80-81.

⁶ T.C. Düsseldorf Başkonsolosluğu Eğitim Ataşeliği, **2012/2013 öğretim yılı 25.02.2013 NRW Eyalet istatistik verileri.**(Information und Technik NRW. Referat 513verileri)

Onun için bizim de şu anda sayıları 4 milyon civarında ifade edilen Türk veya başka müslüman ülke kökenli insanımızı ve oradaki varlığımızı, gelecek nesilleri ilgilendiren böylesine önemli bir konuya duyarsız kalabilmemiz mümkün değildir.

Aradan uzun yıllar geçmesine rağmen konunun aktüelliğinden hiç bir şey kaybetmediğini ve önümüzdeki bir kaç yıl içerisinde kaybetmeyeceğini belirtmek gerekir. İslamın diğer dinler gibi resmi din veya müslümanların diğer dini cemaatler gibi dini cemaat olarak tanınmasına kadar aktüelliğini sürdüreceğini söyleyebiliriz.

Bu çalışma öğrenci ve velilerin görüşlerinden hareketle, Federal Almanya Kuzey Ren Westfalya İslam Din Dersinde yaşanan ve gözlenen sorunları tespit etmek, İslam Din Dersinin sorunlarının çözümüne yönelik önerilerde bulunmak açısından önemlidir.

Bu çalışmanın konuyla ilgili bazı öneriler yapmakla birlikte, bundan sonra yapılacak bilimsel çalışmalara da ışık tutacağı düşünülmektedir.

e. Araştırmanın Yöntemi; Bu çalışmada betimsel tarama yöntemi içinde birbirini tamamladığı düşünülen farklı metot ve teknikler kullanılmıştır. Federal Almanya Kuzey Ren Westfalya’da İslam Din Dersinin tarihsel serüveni literatür tarama, açıklama ve yorumlama metoduyla; İslam Din Dersine yönelik veli ve öğrenci görüşleri anket metoduyla, öğretmenlerin kanaatleri mülakat (görüşme) ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu arada yaklaşık 15 yıldır Almanya’nın farklı eyaletlerinde görev yapmamızdan kaynaklanan doğal gözlemlerimiz de metne yansıtılmaya çalışılmıştır.

f. Araştırmanın Uygulanışı; Araştırmamız teorik ve uygulamalı olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Teorik bölümde öncelikle Almanya ve Türkiye’de yayınlanmış İslam Din Dersi ile ilgili bilimsel araştırmalara ve uzman görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmamızın uygulamalı boyutu ise Din Bilgisi Dersinin mevcut durumunu ortaya koymak ve çözüm önerileri geliştirmek için yapılan bir ankete dayanmaktadır. Ayrıca bu alanda yeni uygulanmakta olan Almanca İslam Din Dersi projesi içinde öğretmen olarak görev almamız, hem Soest Şehri’ndeki Okul ve Meslek İçi Eğitim binasında hem de Duisburg Üniversitesi’nde hizmet içi eğitimlere katılarak Kuzey Ren Westfalya Eyaleti’nde yeni projenin uygulayıcıları olan bilim adamları, yöneticiler ve öğretmenlerle yapmış olduğumuz görüşmeler ve edindiğimiz

bilgi ve belgeler çalışmamızın hem teorik boyutuna hem uygulamalı boyutuna önemli katkılar sağlamıştır.

g. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi; Araştırmanın evrenini Kuzey Ren Westfalya Eyaletinde orta dereceli okullarda öğrenim gören Müslüman öğrenciler, onların velileri ve bu dersi veren öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma evrenin bu şekilde seçilmesinin temel nedeni, Federal Almanya nüfusunun en yoğun yaşadığı eyalet olması, Almanya'nın en çok din dersi veren okulların bu eyalette bulunması, araştırmacının bu eyalette İslam Din Bilgisi dersleri öğretmeni olarak çalışması gibi etkenler olmuştur. Veri toplama çalışmaları için Kuzey Ren Westfalya'da Türk nüfusun en yoğun yaşadığı Duisburg şehri tercih edilmiştir. Almanya Genel Seçmenler Birliği'nin 28 Ağustos 2013'de yayımladığı araştırma sonuçlarına göre, 2014 yılında Kuzey Ren Westfalya eyaletinin Duisburg şehrinde okula başlayacak 728 çocuğun 422'si göçmen ailelerin çocuklarıdır.

Türk ve diğer Müslüman göçmenlerin yoğun olarak oturduğu Duisburg şehrinde seçilen 228 öğrenci, 112 velinin evreni temsil ettiği düşünülmektedir.

h. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları; Araştırmamız Federal Almanya'nın Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'ndeki bazı okullarda proje olarak uygulanan bağımsız bir branş dersi olan Almanca İslam Din Bilgisi Dersini konu edinmektedir. Günümüzde yürütülmekte olan bu projenin daha önceden Ana Dil Dersleri kapsamında yer alan İslam Din Bilgisi dersinin hedefleri ve öğretim durumları ile karşılaştırılması temel sınırlılıklar içerisindedir. Bu nedenle Almanya'nın diğer eyaletlerindeki uygulamalar hakkında detaylı tartışmalara girilmemiş, sadece yüzeysel bilgilerle yetinilmiştir. Başka bir ifade ile Kuzey Ren Westfalya Eyaleti dışındaki eyaletlerde meydana gelen yeni gelişmeler ve ayrıntılar araştırmamızın kapsamına dahil edilmemiştir. Bu çalışma, bahsi geçen sınırlılıklar dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

i. İlgili Araştırmalar; Tez konumuzla ilgili araştırmaları kronolojik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Federal Almanya'da İslam Din Dersi konusu ile ilgilenen ilk kurum Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nde bulunan Okul ve Meslek içi Eğitim Enstitüsü olmuştur. Söz konusu kurumun destekleri ile Türkiye ve çeşitli İslam ülkelerindeki din bilimcileri, Federal Almanya'daki eğitim bilimcileri ve sosyal bilimcilerin işbirliği

ile 1–4. Sınıflar (Grundschule), 5–7. Sınıflar (Sekundstufe 1) ve 8–10. Sınıflar (Sekunderstufe 2) için üç ciltlik bir eser hazırlanmıştır. Nitekim söz konusu eser ve Öğretim Programları (Curriculum) günümüzde yürütülmekte olan projenin gerçekleşmesine kaynaklık etmektedir.⁷ Bahsedilen eserler araştırmamızın şekillenmesinde de büyük önem arz etmiştir. Zira araştırmamızda öğretim programlarına özel bir bölüm ayrılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Eğitim Bakanlığı bünyesinde hizmet veren Eğitim ve Meslek içi Eğitim Enstitüsü tarafından hazırlanan bu müfredat programları Federal Almanya'nın genelinde hazırlanmış olan müfredat programlarına da örneklik teşkil etmiştir.

2. Johannes Laehnemann'ın “Almanya'daki Müslüman Çocukların Din Eğitiminin Öğrenim Amaçları ve Metotları” isimli tebliği⁸ ve yine Rotraud Wielandt'ın “Federal Almanya'da İslami Din Dersi'nin Çerçeve Koşulları” adlı tebliği⁹ İslam Din Dersi projesinin ortaya çıkış sürecindeki fikirleri görebilmek açısından büyük önem arz etmektedir.

3. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu'nun “Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi”¹⁰ adlı eseri konumuzla ilgili Türkçe yapılmış ilk araştırmalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşıkoğlu eserinde din eğitiminin yasal çerçevesi ve çeşitli modeller üzerinde durduktan sonra, Türk ve Almanların çeşitli kesimlerinin görüş ve tutumları hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca İslam Din Bilgisi Dersinin Camilerdeki din eğitimiyle olan ilişkilerine de değinmiştir. Baden Württemberg ve Bavyera eyaletlerindeki İslam Din Dersleri'nin durumu hakkında bilgiler veren bu eserde öğretmenlere de bir anket çalışması uygulanmıştır.

4. Okul ve Meslek içi Eğitim Enstitüsü'nü yöneten Klaus Gebauer'in 13-14 Mart 2003 tarihleri arasında düzenlenen forumda sunmuş olduğu “Das Deutsche Bildungswesen und Der Dialog Mit Den Muslimen” başlıklı tebliği, 1979-1995 yıllar arasındaki gelişmeleri kapsamı ve Kuzey Ren Westfalya Eyaletindeki İslam Din

⁷ Klaus Gebauer ve diğerleri, **Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler Islamische Glaubensin den Schulen des Landes NRW**, Soest, 1989, s. 10.

⁸ Johannes Laehnemann, “Almanya'daki Müslüman Çocukları İçin Din Eğitiminin Öğrenim Amaçları ve Metotları”, çev.: Hasan Ekici, **Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1991, s. 44-75.

⁹ Wielandt Rotraudt, “Federal Almanya'da İslami Din Dersi'nin Çerçeve Koşulları”, **Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1991, s. 36-43.

¹⁰ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, **Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1993.

Bilgisi Derslerini konu alması açısından araştırmamızı besleyici niteliktedir.¹¹ Söz konusu tebliğde Gebauer, ilk önce İslam Din Bilgisi Dersi'nin Kuzey Ren Westfalya Eyaletindeki gelişim sürecine ve amaçlarına değinerek özellikle Almanları rahatsız eden konular hakkında bilgi vermiştir. Daha sonra söz konusu dersin geleneğe uygun olarak çağdaş problemleri konu edinen, dünyaya açık bir ders olarak nasıl düzenlenebileceği hakkında kendi görüşlerini belirtmiştir.

5. Anna Siegele'nin "Alman Okullarında İslam Din Dersi'nin Başlaması" olarak çevirebileceğimiz "Die Einführung eines islamischen Religionsunterrichtes an deutschen Schulen"¹² adlı çalışması göze çarpmaktadır. Söz konusu araştırma İslam Dini'nin Almanya'daki Türk işçiler üzerindeki etkileri, dini eğitim veren Kur'an Kursları, Alman okullarında İslam Din Dersi tartışmaları ve yasal statüsü, Alman okullarında uygulanabilen İslam Dersi modelleri üzerinde durmaktadır. Araştırmada bahsedilen modellerin genel olarak çeşitli eyaletlerde uygulandığını görmek mümkündür. Bunun yanında Almanca İslam Din Bilgisi Dersi'nin tarihçesi, amaçları, içeriği ve sınırları ele alınarak Kuzey Ren Westfalya Eyaletinin Soest Şehrinde faaliyet gösteren Okul ve Meslek İçi Eğitim Enstitüsü ve Hamburg şehrinde bulunan Öğretmenlere yönelik Hizmet İçi Eğitim Enstitüsü ile ilgili bilimsel veriler paylaşılmıştır. Bu bağlamda söz konusu dersin temel amaçları ve kültürlerarası etkileşime katkıları üzerinde durulmuştur.

6. İrfan Başkurt'un *Federal Almanya'da Din Eğitimi*¹³ adlı çalışması İslam Din Bilgisi Derslerini, Katolik ve Protestan Din dersleri ile karşılaştırmaktadır.

7. Köln Başkonsolosluğunda eğitim ataşesi olarak çalışmış Hüseyin Özdemir'in *2000 Yılı'nın Eşiğinde Federal Almanya'da (Kuzey Ren Westfalya'da) Türk Çocuklarının Eğitimi*¹⁴ adlı kitabı da konumuzla ilgili araştırmalar çerçevesinde incelenmiştir. Söz konusu eserde Alman Eğitim Sistemi ve Türk çocuklarının eğitimi ile ilgili genel bilgilere yer verilerek Din Eğitimi sorunlarına da değinilmiştir.

¹¹ Klaus Gebauer, "Das Deutsche Bildungswesen und Der Dialog Mit Den Muslimen", **Konferenz in Weimar**, 13-14. Marz 2003.

¹² Anna Siegele, **Die Einführung Eines Islamischer Religionsunterrichtes an Deutschen**, Verlag für Interkulturelle Kommunikation, Frankfurt 1995.

¹³ İrfan Başkurt, **Federal Almanya'da Din Eğitimi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1995.

¹⁴ Hüseyin Özdemir, **2000 Yılı'nın Eşiğinde Federal Almanya'da Türk Çocuklarının Eğitimi**, Önel Verlag, Köln 1999.

8. Mehmet Zeki Aydın'ın "Almanya'da İslam Din Dersi Programının Hazırlanması"¹⁵ adlı araştırmasında; eğitimde program geliştirme ile ilgili bilgi verildikten sonra, Almanya ve Türkiye'de Din Dersi'nin statüleri üzerinde durulmuştur.

9. 2001 yılında yayınlanan, Urs Baumann'ın "İslam Din Dersi" olarak çevirebileceğimiz "İslamischer Religionsunterricht"¹⁶ adlı çalışması Almanya'daki İslam Din Dersi konusunda araştırma yapanların müracaat etmesi gereken bir eser olarak dikkat çekmektedir. Söz konusu eserde ilk olarak Federal Almanya'nın çeşitli dinler ve kültürlerin bir arada yaşadığı çoğulcu bir toplum olduğu gerçeğine vurgu yapılmıştır. Daha sonra çeşitli dinler ve kültürlerin bir arada barış içinde yaşamalarını sağlayan tolerans ve diyalog stratejileri hakkında bilgiler verilmiştir. İslam Din Dersinin yasal çerçevesi çizilerek Avusturya, Büyük Britanya ve Hollanda'daki projelere ve uygulamalar da yer almıştır. Bu bilgiler ışığında Federal Almanya'daki uygulamalar yansıtılmaya çalışılmıştır. Eserin son bölümünde ise Federal Almanya'daki siyasi partilerin, kiliselerin ve İslam Konseyi adlı kuruluşun konu ile ilgili görüşleri dile getirilmiştir.

10. Peter Schreiner ve Karen Wulf tarafından Münster Comenius Institut'da hazırlanarak 2001 yılında yayınlanan "İslam Din Dersi" olarak çevirilebileceğimiz "İslamischer Religionsunterricht"¹⁷ adlı çalışma; Niçin İslam Din Dersi okutulması gerekir? İslam Din Dersi'ne Katolik ve Protestan Kiliselerinin, diğer sivil kuruluşlarının katkıları neler olabilir? gibi sorulara cevap aramıştır. Bununla beraber Almanya'nın çeşitli eyaletlerinde gerçekleşmekte olan uygulamalar ve faaliyetler hakkında bilgilere yer verilmektedir.

11. Yine Eckart Gottwald ve Dirk Chr. Siedler tarafından derlenen Türkçe'ye "Almanca İslam Din Bilgisi Dersi" olarak çevirebileceğimiz "İslamische Unterweisung in Deutscher Sprache"¹⁸ isimli kitapta Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'ndeki İslam Din Bilgisi Dersi ile ilgili değerlendirmelere yer verilmektedir.

¹⁵ Mehmet Zeki Aydın, "İslam Din Dersi Programının Hazırlanması", **Türkiye ve Almanya'da İslam Din Dersi Tartışmaları**, Konrad Adenauer Vakfı, Ankara 2000

¹⁶ Urs Baumann, **İslamischer Religionsunterricht**, Verlag Otto Lembeck, Frankfurt 2001.

¹⁷ Peter Schreiner und Karen Wulff, **İslamischer Religionsunterricht**, Comenius Institut, Münster 2001

¹⁸ Eckhart Gottwald und Chr. Siedler, **İslamische Unterweisung in Deutscher Sprache, Eine erste Zwischenbilanz des Schulversuchs in Nordrhein-Westfalen**, Neukirchener Verlag, Neukirchen 2001.

Kitapta Gottwald ve Siedler'in dışında Klaus Gebauer'in söz konusu dersin organizasyonu ile ilgili bir tebliği, Michael Kiefer'in Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'ndeki İslam Din Bilgisi Dersinin sorunlarını ve çözüm yollarını araştıran doktora teziyle ilgili araştırmaları yer almaktadır. Ayrıca eserde Kuzey Ren Westfalya eyaletindeki uygulamanın başlamasından bu yana söz konusu dersi okutan Hüseyin Çetin ve proje içerisinde uzun yıllar moderatör olarak görev alan Türkçe öğretmeni Metin Özşınmaz'ın değerlendirmeleri de yer almaktadır.

12. Halit Ev'in "İslam Din Dersleri' Hakkında Görüşler, (Kuzey Ren-Westfalen Örneği)"¹⁹ adlı makalesi araştırmamıza yön verici bir çalışmadır. Söz konusu makalede; Almanya'nın Kuzey Ren Westfalen Eyaleti'nde okula giden bazı Türk çocukları, bunların velileri ve buradaki camilerde Diyanet İşleri Başkanlığının resmi görevlisi olarak çalışan bazı din görevlilerinden oluşan deneklerin İslam Din Dersleri hakkındaki görüşleri tespit edilmiştir. Uygulanan anket sonuçlarına, gözlem ve mülakatlara dayalı olarak deneklerin; böyle bir dersi ihtiyaç olarak görüp görmedikleri, bu dersin hangi dille verilmesinin uygun olacağı, söz konusu derslerin camilerdeki din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerine olumlu veya olumsuz etkilerinin olup olmayacağı, bu dersin kimler tarafından verilmesinin uygun olacağı ve bu kişilerin yetiştirilmeleri ile ilgili görüşler tespit ve tasnif edilerek değerlendirilmiştir. Makalenin son kısmında ise bulgular ışığında öneriler geliştirilmiştir.

13. Martin Stock'un kaleme aldığı *İslam Din Dersi: Din Bilgisi, Din veya Mezhep Dersi veya Başka Nedir?* şeklinde çevirebileceğimiz *İslamunterricht: Religionskunde, Bekenntnisunterricht oder was sonst?*²⁰ adlı eser konumuzla ilgili önemli kaynaklardan bir tanesidir. Eserde İslam Din Dersine özellikle pedagojik yönden yaklaşarak dersin hukuki temelleri incelenmiştir.

14. Halise Kader Zengin'in *Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri (Bavyera Eyaleti Örneği)*²¹ adlı doktora tezi de konumuzla ilgili yapılmış önemli çalışmalardan birisidir. Söz konusu araştırmada Almanya Eyaletlerinde uygulanmakta olan bazı İslam Din Dersi projeleri hakkında bilgi verildikten sonra,

¹⁹ Halit Ev, "İslam Din Dersleri" Hakkında Görüşler (Kuzey Ren-Westfalen Örneği), **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: XVI, 2002, s. 277-306.

²⁰ Martin Stock, **İslamunterricht: Religionskunde, Bekenntnisunterricht Oder Was Sonst**, LIT Verlag, Münster 2003.

²¹ Halise Kader Zengin, **Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri (Bavyera Eyaleti Örneği)**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.

Bavyera Eyaletindeki uygulamalar ile ilgili detaylı bilgi verilerek öğretim programları incelenmiştir. Halise Kader Zengin bu çalışmasında Bavyera bölgesinde uygulamalı bir çalışma yaparak, o bölgede yaşayan müslüman öğrenci ve velilerle bir anket çalışması da yapmıştır.

15. Michael Kiefer, Eckart Gottwald ve Bülent Uçar'ın birlikte derleyerek kitap haline getirdikleri Türkçe'ye *İslam Din Dersleri Yolunda* şeklinde çevirebileceğimiz *Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht*²² adlı eser özellikle Kuzey Ren Westfalya eyaletindeki uygulamayla ilgili genel bir bakış açısı kazandırmaktadır. Kitapta zikredilen bilim adamlarının dışında bir zamanlar Kuzey Ren Westfalya hükümetinin entegrasyon sorumlusu Thomas Kufen'in, Eğitim Bakanlığı İslam Din Dersleri sorumlusu Klaus Spenlen'in, sonradan Müslümanlığı seçmiş ve şu anda İslam Din Bilgisi öğretmenliği görevini yerine getiren Bernd Bauknecht'in ve yine söz konusu dersin öğretmeni bilim uzmanı Yaşar Sarıkaya'nın birer sunumları yer almıştır.

16. Irka-Christin Mohr ve Michael Kiefer'in birlikte hazırladıkları *İslam Dersi, İslam Din Dersi, İslam Din Bilgisi Dersi. Birçok İsim – Bir Branş* olarak çevirebileceğimiz *Islamunterricht, Islamischer Religionsunterricht, Islamkunde (viele Titel – ein Fach)*²³ adlı kitabını konumuzla ilgili son gelişmeleri yansıtan bir eser olarak değerlendirmek mümkündür. Kitapta Michael Kiefer; İslam Din Eğitimi hakkında genel bir bilgi vererek devlet tarafından hazırlanmış olan öğretim programlarında İslamî kaynaklardan yararlanma konusunda nelere dikkat edilmesi gerektiği ile ilgili uyarılarda bulunmaktadır. Bununla beraber İslam Din Dersi için dinbilimsel bir takım tezler ileri sürmektedir. Irka-Christin Mohr ise; Niedersachsen (Aşağı Saksonya) ve Berlin Eyaletlerindeki uygulamalar üzerinde durmuştur.

17. Bülent Uçar, Danja Bergmann, Martina Blasberg-Kuhnke , Rauf Ceylan, Arnulf von Scheliha ve Michael Bommessin tarafından yazılan ve Bülent Uçar tarafından derlenip kitap haline getirilen “Almanya’da İslam Din Dersi. Didaktik Planlaması: İlk Değerlendirmeler, Beklentiler ve Amaçlar” isimli çalışma

²² Michael Kiefer, Eckart Gottwald, Bülent Uçar, **Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht**, Lit Verlag, Berlin 2008.

²³ Irka-Christin, **Michael Kiefer, Islamunterricht, Islamischer Religionsunterricht, Islamkunde (viele Titel – ein Fach)**, Transcript Verlag, Bielefeld 2009.

Almanyadaki İslam Din Derslerinin kanuni çerçevesi, pratikte uygulanışı, ders kitapları ve yardımcı kaynakların ele alındığı tebliğleri bir araya getirilmiştir.²⁴

18. Mouhanad Khorchide'nin *Der islamische Religionsunterricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft. Einstellungen der islamischen ReligionslehrerInnen an öffentlichen Schulen* "Entegrasyon ve Paralel Toplum arasında İslam Din Dersi: Devlet Okullarına İslam Din Dersi Öğretmenlerinin Atanması" isimli doktora çalışması bu alanda önemli kaynaklardan birisidir. Bu çalışmada Mouhanad Khorchide, Avusturya'da İslam Din Dersi veren öğretmenlere anket uygulamıştır. Bu anketle Mouhanad Khorchide öğretmenlerin dini bakış açılarını demokratik değerlere bağlılıklarını din sosyolojisi bakış açısından ölçüp ortaya koymak istemiştir.²⁵

Çalışmamız Almanya Kuzey Ren Westfalya eyaletindeki İslam Din Dersleri'ni ele alması açısından yukarıdaki çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Ancak özellikle Türk ve Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı Kuzey Ren Westfalya eyaletindeki İslam Din Dersleri'nin konumunun birinci derecede muhatapları olan öğrenci, veli ve öğretmenlerin görüşleri alınarak sorunların ve uygulamanın tesbit edilmesi; daha önceden Ana Dil Dersleri içerisinde verilen Din Bilgisi Dersi ile farklılığının ortaya konarak, daha verimli bir İslam Din Dersi için önerilerde bulunması açısından diğer çalışmalardan farklıdır.

²⁴Bülent Uçar ve Diğerleri, „**Islamischer Religionsunterricht in Deutschland. Fachdidaktische Konzeptionen: Ausgangslage, Erwartungen und Ziele**“, Göttingen- Osnabrück 2010.

²⁵Mouhanad Khorchide „**Der islamische Religionsunterricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft. Einstellungen der islamischen ReligionslehrerInnen an öffentlichen Schulen**, Wiesbaden 2009.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALMANYA'DA YAŞAYAN MÜSLÜMAN TOPLUMUNUN GENEL YAPISI VE İSLAM DİN DERSİ TARTIŞMALARI

Bu bölümde Almanya'da yaşayan Müslüman toplumunun genel yapısı ile İslam Din Dersi tartışmaları ele alınacaktır.

1.1. ALMANYA'DAKİ MÜSLÜMAN TOPLUMA GENEL BİR BAKIŞ

Almanya 1960'lı yılların başlarında işgücü açığını kapatmak için ikili anlaşmalar çerçevesinde yabancı işçi almaya başlamıştır. Bu bağlamda Almanya ile Türkiye ikili anlaşma yapmış ve 1961 yılından itibaren Türkiye'den Almanya'ya ilk defa ayrı bir dine mensup insanlardan oluşan iş gücü gelmeye başlamıştır. Almanya bu çerçevede 1963'te Fas, 1965'te Tunus, 1968'de ise Yugoslavya hükümetleriyle de anlaşma gerçekleştirmiştir.²⁶

Başlangıçta Almanya'ya kısa bir süre çalışıp, memleketlerinde bir iş kurma, kendisine barınacak bir ev yapma gibi düşüncelerle yalnız gelen işçiler, şartların istedikleri gibi gelişmemesi veya başka beklentilerin ve ihtiyaçların da ortaya çıkmasıyla zaman içinde ailelerini de yanlarına alma yoluna gitmişlerdir.

Daha sonraki dönemlerde de Almanya'ya gelen müslüman göçmenler bulunmaktadır. Bunlar içerisinde 1975'ten sonra iç savaştan kaçan Libya'lılar, 1979'daki İran İslam devriminden sonra gelen İranlı sığınmacılar, 1979'dan sonra Afganistan'dan gelen sığınmacılar ve en son 1992 yılından sonra gelen Bosna-Hersekliiler ile 1999 sonrası gelen Kosovalı Müslümanlar büyük bir topluluk oluşturmuşlardır.²⁷

Federal İstatistik Dairesi'nin 1995 – 2010 tarihleri arasındaki Müslüman ülkelerden gelen göçmenlerin geldikleri ülkelere göre dağılımını gösteren tablo çok ilgi çekicidir.

²⁶ Faruk Şen, Hayrettin Aydın, **İslam in Deutschland**, C.H. Beck Verlag, Auflage: 1. Aufl. Februar, 2002, s. 14.

²⁷ Şen, s. 14

Tablo 1: Almanya'daki Müslümanların 1995 - 2012. Yılları Arasında Geldikleri Ülkelere Göre Dağılımı

Geldiği Ülke	31.12.1995 deki Sayı	31.12.2012 deki Sayı
Türkei	2.012.311	1 629 480
Bosna-Hersek	316.024	152 444
Iran	106.979	51 885
Fas	81.922	63 570
Afganistan	58.505	51 305
Lübnan	54.785	35 762

Kaynak: http://remid.de/info_zahlen/islam/ (08.09.2015)

Yukarıdaki tabloda Türk göçmenlerin sayısının 1995 de 2.012.311 olduğu halde, 2012 yılında bu sayının 1.629.480 e düştüğünü görüyoruz. Aynı düşüşü diğer ülkelerde de gözlemlemek mümkün. Bu istatistikte Alman vatandaşlığına geçen müslümanlar yer almamaktadır. Alman Göçmenler Dairesi 2010 yılında Almanya'daki Müslümanların sayısının tahminen 4 Milyon ile 4,5 Milyon arasında olduğunu belirtmiştir.²⁸

Almanya'da İslamiyet Hıristiyanlıktan sonra ikinci büyük din haline gelmiştir. Göçmenlerin Almanlara göre daha çok çocuk sahibi olmaları nedeniyle, Alman nüfusun azalacağı, genel olarak yabancılar, bilhassa Türk ve Müslüman nüfusunun artacağı yönündeki bilimsel öngörüler göz önüne alındığında, önümüzdeki yıllarda Müslüman nüfusun Almanya'ya dışarıdan resmi olarak yabancı işçi gelmesi bile artacağı tahmin edilmektedir. Yabancıların yoğun olduğu Frankfurt, Köln, Stuttgart, Duisburg, Hamburg ve Berlin gibi büyük metropollerde anaokulu ve ilköğretim kurumlarına devam eden Müslüman çocuk sayısı bazı bölgelerde % 40'lara ulaşmıştır. Veriler özellikle Batı Almanya'daki büyük kentlerde önümüzdeki dönemlerde Müslüman nüfusun % 20-30'lara ulaşacağını göstermektedir. Almanya'nın demografik yapısındaki gelişmeler, Almanya'daki Müslümanların sorunlarının sadece yabancıların sorunu olarak değil, Almanya'nın geleceğinin sorunu olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Başka bir ifade ile sorunları çözüme

²⁸ http://remid.de/info_zahlen/islam/ (08.09.2015)

kavuştururken, nüfus sayısı sürekli artmakta olan toplulukları da dikkate almak gerekmektedir.²⁹

Dolayısıyla Almanya'daki Müslümanların problemleri, ülkemizin bir sorunu olduğu gibi, bizzat Almanya'nın geleceğinin de sorunudur.

Kuzey Ren Westfalya Eyaleti Almanya nüfusunun en yoğun yaşadığı ve içinde en çok göçmeni barındıran eyalet olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰ Araştırmamıza konu olan Türk ve diğer Müslüman öğrencilerin de en yoğun olduğu eyalettir.

Tablo 2: Kuzey Ren Westfalya Eyaletindeki Türk Uyruklu Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türlerine Göre Dağılımı (2012-13 öğretim yılı)

Okul Türleri		Toplam	Türk öğrenci sayısı	Yabancı öğrenci içinde Türk öğrenci %	Toplam Öğrenci içinde Türk Öğrenci %	Toplam Yabancı Öğrenci Sayısı	Toplam Alman Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci Sayısı
İlkokul (Grundschule)		12.998		26,7	2,0	48.662	591.025	639.687
Temel Eğitim Okulu (Hauptschule)		13.179		40,6	8,3	32.496	126.341	158.837
Realschule		12.764		47,2	4,3	27.069	271.838	298.907
Gesamtschule		15.990		51,7	6,5	30.949	214.645	245.594
Gymnasium		8.715		34,3	1,5	25.374	567.029	592.403
Tamamlama Koleji (Weiterbildungskolleg)		1.811		43,0	6,9	4.213	22.029	26.242
Alternatif Okul (Waldorfschule)		50		19,4	0,3	258	17.866	18.124
Özel Eğitim Okulu (Förderschule s.1)		2.997		37,9	7,0	7.915	35.139	43.054
KRW TOPLAM		70.667		38,7	3,4	182.746	1.894.843	2.077.589

Kaynak: T.C. Düsseldorf Başkonsoloslugu Eğitim Ataşeliği, 2012/2013 öğretim yılı 25.02.2013 NRW Eyalet istatistik verileri.(Information und Technik NRW. Referat 513verileri.

²⁹ **Muslimisches Leben in Deutschland**, im Auftrag der Deutschen Islamkonferenz, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, 2011, s.71-73.

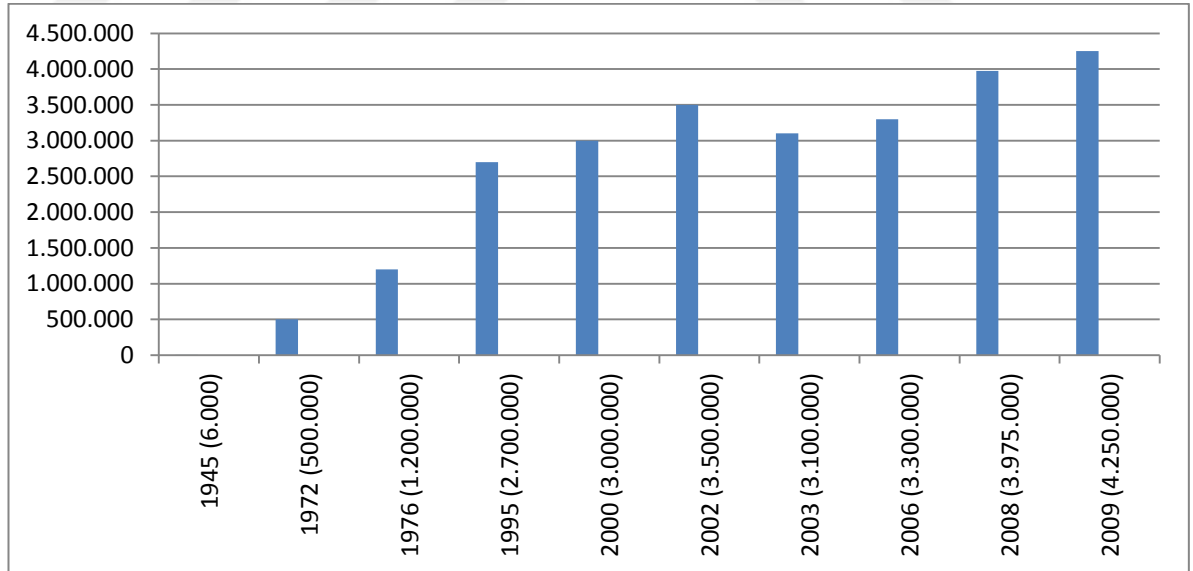
³⁰ Statische Landesämter und Bundesamt 2002

Düsseldorf Başkonsolosluğu Eğitim Ataşeliği 2012-2013 Eğitim Öğretim Yılı itibariyle 49.304 öğrenci Türkçe Ana Dil derslerine, 417 öğrenci ikinci yabancı dil olarak Türkçe derslerine ve 7.415 öğrenci de İslam Din Derslerine katıldıklarını belirtmiştir.³¹

Şunu çok iyi belirtmek gerekir ki; özellikle Türkiye Cumhuriyeti açısından düşündüğümüzde, göçün yaşandığı ilk yıllarda Federal Almanya gibi Türkiye Cumhuriyeti de, işçi olarak gelen bu insanların Almanya’da uzun süre kalacaklarını hesaba katmadığından, onların dini ve kültürel ihtiyaçlarını yeterince dikkate almamış ve buna yönelik bir planlama yapmamıştır. Yaklaşık yarım yüzyıl içinde Türkiye’den ve diğer İslam ülkelerinden Almanya’ya gelen Müslüman işçiler, başlangıçta kendi imkânlarıyla daha sonra geldikleri ülkelerin sağladığı imkânlarla çeşitli kurumlar oluşturarak dini ve kültürel ihtiyaçlarını kendi kurdukları dini ve sosyal derneklerle karşılamaya çalışmışlardır.

1.1.1. Almanya’daki Müslümanlar ile İlgili İstatistiksel Bilgiler

Tablo 3: Almanyada 1945 – 2009 Arası Müslüman Nüfusun Gelişimi

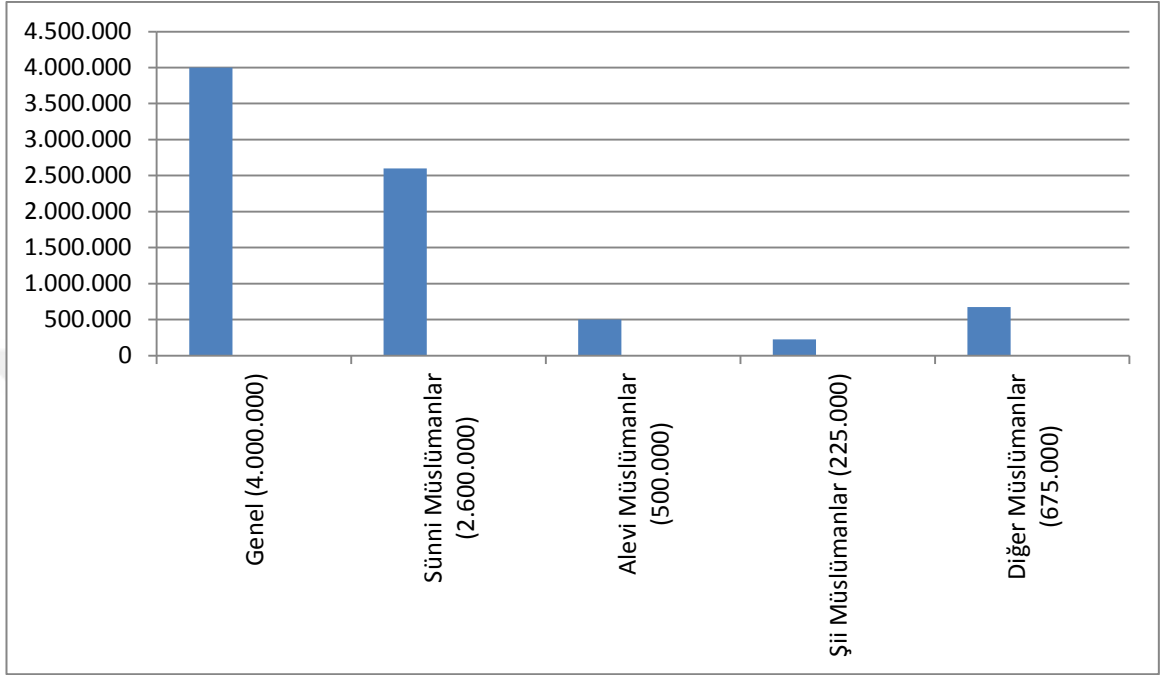
Kaynak: Zentralinstitut Islam-Archiv Deutschland, BAMF 2015. 06.09.2015.

Tablo 3 de en çok dikkat çeken 2003 yılındaki 400.000 azalma. Kaynaklar bu rakamın düşmesinin sebebini özellikle Bosna Hersek’de ve Kosova’da savaşın sona

³¹ T.C. Düsseldorf Başkonsolosluğu Eğitim Ataşeliği, **2012/2013 Öğretim Yılı 25.02.2013 NRW Eyalet İstatistik Verileri**, (Information und Technik NRW. Referat 513verileri).

ermesiyle birlikte, gelen göçmenlerin bir kısmının geri dönüşleri olarak göstermektedirler.³²

Tablo 4: Müslümanların Mezheplere Göre Dağılımı

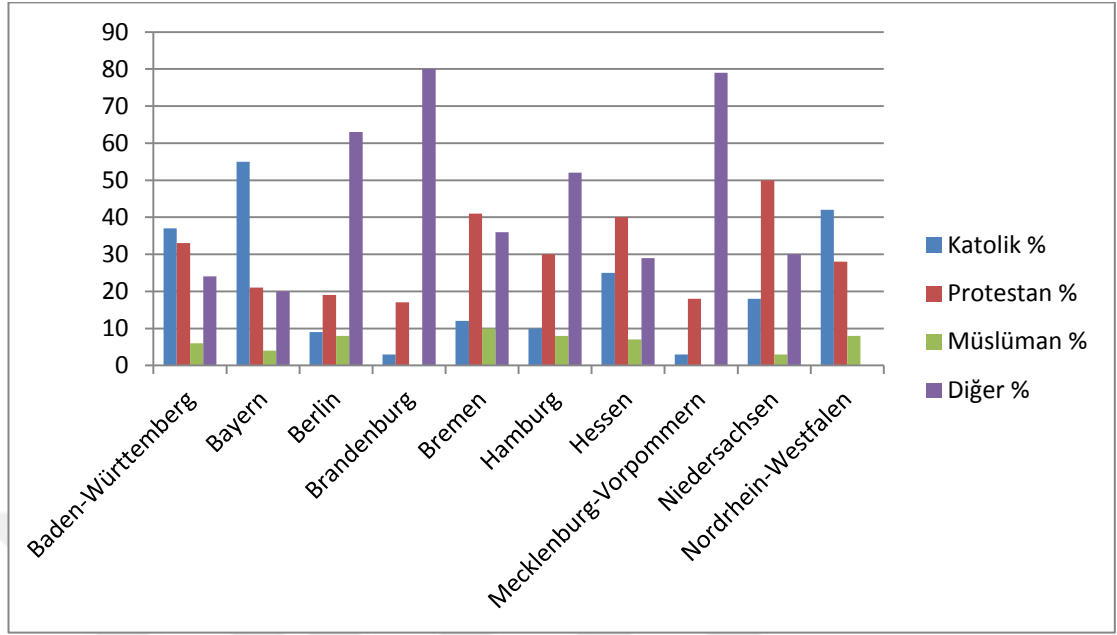

Kaynak: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Themen/MigrationIntegration/migrationsbericht_2003.pdf?__blob=publicationFile. 06.09.15

Tabloda görüldüğü gibi müslümanların büyük bir bölümünü Sünni müslümanlar oluşturmaktadır. Almanya Müslümanlar Merkez Konseyini oluşturan müslüman çatı kuruluşlarının hemen hepsi sünni müslümanlardır. Farklı çatılar altında toplanmalarının sebebi mezhepsel olmaktan ziyade politiktir. Müslümanlar farklı siyasi görüşleri nedeniyle farklı kuruluşlar altında toplanmışlardır.

³²https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Themen/MigrationIntegration/migrationsbericht_2003.pdf?__blob=publicationFile. 06.09.15

Tablo 5: Dini Grupların Eyaletlere Göre Dağılımı

Kaynak: <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/201622/umfrage/religionszugehoerigkeit-der-deutschen-nach-bundeslaendern/>. 07.09.2015

Tablo 6: Dağılımın Sayılarla Gösterimi

Eyaletler	Katolik	Protestan	Müslüman	Ateist, Dinler	Diğer
Baden-Württemberg	% 37	% 33	% 6	% 24	
Bayern	% 55	% 21	% 4	% 20	
Berlin	% 9	% 19	% 8	% 63	
Brandenburg	% 3	% 17	-	% 80	
Bremen	% 12	% 41	% 10	% 36	
Hamburg	% 10	% 30	% 8	% 52	
Hessen	% 25	% 40	% 7	% 29	
Mecklenburg-Vorpommern	% 3	% 18	-	% 79	
Niedersachsen	% 18	% 50	% 3	% 30	
Nordrhein-Westfalen	% 42	% 28	% 8	% 23	

Kaynak: <https://de.wikipedia.org/wiki/Nordrhein-Westfalen>, 11.09.15.

Tabloda Müslüman nüfusun en yoğun olarak yaşadığı eyaletin % 10 ile Bremen, daha sonra Kuzey Ren Westfalya, Hamburg ve Berlin eyaletleri gelse de; en

fazla nüfusa sahip bir eyalet olması nedeniyle, Kuzey Ren Westfalya eyaletinde yaşayan toplam müslüman sayısı diğer eyaletlerden fazladır. Eyaletlerin ve KRW nin nüfusu için bakınız .³³

1.1.2. İslami Organizasyonlar

Almanya’da son yıllarda Müslümanların dini, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için birçok dernek, çatı kuruluş ve üst kuruluşlar oluşturulmuştur. Günümüzde Almanya’da 2.400 kadar cami derneğinin yanında vatandaşlarımızın kurdukları hemşeri dernekleri, spor ve kültürel dernekler vb. faaliyet göstermektedir.³⁴

Almanya’da İslam dini halen resmi din olarak tanınmadığı için söz konusu dini kuruluşlar ve bünyelerinde inşa edilen ibedethaneler, cami statüsünde değil, basit dernek statüsünde değerlendirilmektedir. Cami dernekleri dini vecibeleri yerine getirmenin dışında üyeleri arasındaki hemşehrilik bağlarının geliştirilmesi gibi politik, kültürel ve mesleki gelişmeleri kapsayarak geniş bir alanda faaliyet göstermektedir.

Türklerin, dini vecibelerini yerine getirmek ve diğer sosyal faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla kurulan dernekler, 1980’li yıllara kadar Almanya’ya işçi olarak gelen ilk kuşağa hitap etmiştir. Almanya’da kurulmalarına rağmen daha çok Türkiye ile bağlantılı olarak faaliyet göstermiştir. Müslüman olmayan bir ülkeye göç etmiş Müslümanlara ibadet edebilecekleri bir ortam sağlamayı ve karşılaştıkları sorunlara çözüm yolları aramayı amaç edinmiştir. 1980’li yıllardan sonra ise yaşadıkları toplumsal sorunlara eğilim göstermiştir, Almanya’daki toplumsal yapıdan kaynaklanan sorunlara çözüm yolları arayarak üyelerine danışmanlık hizmeti vermeye başlamıştır. Günümüzde ise söz konusu derneklerin tümü Almanya’daki Türklerin kalıcı oldukları gerçeğini benimsemiş, amaçlarını ve faaliyetlerini bu doğrultuda değiştirmişlerdir.

³³ <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/71085/umfrage/verteilung-der-einwohnerzahl-nach-bundeslaendern/>, 11.09.15.

³⁴ Hayrettin Aydın, Dirk Halm, Faruk Şen, “Euro Islam, Das neue Sälbstverständnis der Muslime in der Migration”, **Stiftung Zentrum für Türkeistudien**, Essen ^{Auflage: 1}, 2002, s. 6.

Almanya'daki Müslümanlara ait dernekler bir yandan Kur'an Kursu ve din dersleri faaliyetlerini gerçekleştirirken diğer yandan cenaze definleri, evlenme, sünnet düğünleri, hac organizasyonları gibi konularda da faaliyet göstermektedir. Yine sosyal, sportif ve kültürel alanlarda faaliyet göstererek zaman zaman danışma toplantıları düzenlemektedir. Derneklerin çoğu bir çatı kuruluşuna bağlı olmakla birlikte, çok az bir kısmı bağımsız bir dernek olarak hizmet vermektedir.³⁵

1.1.2.1. Almanya'da Bulunan Müslüman Dernekler

Bu bölümde Almanya'da bulunan müslüman dernekler ele alınacaktır. Bu dernekler, İslami Dernek statüsünde tanınmakta olan derneklerdir.

1.1.2.1.1. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB) (Türkisch-İslamische Union der Anstalt für Religion e.V.)

DİTİB Almanya'da Türk Müslümanların kurmuş olduğu çatı bir kuruluştur. Genel Merkezi Köln'de bulunmaktadır. DİTİB ilk önce Berlin'de On cami derneğinin birleşmesiyle kurulmuştur.³⁶ DİTİB günümüzde Almanya'da yabancı kökenli insanlar tarafından kurulmuş gerek üye sayısı, gerekse kendine bağlı dernek sayısı itibarıyla en büyük kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. 1984'te kurulan DİTİB'in bünyesinde 2014 yılında 896³⁷ cami ve kültürel, sosyal ve spor faaliyetleri yürüten DİTİB dernekleri bulunmaktadır. T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı ile sıkı bir işbirliği çerçevesinde faaliyet göstermektedir.³⁸ İmamlar Türkiye'den tayin edilmektedir. Diyanet İşleri Başkanı aynı zamanda DİTİB'in danışma kurulu başkanıdır. T.C. Berlin Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşaviri aynı zamanda DİTİB'in başkanı olarak seçilebilmektedir. Başka bir ifade ile Din Hizmetleri Müşavirinin DİTİB Genel Başkanı olarak seçilmesi, genel kurul üyelerinin seçimiyle gerçekleşmektedir. Bu nedenle Almanya'nın İslam politikasına paralel görüş üreten

³⁵ www.nevvalsevindi.com/kategori.php?id=35

³⁶ Türkische Muslime in Nordrhein-Westfalen, Ministerium für Arbeit, Gesundheit und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen (Hrsg.), WAZ-Druck, Duisburg 1997 S. 116.

³⁷ <http://www.ditib.de/default.php?id=5&lang=en> 16.11.2014

³⁸ Thomas Lemmen, **Islamische Vereine und Verbände in Deutschland**, Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung, Abt. Arbeit und Sozialpolitik 2002, s. 34

bazı kişiler ve kuruluşlar DİTİB’i bağımsız bir kurum olarak görmemektedir.³⁹ Ancak toplumun geneli ve resmi kurumların çoğu tarafından en çok dikkate alınan ve temsil gücü olan bir kuruluştur.

DİTİB’in Türkiye Cumhuriyeti tarafından tayin edilen imamlar tarafından sunulan din hizmetleri, bu din hizmetlerinin Türkiye Cumhuriyeti tarafından atanan ataşeler tarafından yönetilmesi ve denetlenmesi, din hizmetleri ataşesinin ve görevli konsolosun aynı zamanda görev bölgelerinde bulunan DİTİB derneklerinin onur başkanları olması, derneklerin üzerindeki etkileri, imamların T.C. devletinin din işlerini yürütme sorumluluğunu üstlenen resmi kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilmiş olması gibi hususlar, birçok Alman politikacı ve bilim adamlarınca Almanya’nın içişlerine müdahale olarak algılanabilmektedir. Bu nedenlerden ötürü DİTİB’i muhatap kurum olarak kabul etme konusunda temkinli bir tavır tercih edilmektedir.⁴⁰

DİTİB şu an Koordinierungsrat der Muslime in Deutschland (Almanya Müslümanları Koordinasyon Merkezi üyesidir.⁴¹ DİTİB aynı zamanda kendisini bir çatı kurum olarak ta görmektedir.

Diyanet İşleri Türk İslam Birliği’nin amaç ve gayeleri başlıklar halinde şu şekilde açıklanmaktadır:

Dini Faaliyetleri gerçekleştirmek, desteklemek ve bizzat icra etmek,

Diğer din mensupları ile diyalog ve iyi ilişkiler kurmak,

Cemaatimizin öz kültürüne hakim olarak ve bunu unutmadan yaşamasını desteklemek,

Aynı din ve kültürden olan insanların birarada, karşılıklı hoşgörü içerisinde yaşamalarını desteklemek,

Burada yaşayan cemaatimize sosyal danışmanlık hizmetleri sunmak,

Almanya genelinde bağlı cemiyetlerimizin dini, kültürel ve sosyal faaliyetlerini koordine etmek,

Bağlı cemiyetlerimizin uyum ile ilgili faaliyetlerini organize etmek,

³⁹ Eberhard Seidel, Claudia Danschke, Ali Yıldırım, **Politik im Namen Allahs, Der Islamismus in Europa; Michael Kiefer, Islamische Unterweisung in Deutscher Sprache** (Doktorarbeit), 2001, Neukirchener Verlag, s. 56

⁴⁰ Thomas Lemmen, Herausgegeben von Wolfgang Bock, **Islamischer Religionsunterricht**, Mohr Siebeck Tübingen, 2006, s. 153-158.

⁴¹ Ramazan Uslubas., Das Präsidium für Diyanet- Angelegenheiten der Republik Türkei, Geschichte und rechtliche Ausgestaltung Peter Lang Verl. Frankfurt am Main 2014 S. 303

Göçmen durumunda olan ve lisan eksikliği bulunanların lisan öğrenmelerini desteklemek,

Almanya genelinde müslümanların ibadet edebilmeleri için cami ve ibadethaneler temin etmek,

Gençlik ve spor hizmetlerini desteklemek,

Yaşlı ve muhtaçları desteklemek,

Eğitim ve ilmi çalışmaları desteklemek,

Doğal afet mağdurlarını yardım kampanyaları yapmak suretiyle desteklemek,

Hacca gitmek isteyenlere yardımcı olmak,

Bağlı derneklerimizin hizmet içi eğitimini sağlamak,

Kadın kollarını ve kadınlarımızın çalışmalarını desteklemek,

Cenazelerin dini vecibelerini yerine getirmek,

Telefon ile dini sorulara cevap vermek,

Dini konularda bilirkşi sıfatıyla fetva vermek.⁴²

1.1.2.1.2. Milli Görüş (IGMG) (İslamische Gemeinschaft Milli Görüş e.V.)

Milli Görüş, Almanya’da Türk Müslümanlar tarafından kurulan ikinci büyük kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır. Merkezi Kerpen’de bulunmaktadır. 1972’de Braunschweig şehrinde⁴³ kurulmuştur. Anayasayı Koruma Kurumu’nun verdiği bilgilere göre, Milli Görüşün 31.000 civarında üyesi bulunmaktadır.⁴⁴

Güçlü örgüt yapısına sahip müslüman derneklerinin yakından izlendiği Almanya’ da, Milli Görüş, Anayasayı koruma sorumluluğunu üstlenen kurum tarafından (Verfassungsschutz) gözetim altında tutularak yasadışı olup olmadığı araştırılmaktadır.⁴⁵

Milli Görüş amaçlarını şu şekilde açıklamaktadır: “İslam Toplumu Millî Görüş (IGMG), Müslümanlara kapsamlı bir şekilde dinî, sosyal ve kültürel hizmetler

⁴² <http://www.ditib.de/default1.php?id=5&sid=10&lang=en>, 12.09.15.

⁴³ Türkische Muslime in Nordrhein-Westfalen, Ministerium für Arbeit, Gesundheit und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen (Hrsg.), WAZ-Druck, Duisburg 1997 S. 121

⁴⁴ <http://www.verfassungsschutz-bw.de/Lde/Startseite/Arbeitsfelder/IGMG>, 12.09.15.

⁴⁵ Thomas Lemmen, **Islamische Organisationen in Deutschland**, Friedrich – Ebert – Stiftung, 2000, s. 46.

veren İslamî bir cemaattir. Bu amaçla organize olan IGMG, İslam'ın öğrenilmesi, öğretilmesi, yaşanması, gelecek nesillere aktarılması ve İslam dininin tanıtılması ile, bu dinin gereklerinin yerine getirilmesi için hizmetler sunar. IGMG, toplumsal, kültürel ve siyasal alanlarda, mensuplarını temsil eder; Müslümanların tüm meseleleriyle ilgilenir, hayat şartlarının düzeltilmesi ve Müslümanların temel haklarının korunması için gereken tüm çalışmaları yapar.”⁴⁶ IGMG İslamrat üyesidir.

Zentralrat ile İslamrat ikisi birlikte Kuzey Ren Westfalya Eyaleti üst mahkemesine İslam Din Dersi verilmesi için müracaat etmiştir. Ancak mahkeme müracaatlarını geri çevirmiştir.⁴⁷

1.1.2.1.3. İslam Kültür Merkezleri (VIKZ)

İslam Kültür Merkezlerinin temeli 1973'te atılmıştır. Genel merkezi Köln şehrinde yer almaktadır. Yaklaşık 21.000 üyesi bulunmaktadır. Süleyman Hilmi Tunahan'a bağlı olan bu dini dernek, Almanya'da cami hizmetlerini başlatan ilk kuruluş olduğunu ileri sürmektedir. İslam Kültür Merkezleri herhangi bir çatı kuruma bağlı olmayıp, kendisinin bizzat çatı kurumu haline getirmiştir.

21 Kasım 1986'da İslam Kültür Merkezleri de İslamrat'ta kurucu üyeler arasında yer almıştır. Ancak daha sonra söz konusu kurumun önemini kaybettiğini ileri sürerek ilişkilerini kesmiştir.⁴⁸

İslam Kültür Merkezleri amaçlarını; “Almanya'da yaşayan müslümanların dini, sosyal ve kültürel problemleriyle ilgilenme” olarak tanımlamaktadır.⁴⁹

1.1.2.1.4. Diğer İslami Kuruluşlar

Almanya'da yukarıdaki mensupları bakımından sayıca büyük olan kuruluşların dışında da faaliyetlerini sürdüren bir çok kuruluş vardır. Bunların başlıcaları şunlardır:

⁴⁶ <http://www.igmg.org/tr/cemiyet/hakkimizda.html>, 12.09.15.

⁴⁷ Mouhanad Khorchide, **Der Islamische Religionsunterricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft**, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Viesbaden, 2009, s.58 - 59

⁴⁸ Lemmen, s. 158

⁴⁹ <http://www.vikz.de/index.php/organisation.html>, 12.09.15.

- a. Avrupa Türk Demokrat Ülkücüleri Federasyonu ADÜTDF (Föderation der Türkisch-Demokratischen Idealistenvereine in Europa e.V).
- b. Türk-İslam Kültür Dernekleri (Avrupa Türk İslam Birliği) ATİB (Union der Türkisch-İslamitischen Kulturvereine in Europa e.V.).
- c. Avrupa Türk İslam Birliği (ATİB).
- d. Kaplancılar Kalifatsstaat / ICCB (Verband der İslamischen Vereine und Gemeinden e.V., "Kaplancis"). 13.10.2004 tarihinde yasaklanmıştır.
- e. Nur Cemaati / Nurculuk-Hareketi (Jama at un-Nur Köln e.V), (Nurculuk-Bewegung).
- f. Nizam-ı Alem/Avrupa Türk Birliği – ATB.
- g. Alevi Dernekleri Birliği AABF (Föderation der Alevitischen Gemeinden in Deutschland e.V.).

1.1.2.2. İslami Çatı Kuruluşları

Almanya’da Diyanet İşleri Türk İslam Birliği DİTİB ve İslam Kültür Merkezleri Birliği (VIKZ) kendilerini aynı zamanda çatı kurum olarak tanımlamış ve o şekilde tanıtmışlardır. Bu iki kurumun dışında Müslümanlara yönelik faaliyet gösteren iki büyük çatı organizasyonu mevcuttur.

1.1.2.2.1. Almanya İslam Konseyi (İslamrat für die Bundesrepublik Deutschland)

Almanya İslam Konseyi, 1986 yılında, kendisine bağlı dernekleri organize etmek gayesiyle Berlin’de kurulmuştur.⁵⁰

Kuruluş üyeleri aşağıdaki derneklerden oluşmaktadır: İslam Kültür Merkezleri, Nur Cemaati (die islamische Gemeinschaft Jama“at-an Nur e.V), İslam Dünya Kongresi/Alman Bölümü v.d. Şu anda bu çatı kuruluşuna 18 dernek üyedir.⁵¹

⁵⁰ Islamrat für die Republik Deutschland, <http://www.islamrat.de/> 15.09.15

⁵¹ Kiefer, Michael: Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen, Lit Verlag. Münster 2005 S.53.

En fazla üyeye sahip olan derneği Milli Görüşür.⁵² Almanya İslam Konseyi şu an KRM üyesidir.

1.1.2.2.2. Almanya Merkez İslam Konseyi (Zentralrat der Muslime in Deutschland e.V.) ZMD

Almanya Merkez İslam Konseyi, kuruluşunu 1988 de Almanya'da oluşturulan Almanya İslam Çalışma Grubuna (İslamischen Arbeitskreises in Deutschland (IAK) bağlamaktadır.⁵³ Almanya Merkez İslam Konseyi, o zaman ortaya çıkan İslam Din Dersi imkanı ve ülkede ortaya çıkan ve çıkması mümkün olan islami konularda tek ağızdan açıklama yapabilme amacıyla, DİTİB, AMGT, ATİB, VİKZ ve Hamburg, Aachen, München gibi büyük merkezlerde bulunan islami dernekler tarafından kurulmuş, 1993 yılına kadar müslümanların sözcülüğünü yapan bir kurumdur.⁵⁴

1993 yılında IGMG ve 1994 te DİTİBin ayrılması ile birlikte, kurum tüzüğünü ve adını değiştirerek 26 Mart 1995 te (Zentralrat der Muslime in Deutschland) Almanya Merkez İslam Konseyi olarak kurulmuştur.

ZMD kendilerinin amaçlarını, Almanyada bir gerçeklik olan müslüman hayatın desteklenmesi ve kolaylaştırılması olarak açıklamaktadır.⁵⁵

1.2. MÜSLÜMANLARIN TEMSİL SORUNU VE KRM

Müslümanlar Koordinasyon Konseyi (Koordinationsrat der Muslime) 2007 yılında, Diyanet İşleri Türk İslam Birliği DİTİB, Almanya İslam Konseyi (Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland), İslam Kültür Merkezleri (Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland) VİKZ ve Almanya Merkez İslam Konseyi (Zentralrat der Muslime) ZMD tarafından kurulan bir üst kurumdur.⁵⁶

⁵² Khorchide, Mouhanad: Der islamische Religionsunterricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft, VS Verlag, Wien 2008 S.40.

⁵³ <http://zentralrat.de/2594.php>, 14.09.15.

⁵⁴ Kiefer, a.g.e. S.55.

⁵⁵ <http://zentralrat.de/2594.phpv>, 14.09.15.

⁵⁶ Koordinationsrat der Muslime, KRM Mitglieder, <http://www.koordinationsrat.eu/index.php> 15.09.2015

KRM nin kurulması, Anayasa'nın 7. Maddesinin 3. Paragrafına göre verilmesi gereken, İslam Din Dersi'nin ön şartı olan, müslümanların temsilcisi olabilecek, devlet tarafından muhatab kurum olarak kabul edilebilecek bir oluşumun çok büyük bir adımı olarak görülmüştür.⁵⁷

Federal Almanya Anayasası'nın 7. maddesinde yer alan “*Din dersinin, dini cemaatlerin prensipleriyle uygun biçimde verileceği*” hükmü bugüne kadar İslam Din Derslerinin okullarda bağımsız bir branş dersi olmasını engellemektedir.⁵⁸ Almanya'daki İslami topluluklara “anayasanın istediği cemaat olma özelliklerini taşımadıkları”⁵⁹ gerekçesi ile devletin resmi olarak tanıdığı dini bir kuruluş statüsü verilmemektedir. Dolayısıyla söz konusu topluluklara özel okul açma ve üyelerine devlet desteğiyle sosyal hizmetler sunma imkânları tanınmamaktadır. Alman makamları hiçbir İslami kuruma, Müslümanları resmi olarak temsil etme hakkı ve kamu hukuku tüzel kişiliği statüsü (Körperschaft des öffentlichen Rechts) vermemiştir.

KRW Okul Bakanlığı'nın verdiği bilgilere göre, KRM, KRW daki cami derneklerinin % 80'ini temsil etmektedir.⁶⁰

KRW Eğitim Bakanı yaptığı açıklamada, İslam Din Dersi verilebilmesinin en önemli şartı olan Dini Cemaat şartının yerine getirilmiş olduğunu vurgulamıştır.⁶¹

⁵⁷ Muslimische Verbände: Neue Zahlen, aber kein Ende der Diskussion, Deutsche Islam Konferenz, <http://www.deutsche-islam-konferenz.de/DIK/DE/Magazin/Gemeindeleben/BekanntheitOrg/bekanntheit-org-mld-inhalt.html> 15.09.2015.

⁵⁸ **Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Deutscher Bundestag**, <http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg.html>; Ayrıca bkz. Aşkoğlu, s. 29.

⁵⁹ Anayasanın diğer tanımlamalarındaki dini topluluk kavramı ile eş anlamlı dini cemaat kavramını belirleyen dört özellik bulunmaktadır. Bir cemaatin kamu okullarında din dersinin öngörülmesi ve gerçekleştirilmesi için gerekli olan devletle işbirliğine ortak olabilmesi için bu özelliklerin yerine getirilmesi şarttır:

- 1.) Bir dini cemaat – çatı örgüt kuruluşları için özel düzenlemeler sözkonusudur – doğal kişileri kapsamaktadır.
- 2.) Asgari bir örgütsel yapı cemaati belirleyen bir özelliktir. Birden fazla kişinin daha uzun bir süre için dinlerini birlikte icra etme amacıyla bir araya gelmiş olmaları gerekmektedir.
- 3.) Dini cemaatin amacı, ortak bir dini inancın sürdürülmesidir. Kültürel alışkanlıkların ya da ananelerin sürdürülmesi bir dini cemaat oluşumu değildir. Bundan ötürü dini cemaatin ancak yanamaçları nitelikte edebilirler.
- 4.) Dini cemaatleri dini derneklerden ayıran özellik, dini inancın belirlediği görevlerin kapsamlı bir şekilde yerine getirilmesine hizmet etmeleridir. Dini bir dernek ise dini yaşamın sadece kısmi bölümlerine hizmet eder.

⁶⁰ Die islamischen Organisationen im Beirat, Ministerium für Schule und Weiterbildung des NRW <http://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/Islamischer-Religionsunterricht/Die-islamischen-Organisationen-im-Beirat/index.html>

Bakanın bu açıklamalarına rağmen KRM veya başka bir islami kuruluş henüz anayasada ifade edilen cemaat statüsüne sahip değildir.

Bochinger İslami cemaatlerin yapılanmasının kiliseden farklı olduğunu Dini-sosyolojik açıdan bakarak şu şekilde izah etmektedir:

1. Bilindiği üzere Almanya’da Müslümanların sayısı çoktur. Ancak bunların büyük bir kısmı dinlerini kişisel bir olgu olarak görmektedir (Privatsache). İslam onlara göre Allah ile insan arasındaki özel bir ilişkiden ibarettir. Bu görüşünü İslam’da ruhban sınıfı yoktur ifadesi ile desteklemektedir. Sık veya seyrek camiye gitmekte ve yardımlarını yapmaktadır. Ancak bunların dışında İslami organizasyonlarla fazla bir ilişkileri gözükmemektedir.

2. Din etnik yapıyla özdeşleştirilmektedir. Müslüman olmak bir anlamda Türk olmak anlamına gelmektedir. Nitekim dini anlayış geleneklerle şekillendirilmektedir. Bu durum sadece Türk göçmenlerle sınırlı değil, aynı zamanda diğer İslam ülkelerinden gelenleri de kapsamaktadır. Bugüne kadar uygulanmakta olan hem Ana Dil Dersleri çerçevesinde okutulan din dersleri hem de Kur’an Kurslarında verilen din dersleri Türk geleneklerine göre organize edilmiştir.

3. Yine Almanya’da enternasyonal bir bakış açısı geliştirmiş Müslüman toplulukları mevcuttur. Bu kesim İslam’ın etnik kökenle bağdaştırılmasına karşı görüşler ileri sürmektedir. Ancak Alman makamları çoğu kez bu grup taraftarlarını “fundamentalist” olarak tanımlamaktadır. Bu durumun tamamen doğru olduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Örneğin Oberfranken’deki Hof şehrini ele alacak olursak orada sadece Milli Görüş camisi vardır. Bayreuth’ta ise DİTİB ve İslam Kültür Merkezlerinin camileri mevcuttur, Milli Görüş camisine rastlanılmamaktadır.

Bu konuda hem Gebauer’in hem de Bochinger’in ileri sürdükleri görüşlerin⁶² doğruluğunu onaylayabilmek mümkün değildir. Çünkü her şeyden önce İslam ve Hıristiyanlık dini arasındaki farklılıklar gözetilmemiştir. İslam Dini’nde Hıristiyanlıkta olduğu gibi ruhbanlık olmadığı temel fikri hiç gözönüne alınmamıştır.

⁶¹ http://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Ministerium/Presse/Pressemitteilungen/2012_-15-Legislaturperiode/PM20120221/index.html 15.09.2015

⁶² Beyza Bilgin, Almanya Federal Cumhuriyetinde Türk Çocuklarına İslami Din Dersi Program Geliştirme Çalışmaları, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt XXX, 1988, s.148.

Almanya’da İslam Din dersi ile ilgili yasal süreçte zorunlu olan “Muhatap Kuruluş” sorununun dışında başka dini ve sosyal problemlerin de olduğu belirtilmektedir. 6-9 Ekim 1982’de Bavyera Eyaleti Nürnberg Erlangen Üniversitesi’nde düzenlenen “İslam Din Dersleri” ile ilgili bilimsel toplantıda özellikle şu sorunlar gündeme gelmiştir: “ Acaba öğretimini yapmak istediğimiz İslam Dini Dersi Alman Anayasa düzeni, Eyaletlerin okul yasaları ve okulların eğitim amaçları ile uyum sağlayabilecek midir? “ Bu temel soru ile birlikte kadının İslam hukukundaki yeri, İslam dininin çok eşlilik karşısındaki tutumu, Kur’an hükümlerinde yer alan ceza sistemi, İslam cemaatini terk etme yasağı gibi konular tartışılmıştır.⁶³

1.3. ALMANYA GENELİ VE KUZEY REN WESTFALYA EYALETİ’NDE İSLAM DİN DERSLERİ’NİN TARİHÇESİ

Bu bölümde önce Federal Almanya Genelinde İslam Din Dersi’nin tarihçesi, daha sonra İslam Din Dersinin Anayasadaki yeri ve İslam Din Dersi çerçevesinde islami cemaat tartışmalarına yer verilecektir.

1.3.1. Din Dersinin Tarihçesi

Almanya’da verilen din dersleri Alman Anayasasının ve eyaletlerin kendine özgü yasal düzenlemelerine göre verilmekte, Alman okullarında okuyan hıristiyan öğrenciler için katolik ve protestan kiliseleri ile eğitim bakanlıkları işbirliğiyle yürütülmektedir. Birinci Dünya Savaşından sonra Alman Eğitim Sistemi, Müttefiklerin gözetiminde demokratikleşme çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir. Bunun sonucu olarak dini (katolik veya protestan) okullar açıldı ve Din Dersi bütün okullarda düzenli bir branş dersi oldu. Bu gelişmelerden sonra katolik kilisesi, çocukların eğitimi ve dolayısıyla dini eğitiminden anne-babanın sorumlu olduğunu vurguladı. Din Eğitimi çocuklara kendi dini cemaatinin inançları doğrultusunda

⁶³ Beyza Bilgin, a.g.e., s.149.

verilmeliydi ve devlet ebeveynin istekleri doğrultusunda, çocuklarına verilecek dini eğitimini düzenlemeliydi.⁶⁴

1945 yılından beri hristiyanlık dini dersleri, dini cemaatin ve devlet kurumlarının ortak sorumluluğunda ve hristiyan öğretmenler tarafından verilmektedir.⁶⁵

Aynı kanun ve yönetmelikler çerçevesinde örneğin Yahudi Din Dersi okullarda sorunsuz olarak verilir. Münih'te 1967, Frankfurt am Main'da 1966, Berlin'de 1986'dan beri yahudilik din dersi bulunmaktadır.⁶⁶

1.3.2. Din Dersinin Anayasa'daki ve Eyalet Yasalarındaki Yeri

Konumuzla ilgili bütün yasalar aşağıda verilecektir.

Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası'nın birinci maddesi. İnsanın onur ve haysiyetinin korunması:

“İnsanın onuru (şeref ve haysiyeti) dokunulmazdır. Tüm devlet erki ona saygı göstermek ve onu korumakla yükümlüdür.” Farklı inançların, dinlerin yasa önünde eşitliğini teminat altına alan 3. Maddenin III. Fıkrası ise şöyledir.:

“Hiç kimse, cinsiyeti, soyu, ırkı, dili, yurdu ve kökeni, inancı, dini ya da siyasi görüşleri dolayısıyla mağdur edilemez ya da ayrıcalıklı kılınmaz”.

Din, vicdan ve inanç özgürlüğünü teminat altına alan 4. Maddenin birinci ve ikinci fıkraları:

I. “Din ve vicdan özgürlüğü ile din ve dünyevi inanç özgürlüğüne dokunulamaz.

II. “Dinin müdahalesiz uygulanması güvence altındadır.”

Din derslerinin yasal statüsü Almanya Anayasası'nın 7. Maddesinde ele alınmıştır:

“Veliler çocuklarının din derslerine katılımını belirlemek hakkına sahiptirler. Din dersi, mezhepler üstü okullar hariç, kamu okullarında düzenli bir derstir. Devletin denetim hakkı saklı kalmak kaydı ile din dersi, dini cemaatlerin prensipleriyle mutabık bir biçimde verilir.”

⁶⁴Özdil, Ali-Özgür: Aktuelle Debatten zum Islamunterricht in Deutschland, E.B. Verlag Hamburg 1999 S.31.

⁶⁵ Özdil, a.g.e. S.32.

⁶⁶ <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/1146/13446.pdf>, 16.09.15

Madde 137: 137. Maddede devlet kilisesi yoktur hükmü vurgulanarak aşağıdaki hükümlere yer verilmiştir.

“Dini topluluklar kurma hakkı güvence altına alınır. Dini toplulukların İmparatorluk toprakları içinde birleşmeleri, hiçbir sınırlandırmaya tabi değildir.

Her dini topluluk, kendi işlerini, herkes için geçerli olan yasaların sınırları çerçevesinde bağımsız olarak düzenler ve yönetir. Görevlilerini, devlet ya da belediyelerin katılımı olmaksızın belirler.

Dini topluluklar, medeni hukukun genel hükümlerine göre hukuki yeterlilik kazanırlar.

Halen kamu tüzel kişi niteliğinde olan dini topluluklar, bu niteliklerini korurlar. Kuruluş ve üye sayılarına göre devamlılık gösteren diğer dini topluluklara da istekleri üzerine aynı haklar tanınır. Kamu tüzel kişi niteliğindeki dini toplulukların bir birlik kurmaları halinde, bu birlik de kamu tüzel kişi sayılır.

Kamu tüzel kişi niteliğindeki dini topluluklar, bölgesel vergi listeleri üzerinden, eyalet hukukunun tespit ettiği koşullar çerçevesinde vergi toplama yetkisine sahiptirler.”

Madde 141: Madde 141 de okul dışındaki hangi kurumlarda din hizmetleri ve din eğitimi yapılacağı şöyle belirtilmiştir: “Orduda, hastanelerde, cezaevlerinde ve diğer kamu kuruluşlarında ibadet ve manevi takviyesine gereksinme olduğu ölçüde, dini topluluklara, gerekli dini işlemlerin yapılması hususunda izin verilmelidir”.

Anayasanın 20. Maddesinde de devlet şu şekilde tanımlanmaktadır. Anayasanın 20. Maddesi’nde devlet şu şekilde tanımlanmaktadır: “Almanya Federal Cumhuriyeti, demokratik ve sosyal bir Federal Devlettir”. Ayrıca, Anayasada, “Devletin kilisesi yoktur” denir ve Almanya tarafından resmen tanınmış dini cemaat ve topluluklar kamusal-tüzel örgüt olarak tanımlanır. Dolayısıyla kiliseler özerktir ve anayasal güvence altında bulunmaktadır⁶⁷

Yukarıda verilen Anayasa maddelerinde açıkça görülmektedir ki; Federal Almanya Anayasası, din dersini garanti altına almış ve yasal olarak herhangi bir dini cemaate ayrımcılık yapılmaması gerektiği defalarca vurgulanmıştır. Ancak konu İslam Din Dersi olunca, mevcut islami kuruluşların, tam cemaat vasfı kazanmadığı

⁶⁷ Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası, Tercüme: Prof. Dr. Christian Rumpf ve Dr. Gökçe Uzar, Güncelleme, 2010.

belirtilerek, senelerce müslüman ailelerin çocuklarına verilecek olan İslam Din Dersleri alma hakkı ve özgürlüğü engellenmiştir.

Almanya eyalet sistemiyle yönetilen federal bir devlettir. Merkezi idare ile eyalet idarelerinin görev ve sorumluluk alanları, yetki ve sınırları federal ve eyalet Anayasalarıyla net bir şekilde tespit edilmiştir. Buna göre eğitim konuları eyaletlerin yetki alanına girmektedir. Ancak Anayasa eyaletlerdeki eğitim yasalarını koruyucu bir nitelik taşımaktadır.

Alman Anayasası'nın 4. maddesinde "Din ve Vicdan Özgürlüğü", 7. maddesinde de "Din Dersleri" teminat altına alınmıştır. Bu hak ve özgürlükler bütün dinlere ve inançlara açıktır. Federal Anayasa'nın 7. Maddesi şu bilgileri kapsamaktadır:

"7 a. Tüm eğitim sorumluluğu devletin kontrolü altındadır.

b. Çocuğun din dersine katılıp katılmayacağına çocuğun eğitim hakkına sahip olanlar (veliler) karar verebilirler.

c. Din Dersi dini olmayan (Bekennnisfrei) okullar hariç bütün resmi okullarda mecburidir. Din Dersi devletin kontrol hakkını elinden almayacak şekilde kiliselerin temel ilkelerde anlaşmaları suretiyle verilir. Hiçbir öğretmen istemediği halde din dersi vermeye zorlanamaz."⁶⁸

Görüldüğü gibi Anayasa, Almanya'daki "Bekennnisfrei" olarak bilinen seküler devlet okulları⁶⁹ hariç, resmi okullarda din dersinin düzenli bir ders olduğunu, devlet denetimini kısıtlamama şartıyla "dini cemaatlerin temel ilkeleriyle uyum içinde" verilebileceğini hükme bağlamaktadır. Kiliseler hem dersin içeriğinin belirlenmesinde, hem de öğretmen atamasında yetki sahibidir. Kilise, açılan öğretmen kadrosuna atama yapılacağı zaman 5 tane öğretmen ismi önermektedir. Bakanlık bunların arasından birini seçmektedir. Din dersi öğretmenleri, diğer öğretmenlerle aynı hak ve sorumluluklara sahiptir.⁷⁰

Din Dersi öğretmenleri Katolik veya Protestan İlahiyat Fakültelerinden ya da Eğitim Fakültesi Din Pedagojisi bölümlerinden mezun olmuş öğretmenlerden atanmaktadır. Söz konusu öğretmenler diğer branş öğretmenlerinde de olduğu gibi

⁶⁸ **Grundgesetz des Bundesrepublik Deutschland**, s.141

⁶⁹ Bekennnisfrei okulları din dersinin yer almadığı devlet okullarıdır. Dini cemaatlerin söz konusu okullarda din dersi verme hakkı yoktur.

⁷⁰ "Zur Situation des Katholischen Religionsunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland", **Bericht der Kultusministerkonferenz**, vom 13.12.2002.

Din Dersi'nin yanında iki branş dersi daha okutmaktadır. Belirtildiği üzere Din Dersini okutacak öğretmenler için mutlaka Kilisenin onayı gerekmektedir. Dolayısıyla kilisenin mensubu olan öğretmenler seçilmektedir.

Alman Anayasası, Eyalet Yasaları ve Okul Yasaları çeşitli topluluklar, din ve dünya görüşleri arasında herhangi bir fark gözetmeksizin din derslerinin düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır. Federal Almanya'da din eğitimi anaokullarında başlamakta ve lise son sınıfa kadar devam etmektedir. Lise son sınıfa kadar din dersleri zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Ancak öğrencinin bizzat kendisinin veya velisinin isteğiyle din derslerine girmeme hakkı vardır. Din dersine katılma konusunda öğrenci 14 yaşını bitirinceye kadar öğrencinin velisi karar vermektedir. Nitekim 14 yaş reşit olma yaşı olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla 14 yaşını doldurmuş öğrenci isterse derse girmeme hakkını kullanabilmektedir. Başka bir ifade ile dersten çıkışı (abmeldung) sağlanabilmektedir. Bu durumdaki öğrenci din dersine paralel olarak okutulmakta olan Ahlak (Ethik) Dersi veya Pratik Felsefe (Praktische Philosophie) gibi derslerden birine devam etmek zorundadır. Ayrıca 14 yaşına girmiş öğrenci hangi derse gireceğine kendisi karar verebilmektedir. Aynı durum İslam Din Bilgisi Dersi için de geçerlidir.

Anayasanın öngördüğü anlamda İslam din dersi sadece Berlin'de bulunmaktadır. Bu uygulama diğer eyaletlerde uygulanan pilot projelerden ayrı bir statüye sahiptir. Kiliseler tarafından yapılan açıklamalar Anayasanın öngördüğü anlamda İslam din dersinin Müslümanlar tarafından organize edilmesi gerektiğini destekler niteliktedir.⁷¹ Burada bu kiliseleri İslam Din Dersi için pozitif düşünceler belirtme nedenlerinin arasında kendi din derslerini daha güçlü bir zemine oturtma isteğinin bulunduğu gerçeğini unutmamak gerekir.

Kısaca özetleyecek olursak: Almanya 1960'lı yılların başlarında işgücü açığını kapatmak için ikili anlaşmalar çerçevesinde yabancı işçi almaya başlamış ve bu bağlamda 1961 yılından itibaren Türkiye'den Almanya'ya ilk defa ayrı bir dine mensup insanlardan oluşan iş gücü gelmeye başlamıştır.

Almanya bu çerçevede 1963'te Fas, 1965'te Tunus, 1968'de ise Yugoslavya hükümetleriyle de anlaşma gerçekleştirmiştir.

⁷¹ Evangelische Kirche in Deutschland, **Religionsunterricht für muslimische Schülerinnen und Schüler, Eine Stellungnahme des Kirchenamtes der EKD**, 16. Februar 1999.

Başlangıçta Almanya'ya kısa bir süre çalışıp, memleketlerine dönmek isteyen yabancı işçiler, şartların istedikleri gibi gelişmemesi veya başka beklentilerin ve ihtiyaçların da ortaya çıkmasıyla zaman içinde ailelerini de yanlarına alma yoluna gitmişlerdir.

Daha sonraki dönemlerde de Almanya'ya gelen müslüman göçmenler bulunmaktadır. Bunlar içerisinde 1975'ten sonra gelen Libya'lılar, 1979'dan sonra gelen İranlı ve Afganistanlı sığınmacılar, ve en son 1992 yılından sonra gelen Bosna-Hersekliiler ile 1999 sonrası gelen Kosovalı Müslümanlar büyük bir topluluk oluşturmuşlardır.

İstatistik daireleri 2015 yılı itibariyle 4 Milyon 500.000 civarında müslümanın Almanyada yaşadığını ve İslam Dini'nin Hıristiyanlıktan sonra en büyük dini cemaate sahip olduklarını belirtmektedirler.

Özellikle Türkiye açısından düşündüğümüzde, başlangıçta bu göçmenlerin tekrar geri dönme durumunda olacakları varsayımından hareket edilerek, sosyal ve kültürel ihtiyaçları üzerinde plan ve program yapılmamıştır.

Almanya'da yaşayan Türkler ve diğer Müslüman gruplar zaman içerisinde sosyal, kültürel ve dini ihtiyaçlarını karşılayabilmek için dernekleşmeye başlamıştır. T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı ile organize dini çalışmalar yürüten DİTİB teşkilatı ancak 1984 te teşkilatlanmaya başlamış, DİTİB den başka dini cemaatlerin ve dolayısıyla camilerin kurulmasına zemin hazırlanmıştır.

Geçen bu süre zarfında Almanyadaki vatandaşlarımızın sağlıklı din eğitiminden mahsun bırakıldığı ve aşırı dini örgütlere de zaman zaman kaymaların olduğu bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır.

KRW eyaletinde 1986'da ilkokullarda ve 1996'da orta dereceli okullarda, Türkçe Anadil Dersleri içerisinde verilmeye başlayan İslam Din Dersi, 1999 yılından itibaren bağımsız bir branş dersi olarak Almanca uygulanmaktadır. KRW eyaleti dersin ismini Unterweisung'dan İslamkunde'ye (İslam Din Bilgisi) ve daha sonra İslamischer Religionsunterricht (İslam Din Dersi) olarak değiştirip; 2012 – 2013 eğitim öğretim yılından itibaren Katolik ve Protestan Din Dersine eşit bir dersin olduğunu iddia etse de, gerek öğretim programının ve gerekse dersi veren öğretmenlerin bakanlık tarafından belirlenmesi, bu dersin diğer din derslerine eşit bir din dersi olmadığını göstermektedir.

İslam Din Dersi'nin önündeki en büyük engel Dini Cemaat sorunudur. Dini Cemaat sorunu aşılmadan, yani Müslüman cemaatler devlet tarafından resmi muhatap olarak tanınmadan bu sorunun ortadan kaldırılması mümkün değildir.

İslami dini cemaatler Alman Müslümanlar Merkez Konseyi adlı bir çatı kurumun altında örgütlenerek, resmi muhatap kurum oluşturmaya çalışırlarken Federal Almanya hükümeti bu kurumu da henüz muhatap olarak kabul etmiş değildir.

Aslında böylece müslüman çocukların en temel hakkı olan dinini ve kültürünü öğrenme hakkı gasbedilmektedir.

1.3.3. İslam Din Dersi Çerçevesinde İslami Cemaat Tartışmaları

Federal Almanya Anayasası'nın 7. maddesinde yer alan "Din dersinin, dini cemaatlerin prensipleriyle uygun biçimde verileceği" hükmü Almanya'da yaşayan müslümanları temsil eden dini bir kuruluşun Alman hükümeti tarafından tanınmadığı için, bugüne kadar İslam Din Derslerinin okullarda bağımsız bir branş dersi olmasını engellemektedir. Almanya'daki İslami topluluklara "anayasanın istediği cemaat olma özelliklerini taşımadıkları" gerekçesi ile devletin resmi olarak tanıdığı dini bir kuruluş statüsü verilmemektedir. Dolayısıyla söz konusu topluluklara özel okul açma ve üyelerine devlet desteğiyle sosyal hizmetler sunma imkânları tanınmamaktadır.

Mevcut Alman Yasalarına göre Almanya'da din dersi, ilgili dini veya mezhebi resmen temsil eden kurum ile ortaklaşa planlanmakta, okutulmakta ve denetlenmektedir. Dolayısıyla Almanya'da İslam Din Dersinin en büyük sorunu Almanya'da yaşayan Müslümanların resmi olarak temsili konusudur.

Almanya'da İslam dini resmi olarak tanınan bir din konumunda değildir. Bu nedenle Alman makamları hiçbir İslami kuruma, Müslümanları resmi olarak temsil etme hakkı ve kamu hukuku tüzel kişiliği statüsü (Körperschaft des öffentlichen Rechts) vermemiştir. Almanya'da faaliyet gösteren İslami kurum ve kuruluşların çoğu sıradan dernek statüsündedir.

Eyalet Kültür Bakanlığı Federal Anayasanın 7.3. maddesinde İslam Din Dersinin en ideal çözüm olacağını ve Müslümanları temsil ettiğini iddia eden her dini cemaate göre İslam Din Dersi okutulmasına müsaade edilemeyeceğini belirtmiştir.

Böylece Müslümanları temsil eden grupların bir araya gelerek Müslümanları temsil eden bir dini cemaat oluşturarak bakanlığın muhatap alabileceği bir kurum oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Aksi takdirde 1999 yılında uygulamaya başlanan **İslam Din Bilgisi Dersine** ağırlık verileceği ve bu ders için kurulan komisyonda Müslüman kuruluşların temsil edilmesinin sağlanacağı belirtilmiştir.⁷²

KRM yetkililerine göre aynı diğer din dersleri gibi, İslam Din Dersi'nin de yürürlüğe konması şarttır. Bu her şeyden önce vatandaşların Alman Anayasasında açıkça yer alan din eğitimi haklarını almaları açısından önemlidir.

Herhangi bir dini pozitif anlamda desteklememek veya kısıtlamamak ortak odak noktası olmalıdır. Aynı inanca sahip öğretmenler tarafından öğrencilerin nelere inanmaları gerektiği öğretilmelidir.⁷³

Devlet tarafından muhatap kurum olarak tanınacak bir islami kurum olmadan Federal Anayasa'da ifadesini bulan bir din dersi gibi, İslam Din Dersi'nin verilmesi günümüz şartlarında mümkün gözükmemektedir.

1.4. KUZAY REN WESTFALYA EYALETİ DIŞINDAKİ EYALETLERDE İSLAM DİN DERSİ VE DİĞER DİN DERSİ MODELLERİ

Çalışma konumuz KRW de İslam Din Dersleri ile sınırlı olmasına rağmen Almanyanın diğer eyaletlerinde uygulanan İslam Din Dersleri hakkında genel bilgilerin verilmesini yararlı görüyoruz. Bu bölümde eyaletlerde genel olarak proje şeklinde uygulanmakta olan İslam Din dersi modelleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Söz konusu modeller İslam din bilgisi ve İslam din dersi alt başlıkları ile yansıtılarak eyaletler arasındaki farklılıklar betimlenmiştir.

Aralık 2001 tarihinde Berlin'de düzenlenen Eyalet Başbakanları toplantısında Müslüman öğrenci bulunması durumunda eyaletlerde İslam din dersi verme imkânlarının araştırılmasına karar verilmiştir. İslam Din Dersinin devlet kontrolünde olması, Almanca okutulması ve Müslümanların ortak sorumluluğunda organize edilmesi konusunda görüş birliği sağlanmıştır.

⁷² <http://www.verfassungsschutz-bw.de/Lde/Startseite/Arbeitsfelder/IGMG>. 25.11.2014.

⁷³ Koordinationsrat der Muslime, <http://www.koordinationsrat.eu/detail2.php?id=16&lang=de> 15.09.2015

1.4.1. İslam Din Bilgisi (İslamische Unterweisung)

İman ve dini uygulamaların bilişsel düzeyde öğretilmesine özen gösterme yaklaşımı “Din Bilgisi” olarak tanımlanmaktadır. Nitekim söz konusu ders bazı Müslümanlar tarafından “İmansız Din Bilgisi Dersi” şeklinde değerlendirilmektedir. Aslında derste iman konuları da işlenmektedir. Ancak uygulama konusunda herhangi bir özendirme yapmaktan kaçınılmaktadır. Sadece bilgi düzeyinde bırakılarak benimsetme ve içselleştirme kavramlarını kapsayan öğretim yaşantılarına yer verilmemektedir. Dolayısıyla İslam Din Bilgisi Dersi daha çok bilişsel alana özgü bir öğretim şeklidir.

Bu ders ile ilgili olarak 6 çeşit modelden bahsedilmektedir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Ana Dil dersleri çerçevesinde yabancı ülkelerin diplomatik temsilcilikleri tarafından (konsolosluklar) yürütülen Din Bilgisi Dersleri. Baden- Württemberg, Schlesig- Holzstein, Berlin, Bramen, Hamburg ve Saarland eyaletlerinde İslam Din Bilgisi Dersi olarak Türk konsoloslukları tarafından Ana Dil Dersleri çerçevesinde okutulmaktadır. Öğretim dili Türkçedir.
2. Ana Dil dersleri çerçevesinde eyaletlerin kültür bakanlıkları tarafından sevk ve idare edilen Din Bilgisi Dersleri. Bu model Bavyera, Hessen, Hamburg, Niedersachsen (Aşağı Saksonya), Kuzey Ren Westfalya ve Rheinlandpfalz eyaletlerinde uygulanmaktadır.
3. Türk uyruklu öğrencilere yönelik Alman öğretim programına uygun bir şekilde okutulmakta olan Türk Milli Eğitim yönetmeliğine göre hazırlanmış Din Bilgisi Dersi. Öğretim dili Türkçedir. Öğretim programı Türkiye’de okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi esas alınarak hazırlanmaktadır. Aynı zamanda Türk-Alman modeli olarak da tanımlanmaktadır. Dersi Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen öğretmenler okutmaktadır. Bu model Bayern ve Baden-Württemberg’de uygulanmaktadır.
4. Türkçe dersi çerçevesinde okutulan Din Bilgisi Dersi’ne paralel olarak Almanca okutulan Din Bilgisi Dersi. Bayern’de uygulanmakta olan bu model tüm Müslüman öğrencilere açıktır. Bayern’de 14 okulda okutulmasına rağmen Türk öğrenciler

Türkçe Din Bilgisi Derslerini tercih etmektedir. Bu nedenle daha çok Türkiye’den gelen öğrenciler yoğun katılım sağlamaktadır.

5. Bağımsız bir branş dersi olarak kabul edilen Almanca İslam Din Bilgisi Dersi. Kuzey Ren Westfalya eyaletinde uygulanmakta olan bu model araştırmamızın konusunu teşkil ettiği için sonraki bölümlerde detaylı bilgi verilecektir. Aynı zamanda Bavyera, Hamburg ve Aşağı Saksonya’da da benzeri uygulamalar mevcuttur.

6. Yerel Cami derneklerinin Kiliselerin organize ettiği İncil tarihi dersine alternatif olarak yürütülmekte olan Din Bilgisi Dersi. Bu model Bremen’de Almanca uygulanmaktadır. Felsefe ağırlıklı içeriğiyle tüm öğrencilere açık bir derstir.

1.4.2. İslam Din Dersi (İslamischer Religionsunterricht)

İslam Din Dersi’ni (Islamischer Religionsunterricht) İslami – dini cemaatlerin sorumluluğunda olan, İslam dinini benimsetme ve içselleştirme özelliği taşıyan dini öğretim şeklinde tanımlamak mümkündür. Aynı zamanda **Berlin Modeli** olarak da ifade edilmektedir. Halen Berlin’de 16 okulda din dersi veren İslam Federasyonu (İslamische Föderation) İF, Federal İdari Mahkemesi’nin 1998’de aldığı kararla, “din dersi verme hakkı bulunan dini bir kuruluş” olarak kabul edilmiştir. Milli Görüş teşkilatı, Berlin İslam Federasyonu ilk defa 1980’de Anayasanın 141. özel maddesine uygun olarak Berlin Senatosuna İslam din dersi için müracaat etmiştir. Uzun yıllar süren hukuki süreç sonucu Berlin Yüksek İdare Mahkemesi 4.11.1998’de Berlin İslam Federasyonunu İslam Cemaati olarak kabul etmiştir. Bu karar 22.02.2000’de Federal İdari Mahkemesi tarafından teyit edilmiştir. İslam Federasyonu 2001-2002 öğretim yılından itibaren İslam din dersi okutmaya başlamıştır. Halen 28 ilkokulda 3.600 civarında Müslüman öğrenci Berlin İslam Federasyonu tarafından düzenlenen Almanca İslam Din Dersine ders saatleri dışında okul binalarında devam etmektedir.

Niedersachsen eyaleti on yıllık bir denemenin ardından 2013 de ilk okullarda İslam Din Dersi’ni vermeye başladı. 2014 – 15 eğitim öğretim yılı itibariyle 55 ilkokulda, 2400 öğrenci bu derslere katılmaktadır.

Baden-Württemberg eyaletinde ise 2006-07 eğitim öğretim yılı itibariyle 10 okulda İslam Din Dersi okutulmaktadır. Bremen ve Bayern'deki Erlangen şehrinde henüz deneme aşamasındadır.

Bayern eyaletinde 2014 – 15 öğretim yılında 261 okulda, 11.500 öğrenci İslam Din Dersleri'ne katılmıştır. İlk okulların yanında iki adet te Lise (Gymnasien) bulunmaktadır. Bayern hükümeti dersi bütün okullarda sunmak istemektedir.

Hessen eyaletinde 2013 yılından beri İslam Din Dersi verilmektedir. 2014 – 15 öğretim yılında 38 ilkokulda 1180 birinci ve ikinci sınıf öğrencisi derse devam etmiştir.

Rheinland-Pfalz da 5 ilkokulda İslam Din Dersi verilmekte ve bunların 3 ünde aynı zamanda Alevilik Din Dersi' de bulunmaktadır. 7 orta dereceli okulda da çok az sayıda öğrenci deneme mahiyetinde İslam Din Dersi almaktadır.

Saarland önümüzdeki yıl bir ilkokulun 1.sınıfında deneme olarak verileceğini duyurmuştur.

Pilot uygulama amaçlı Niedersachsen eyaletinde yine bir İslam Din Dersi Projesi yürütülmektedir. Söz konusu Eyaletin Eğitim Bakanlığı bünyesinde eyaletteki Müslüman cemaatlerin katıldığı bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu gruba Şura (Schura) adı verilmektedir. DİTİB söz konusu şuraya direk katılmamasına rağmen birlikte hazırlanan öğretim programını kabul ettiğini ifade etmiştir. Eyaletteki Müslüman öğrencilerin % 90'ının söz konusu derse katıldığı belirtilmiştir.

Kuzey Ren Westfalya Eyaleti Eğitim Bakanlığı, mevcut İslam Din Bilgisi dersini ve ileride okutulması düşünülen İslam Din Dersini okutacak öğretmenleri yetiştirmeye yönelik Münster Üniversitesi Din Bilimleri Fakültesini “Din Bilimleri Araştırma Merkezi”ne dönüştürerek “İslam Teolojisi” kürsüsü açma konusunda üniversite yetkilileriyle anlaşmıştır. Kürsünün amacı, ilk aşamada mevcut öğretmenlere ek eğitim vererek onları eyalette verilen Almanca İslam Din Bilgisi dersini okutacak seviyeye ulaştırmaktır. Söz konusu programda Tefsir, Hadis, Akaid, İslam Hukuku, İslam Tarihi, Çağımızda İslam ve Diğer Dinler, İslam Dini ve Dinler arası Pedagoji dersleri okutulması planlanmıştır.

Görüldüğü gibi Berlin Modeli olarak zikredilen yaklaşım tarzı bazı eyaletlere örnek teşkil ederek söz konusu modelin yaygınlaşmasına ortam hazırlamıştır. Bu bağlamda eyaletler muhatap kabul ettikleri İslam cemaatleri ile işbirliği yaparak

İslam Din Dersi programı geliştirmiştir. Ancak DİTİB gibi büyük bir İslami organizasyonun muhatap kurum içerisinde bulunmaması ilginç bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca her eyalet kendine özgü şartları dikkate alarak farklı projelere imza atabilmektedir. Hatta bir eyalette birbirinden çok farklı uygulamalara da rastlamak mümkündür.

Federal Almanya'da İslam cemaatleri resmi bir şekilde muhatap alınıncaya kadar gerek İslam Din Bilgisi gerekse İslam Din Dersi tartişmaları devam edeceğe benzemektedir. Resmi olarak tanınma süreci gerçekte olacak olursa Müslüman cemaatlerin kendi aralarında sorunu müzakere etme sürecine girebileceği düşünölmektedir. Nitekim söz konusu dersin tartişmalı şekilde devam etmesi ölkede yaşayan Müslüman aileler ve çocuklar açısından zaman kaybı anlamına gelmektedir. Temsil sorununun çözüldüğü Berlin Eyaleti'nde İslam Din Dersi'nin tüm okullarda verilememesi, diğer eyaletlerde temsil sorununun çözülememesi ve birbirinden çok farklı modellerin uygulamaya konulması, Almanyada yaşayan müslüman aileler ve çocuklarının din eğitimi özgürlüğünü hakkıyla kullanmasını engellemekte, farklı eyaletlerden oluşan Almanyada müslüman çocuklarının yeterince İslam Din Dersi almalarına engel olmaktadır.

1.4.3. Dinler Arası Diyalog ve Ahlak Merkezli Modeller

Yukarıda bahsedilen İslam Din Bilgisi ve İslam Din Dersi modellerinin dışında 2 önemli modelden bahsetmek yerinde olacaktır. İiki dinler arası diyalogu önemseyen, din ve mezhep ayırımından kaçınma ilkesini benimseyen bir modeldir. Ayrıca bu model "**Hamburg modeli**" olarak bilinmektedir. Din ve mezhep ayırımı yapılmaksızın tüm öğrencilere bu derse katılma imkanı sağlanmıştır. Bu modelde nötür bir din eğitimi verilmek amaçlanmaktadır. Dini konuların kişisel ve yaşanılan dünya ile bağlantısının öğrencilere aktarılması amaçlanmaktadır. Dersi dini inancına bakılmaksızın her dinin eğitimini almış bir öğretmenin vermesi planlanmaktadır.

Hamburg eyaleti sadece kendisinin uyguladığı bu proje ile, bütün öğrenciler için bir tek Din Dersi vermektedir. Dinler hakkında genel bilgi verilen derse, hangi inanişa sahip olursa olsun, bütün öğrenciler katılmaktadır.

Diğeri ise **Hessen Eyaleti**'nde uygulanan Ahlak dersi çerçevesinde okutulan "İslam Ahlakı" modelidir. Bu modelde İslam dininin ahlaki boyutuna önem verilmesi vurgulanmaktadır. Her iki modelde de birlikte eşit şartlar altında yaşama vurgusu yapılmaktadır. Daha önceden belirtildiği gibi bu eyalette aynı zamanda İslam Din Dersi uygulaması da mevcuttur.

Brandenburg, Mecklenburg-Vorpommern, Thüringen, Sachsen-Anhalt ve Sachsen eyaletleri de İslam Din Dersi uygulamasının hiç bulunmadığı eyaletlerdendir.⁷⁴

1.5. KUZEY REN WESTFALYA'DAKİ İSLAM DİN DERSİ

Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nde 1970'li yılların ortalarında İslam Din Dersi konusu tartışılmaya başlanmıştır. İlk olarak 1978'de zamanın Dünya İslam Kongresi Başkanı ve Almanya Müslümanları sözcüsü Salim M. Abdullah, Eyalet Kültür Bakanı Girgensohn'a İslam Din Dersi'nin okutulup okutulmayacağı ile ilgili bir soru önergesi sunmuştur.⁷⁵

Eyalet Eğitim Bakanı söz konusu önergeye sıcak bakarak dini cemaatlerin sorumluları ve Kuzey Ren Westfalya Eyaleti Okul ve Hizmet içi Eğitim Enstitüsü yetkililerinden oluşan bir çalışma masası oluşturmuştur. Bu grup 1979 yılının sonuna kadar 4-5 defa toplanmış ancak herhangi bir sonuca ulaşamamış ve dağılmıştır. 11 Aralık 1979'da Kültür Bakanlığı yeni bir yönergeyle Kuzey Ren Westfalya Okul ve Meslek içi Eğitim Enstitüsü'nü "İslam Din Dersi"ne özgü bir öğretim programı hazırlamakla görevlendirmiştir.⁷⁶

Mart 1980'de komisyon, ilkokullar için İslam Din Bilgisi Dersi Öğretim Programı hazırlamaya başlamıştır. Bu komisyonda 5 Türk öğretmen, 2 İslam Bilimci, 1 Türkolog ve 2 Protestan din eğitimcisi görev almıştır.⁷⁷ 1984'te düzenlenen Almanya'daki tüm eyaletler eğitim bakanları toplantısında alınan "İslam Din Derslerinin okullarda zorunlu olması gerektiği" ile ilgili karar, söz konusu derslerle

⁷⁴ Werner Herpell, 26.01.2015 Die Zeit, 16.09.15

⁷⁵ Klaus Gebauer, Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamische Glaubensin den Schulen des Landes NRW, Soest, 1989, s.264

⁷⁶ Gebauer, Klaus: Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde) in NRW in: Landesinstitut für Schule(Hrsg.): in Islamkunde in Nordrhein-Westfalen, Eigene Infos, Stand Januar 2007

⁷⁷ Aşkoğlu, Nevzat Yaşar: Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993 S. 56

ilgili projelerin hızlı bir şekilde yayılmasında etkili olmuş, komisyon Ekim 1984'te öğretim programı taslağını tamamlayarak 1986'da Kuzey Ren Westfalya'daki okullara dağıtmıştır.

1.5.1. Ana Dil Dersleri Çerçevesinde Okutulan İslam Din Dersi

Kuzey Ren Westfalya eyaletinde 1986'da tamamlanan 24 üniteli ilköğretim programı hem Türkçe hem Almanca olarak iki dilde yayınlanmıştır. Program „Religiöse Unterweisung der Schüler islamischen Glaubens“ (Müslüman Öğrenciler için Din Bilgisi) adını taşımaktadır.⁷⁸ Toplam 28 üniteden oluşan müfredat programı sadece Türkçe Anadil Dersleri içerisinde verilen din bilgisi için kullanılmıştır. Soest şehrinde bulunan Okul ve Hizmet içi Eğitim Enstitüsü 1986 yılında Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nde görev yapan Türkçe Anadil Dersleri Öğretmenleri'ne yazı gönderip, onların yeni yayınlanan müfredat programı hakkındaki görüşlerini almıştır. 850 kadar öğretmen müfredat programını olumlu bulduklarını ve Anadil Dersleri içerisinde bu programdan yararlanacaklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden 600 kadarı aynı yıl hizmet içi eğitime alınmıştır. Dersi vermek isteyen bu öğretmenler adı geçen enstitü tarafından hizmet içi eğitime tabi tutulmuşlardır.⁷⁹ Nitekim o dönemde İslam Din Bilgisi Dersinin Türkçe Ana Dil Dersleri çerçevesinde okutulması düşünülmekteydi. Ayrıca bu eyalette görev yapan 1000'e yakın Türkçe öğretmenin 850'si Türkçe dersi çerçevesinde İslam Din Bilgisi dersini okutabileceklerini ifade etmiştir.⁸⁰

Müfredat programının bu şekilde kullanılmaya başlaması **İslam Din Bilgisi Dersi'nin** başlangıcı olarak kabul edildi. Bu aşamada Hizmet içi Eğitimden geçen Türkçe dersi öğretmenleri, ders kitabı ve yardımcı kaynaklar bulunmamasına rağmen

⁷⁸ Anger, Thorsten: Islam in der Schule, Rechtliche Wirkungen der Religionsfreiheit und der Gewissensfreiheit sowie des Staatskirchenrechts im öffentlichen Schulwesen, Duncker & Humblot, Berlin 2003 S. 301

⁷⁹ Gebauer, Klaus: Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamischen Glaubens in den Schulen des Landes Nordrhein-Westfalen (1979-1995), Hrsg. Vom Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, Verlag für Schule und Weiterbildung Soest 1995 S. 266

⁸⁰ Klaus Gebauer, Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamische Glaubens in den Schulen des Landes NRW, Soest, 1989, s.266

dersi vermeye başladılar.⁸¹ ATİB Genel Başkanı Fikret Ekin'in belirttiğine göre Alman okullarında Müslüman çocuklar için Din Bilgisi derslerinin düşünülmesi ve hazırlık girişimleri, 1980'li yıllarda Alman Sendikalar Birliğinde çalışan sol görüşlü Türkler'in Kur'an Kursları hakkında başlattıkları karalama kampanyası sonrasında olmuştur. Bu bağlamda söz konusu ders Kur'an Kurslarına alternatif olarak düşünölmeye başlanmıştır.⁸²

Eyalet Kültür Bakanlığının çıkarttığı yönergeyle, Mart 1980'de Kuzey Ren Westfalya Eyaleti Okul ve Hizmet içi Eğitim Enstitüsüne bağılı bir komisyon, ilkokullar için İslam Din Bilgisi Dersi Öğretim Programı hazırlamaya başlamıştır. Komisyon tarafından hazırlanan bu öğretim programı, 1986'da Kuzey Ren Westfalya'daki okullara dağıtılmıştır⁸³

Böylece 1991'de 5-6. sınıflar için öğretim programı, 1996'da ise 7-10. sınıflar için öğretim programı yayınlanmıştır. Ayrıca bu yıllardan itibaren söz konusu dersin Almanca olmasına dikkat çekilmiştir. Nitekim bahsedilen iki öğretim programı da sadece Almanca olarak yayınlanmıştır.

Öğretim programının hedef davranışlarını şu şekilde sıralanmıştır:

- a. Bireyin tabiat ve diğer yaratıklarla ilişkisi
- b. Bireyin diğer bireylerle olan ilişkisi
- c. Bireyin kendine karşı sorumlulukları
- d. Bireyin Allah'la olan ilişkisi

Öğretim programında dini hayatla günlük hayatın birbiriyle ilişkilendirilmesine dikkat edilmiştir. Bu bağlamda bayram kutlamaları, namaz, oruç, zekât, hac gibi konularla dini hayat ve dini sorumluluklar ön plana çıkarken, tanışıyoruz, ailemiz, toplum içindeki görevlerimiz gibi konularla günlük hayata dikkat çekilmiştir.⁸⁴

Bununla beraber her üniteye;

- a. Didaktik yapı taslağı
- b. Didaktik açıklamalar

⁸¹ Michael Kiefer: Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen, Lit Verlag. Münster 2005 S. 92 Michael Kiefer: Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen, Lit Verlag. Münster 2005 S. 92

⁸² Fikret Ekin, Almanya'da Din Dersi Mücadelesi, ATİB yayınları, Köln 2000, s. 8.

⁸³ Beyza Bilgin, "Almanya Federal Cumhuriyetinde Türk Çocuklarına İslami Din Dersi Programı Geliştirme Çalışmaları", A.Ü.I.F. Dergisi, Ankara 1988, C. III, s.145

⁸⁴ Klaus Gebauer, **Islamische Unterweisung in NRW**, Einige Infos, Oktober-November, 2003

- c. Plan taslağı
- d. Üniteye yer alabilecek konularla ilgili özet bilgiler
- e. Konularla ilgili kaynaklar gösterilmiştir.

Ayrıca İslami kaynaklar, derslerde resimlerden yararlanma, dersin nasıl planlanabileceği ile ilgili teknik bilgiler de sunulmaktadır.

Tablo 7: 1-4. sınıflara ait İslam Din Bilgisi Dersi Öğretim Programı aşağıdaki gibidir.

	Yaşanılan ve tecrübe edilen çevre	Görevler, saygı ve gelenekler	Dini Bilgi
1.Sınıf	1. “Birbirimizi tanıyoruz” 2. “Ailemiz”	3. “Camimiz” 4. “Hz. Yusuf ve Kardeşleri”	5. “Hz. Muhammed’de bir zamanlar çocuktu” 6.”Kur’an bana konuşuyor”
	<i>Ana fikir/Ana Pekiştireç</i>	7. “Bayramları kutluyoruz: “Hepimizin bir işi var”, Hz. Muhammed’in doğum günü” Görme ve hayret etme	
2.Sınıf	8. “Ben ve başkaları-komşuluk üzerine” 9. “Görevler ve öğrenme”	10. “Namaz-Salât” 11. “Vücutum”	12. “Allah dünyayı ve hayatı yarattı” 13. “Kâbe-hala kutsal”
	<i>Ana fikir/Ana Pekiştireç</i>	14.”Bayramları kutluyoruz: “Yılbaşı, Şeker bayramı, Sünnet’ Öğrenme ve yenilikler meydana getirme	
3.Sınıf	15. “Yardım etmek ve yardım edilmek”	16. “Oruç tutmak” 17. “Zekât ve sadaka”	18.“Mekkelilerin yaşantısı” 19. “Hicret” 20. “Hz. Fatma ve Hz. Ali- Peygamberin ailesi”
	<i>Ana fikir/Ana Pekiştireç</i>	21. “Bayramları kutluyoruz: Ramazan ve Ramazan Bayramı”	
4.Sınıf	22.”Paylaşma” 23.”Saygılı Olma”	24.”Kelime-i Şahadet” 25.”Hac”	26.“Dinimizin 5 temeli yaşantısı” 27. “Müslümanlar, Hıristiyanlar, Yahudiler ve başka din mensupları”

	<i>Ana fikir/Ana Pekiştireç</i>	28. “Bayramları kutluyoruz: Kurban bayramı, dağıtmak ve pay almak”
--	---------------------------------	--

Kaynak: Gebauer, 2003

5-10. Sınıflara ait Öğretim Programı (Sekunderstufe I) ise şu şekildedir:

Tablo 8: İslam Esasları: Almanya’da Günlük Hayat

	Yaşanılan ve tecrübe edilen çevre	Görevler, saygı ve Dini Bilgi gelenekler
5.Sınıf	1. “Birlikte Yaşam” 2.“Tartışma, Suç ve bağışlama”	3. “Erdem- karakter güzelliği” 4. “Niçin bayram yapıyoruz?”
6.Sınıf	7. “Ben Müslüman bir ailede yaşıyorum” 8. “Örnek şahsiyetler, Starlar”.	9. “Sağlam vücut, sağlam ruh” 10. “Peygamberler” 11. “Hicret” 12. “Allah Kur’an’da bize konuşuyor
7.Sınıf	13. “Yetimler, yaşlılar ve engelliler 14. “Diğer Dinler”	15. “İslami Kültür” 16. “Dini törenler ve ibadetler” 17. “İslam Tarihi’nin ilk çağı” 18. “İslam nasıl dünya dini oldu?”
8.Sınıf	19. “Sevgi, evlilik ve aile” 20. “İnsan olarak sorumluluklarımız”	21. “Namaz” 22. “Günah” 23. “İnsan, hayat, hastalık ve ölüm” 24. “Sünnet ve hadisler”
9.Sınıf	25. “İş ve boş zaman” 26. “Alkol ve uyuşturucu”	27. “Modern bir toplumda İslami görevler” 28. “Halk sevgisi” 29. “Son hac” 30. “İslam-çocukluk içinde birlik”

10.Sınıf	31."Savaş ve Barış"	33."Mezhepler"	35."Bilim ve icat"
	32."Din ve Politika"	34."Erkekler ve kadınlar"	36."Din Eğitimi nedir?"

Kaynak: Gebauer, 2003

Zikredilen programda ünite içerisinde yer alabilecek konular ve kaynaklarla ilgili bir takım bilgiler verilmiştir. Ancak öğretmenlere rehberlik edebilecek derslerin işleniş örnekleri yer almamıştır. Bununla beraber konular çerçevesinde gelişen davranışları yoklayacak sorular bulunmamaktadır. Nitekim bizzat kendimiz şahit olduğumuz gibi, söz konusu derse giren öğretmenlerden edindiğimiz bilgilere göre ders kitaplarının ve ilgili öğretim materyallerinin yetersizliği bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

1986 yılı itibarıyla ilkokullarda Türkçe dersleri çerçevesinde okutulmaya başlayan İslam Din Bilgisi Dersleri, 1996'da Hauptschule ve Realschulelerde 5-10. sınıflarda okutulmaya başlamıştır. İslam Din Bilgisi Dersinin haftalık 5 saat olan Türkçe dersleri çerçevesinde haftada 2 saat olarak okutulması öngörülmüştü.⁸⁵ Ancak öğretmenlerle yaptığımız mülakatlarda bazı okullarda Türkçe dersinin haftada 5 saat yerine 3 saat olarak işlenmesinden dolayı, bazı öğretmenlerin isteksizliği veya bilgisizliği nedeniyle İslam Din Bilgisi Dersinin düzenli olarak okutulmadığı dile getirilmiştir.

Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nde Türkçe Dersleri çerçevesinde okutulmakta olan İslam Din Bilgisi Dersi, halen uygulama aşamasındaki bağımsız bir branş dersi olarak okutulan **Almanca İslam Din Bilgisi Dersi** ile beraber devam etmektedir. Farklı bir öğretim programı da bulunmamaktadır. İslam Din Bilgisi Dersi, Arap ve Bosnalı öğrencilere ise kendi ana dillerinde verilmektedir.

1.5.2. Bağımsız Bir Branş Dersi Olarak Almanca İslam Din Dersi

1998 – 99 öğretim yılında Kuzey Ren Westfalya Eyaletinde, Türkçe ve Anadili Tamamlama Dersleri'nin (MEU) içeriğinde değişiklik yapılmıştır. Türkçe Dersi 7. ve 10. Sınıflarda, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca vb. dillerin yanında ikinci

⁸⁵Klaus Gebauer, Geschichte der islamischen Unterweisung in NRW, s. 3, Soest 2007.

ve üçüncü dil dersi olarak kabul edilmiştir. Derse anadili Türkçe olmayan öğrenciler de katılabilecektir.⁸⁶

28 Mayıs 1999 tarihinde Kuzey Ren Westfalya Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan bir yönetmelikle, Anadil dersleri içerisinde verilen İslam Din Bilgisi (Islamische Unterweisung) dersinin bağımsız bir branş dersi olarak verilmesi sağlandı.⁸⁷ Bu branşın ismi 23 Şubat 2005 yılındaki başka bir yönetmelikle yine İslam Din Bilgisi olarak tercüme edebileceğimiz (Islamkunde) ismiyle değiştirildi. Yeni derse etnik kökeni ne olursa olsun bütün müslüman öğrencilerin katılması sağlandı.⁸⁸

1999-2000 eğitim-öğretim yılından bu yana uygulanmakta olan yönetmeliğe göre dersin çerçevesi aşağıdaki maddelerle oluşturulmaya çalışılmıştır:

1. Katolik ve Protestan din dersleri gibi bağımsız bir branş olarak İslam Din Bilgisi Dersi okutulması amaçlanmaktadır.⁸⁹ 1999/2000 Eğitim-Öğretim yılının başlamasıyla ders uygulamaya konmuştur.
2. Bu proje çerçevesinde İslam Din Bilgisi Dersinin bağımsız bir branş olarak diğer dersler arasında yeri denenecektir. Aynı zamanda ders aracılığıyla eyalette hazırlanan ders materyallerinin ve Hizmet İçi Eğitim konseptlerinin geliştirilmesi planlanmaktadır.
3. Proje ilkökul ve ortaokulların bütün türlerinde (Grundschule, Hauptschule, Realschule ve Gymnasium) 1. ve 10. sınıfları kapsayacaktır. Aynı ifade Ana Dil Dersleri çerçevesinde okutulan Din Bilgisi dersleri için de geçerlidir.
4. İslam Din Bilgisi Dersi haftada 2 saat okutulan bağımsız branş dersidir. Derse müracaat eden öğrenci bir eğitim yılı derslere katılmak zorundadır.

⁸⁶ Klaus Gebauer; Religiöse Unterweisung und Religionsunterricht für Schülerinnen und Schüler islamischen Glaubens in den Schulen des Landes NRW, in Bildungsdiskussion in der Türkei und in Deutschland - 8 Jahre Schulpflicht Religionsunterricht- Hrsg. Schönbohm, Çevirenler.: Coşkun, Hasan und Ağdemir, Sürmeli, Hacettepe-TaÇ Ankara 1998 S. 45.

⁸⁷ Islamkunde in Nordrhein-Westfalen, Landesinstitut für Schule NRW (Hrsg.): in Islamkunde in deutscher Sprache, Eigene Infos, Stand Januar 2007 S. 4.

⁸⁸ Runderlass des Ministeriums für Schule und Weiterbildung, Erlass zum Schulversuch Islamische Unterweisung vom 28.05.1999, 715.31-20/4-448/99, Absatz II.

⁸⁹ Birinci Maddede İslam Din Dersi için, Katolik ve Protestan Din Dersine eşit bağımsız bir ders ifadesi bulunuyor ama Katolik ve Protestan Din Dersini verecek öğretmenler kiliseler tarafından belirlenmesine rağmen İslam Din Dersi için böyle bir durum söz konusu değildir. Hatta bakanlık ve eğitim müdürlükleri kendi oluşturmuş oldukları danışma kurulundan sertifika almamış olan kişileri bile öğretmen olarak atamaktadır. Onun için malesef diğer din derslerine eşit şartlardaki bir İslam Din Dersinden bahsedebilmek mümkün gözükmemektedir.

Bu derslerde alınan notlar okullarda okutulan diğer dersler gibi mezuniyet ortalamasına etki edecektir. Eyalet bu ders için görev yapmakta olan öğretmenlerin yanında, Müslüman olmak şartı ile başka öğretmenler de atayabilecektir.

5. Ders dili Almancadır.
6. Bir grup oluşturulabilmesi için en az 12 öğrenci gereklidir. Aynı ifade Ana Dil Dersi için de geçerlidir. Ancak bazı okul müdürleri kendi inisiyatiflerini kullanarak gerekli sayıya ulaşılmazsa da grup oluşturabilmektedir.
7. Projeye katılan tüm okullar her yıl 31 Ağustos'a kadar ders süreci ile ilgili rapor sunacaktır. Projenin yürütülmesinde Eyalet Hizmet İçi Eğitim Enstitüsü yardımcı olacaktır.
8. Söz konusu dersi okutmak isteyen okullar semt yöneticilerine müracaat edeceklerdir. Semt yöneticileri ise eyalet bakanlığına teklifi sunacaktır.⁹⁰

Bu yönetmelik çerçevesinde Almanya'da okulların öncelikli hedeflerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- a) Siyasal ve sosyal yükümlülüğü üstlenmeye hazırlama,
- b) Eleştirel dayanışma göstermeye hazırlama,
- c) Kadın ve erkek arasındaki adalet ve eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunma,
- d) Doğa, çevre ve kişinin kendi sağlığına ilişkin bilinç oluşturma,
- e) Kültürel yaşama katılımları sağlama,
- f) Bedensel, zihinsel özürlü ve ruhsal bozukluğu olan insanlara anlayışlı davranma,
- g) Birlikte yaşama ve deneyim edinme olanaklarını yaratma,
- h) Diğer halklar ve etnik gruplarla göçmenlerin toplumdaki özgün durumlarına ve yaşama haklarını anlayışla karşılama ve barış içinde birlikte yaşama için gerekli çabayı harcama,
- i) Diğer kültürlerin ve değişik dinlerin değerlerine saygı gösterme

⁹⁰ Kultusministerium des Landes NRW. Erlass vom 28. Mai. 1999.

İslam Din Bilgisi Dersinin özel amaçları ise şunlardır:

- a. Özellikle Almanya’da doğmuş Müslüman kuşakta tarih, ahlak ve İslam geleneklerinin bilincini uyandırmak;
- b. Genç nesli dini gelenekler yardımıyla yönlendirmek;
- c. Müslüman olmayan bir çevrede Müslüman benliğin gelişmesine yardımcı olmak;
- d. Çeşitli dinlere mensup insanların, özellikle Müslümanlar ile Hıristiyanların eşit haklara sahip olduğu ve karşılıklı anlayış bilincini geliştirerek barış içinde yaşamalarına yardımcı olmak;⁹¹
- e. Müslümanların Almanya’daki hayat şartlarını İslam geleneğine göre yorumlamaya ve bunların üstesinden gelmeye yardımcı olmak.⁹²

Yukarıda sıralanan özel amaçlar dikkatle incelendiğinde İslam Din Bilgisi Dersinin Müslüman öğrencilerin, islam dini ile ilgili bilgilerin yanında, yaşadıkları topluma entegrasyonunun ön plana çıkarıldığı anlaşılacaktır.

Bir öğretim faaliyetinin başarıya ulaşması için, müfredat programının yanında, onu planlayıp uygulayacak olan öğretmenin becerisi de son derece önemlidir.

Kuzey Ren Westfalya Eyaleti’nde 2014 - 15 Eğitim Öğretim yılı itibariyle 69 öğretmen, 50 ilkokul (Grundschule) ve 42 ortaokul ve lise (Weiterführende Schulen) olmak üzere 92 okulda **İslam Din Dersi** (Islamischer Religionsunterricht ve İslamkunde) vermektedir.⁹³ Bundan 10 yıl kadar önce, 37 bayan ve 38 erkek olmak üzere toplam 75 öğretmen İslam Din Derslerini okutmak için görev almıştı. Emekli olan bütün öğretmenlerin yerine yeni öğretmen atanmaması sonucu, dersi okutan öğretmen sayısında düşüş mevcuttur. Bu durum daha fazla okulda İslam Din Dersi verme ve bu dersi eyalet genelinde yaygınlaştırma politikasıyla uyuşmamakta, dolayısıyla eyalette yaşayan müslümanların din eğitimi özgürlüğü kısıtlanmaktadır.

Üstelik şu anda Kuzey Ren Westfalya eyaletinde 100 kadar öğretmen, eyalette İslam Din Dersi için oluşturulan Danışma Kurulu’ndan öğretmenlik yapabilme sertifikası almış bulunmaktadır.⁹⁴ Söz konusu öğretmenlerin tamamı

⁹¹ Kultusministerium des Landes NRW. Erlass vom 28. Mai. 1999

⁹² Religiöse Unterweisung für Schüler islamischen Glaubens, Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, Soest 1986, s. 15.

⁹³ <http://www.iru-beirat-nrw.de/fortbildung.html>. 19.09.15

⁹⁴ <http://www.iru-beirat-nrw.de/fortbildung.html>. 19.09.15.

Müslüman olduklarını beyan etmişlerdir. Çoğunluğunu daha önce Türkçe ve Arapça Ana Dil dersleri veren öğretmenler oluşturmaktadır. 10 yıl kadar önce öğretmenlerin 60'ı Türkiye kökenli, 15'i ise Fas, Tunus ve Bosna kökenli idi. 14 öğretmen Alman üniversitelerinde İslam Bilimleri alanında eğitim görmüştü. 2 öğretmen ise Türkiye İlahiyat Fakültesi mezunuydu. Diğerleri Türkiye'de veya Almanya'da başka branşlarda öğrenim gören kimselerden oluşmaktaydı. Kısaca özetlemek gerekirse bir kısmı yüksek öğretim kurumundan mezun iken bir kısmı öğretmen lisesi mezunudur. Diğer bir kısmı ise çeşitli branşlarda öğrenim gören kimselerdir.

Bakanlığın 28.05.1999 tarih ve AZ.715.31, 20/4-488/99 sayılı yönergesinde İslam Din Bilgisi Dersi için Ana Dil Dersi veren öğretmenlerin dışındaki Müslüman öğretmenlerin de tercih edilebileceği belirtilmiştir.⁹⁵ Ancak tercih edilecek öğretmenlerin sahip olması gereken yeterliklere değinilmemiştir. Dolayısıyla yöresel yönetimler (Bezirksregierung) farklı uygulamalara gitmiştir. Düsseldorf ve Köln şehirlerindeki yönetimler, İslam bilimleri alanında eğitim görmüş yeni öğretmen alımına önem verirken, Arnsberg, Detmold ve Münster gibi şehirlerdeki yönetimler daha çok Türkçe ve diğer Ana Dil dersi öğretmenlerini tercih etmiştir.

Kuzey Ren Westfalya'da yapılan bir çalışma, konunun uzmanı veya üniversite mezunu olmayan öğretmenlerin başarılı olamayacağını şu şekilde dile getirmektedir:

“Din dersi alanında Almanya tarafından düzenlenmiş kurslarla yetiştirilmeye çalışılan diğer branş öğretmenleri ile başarılı olmak şüphelidir. Ülkemizde sınıf öğretmenlerinin üniversite eğitimi almış olmaları gerektiği kabul edilerek buna uygun programlarla yetiştirilmesine özen gösterilmektedir. Yapılan araştırmalar, çoğu öğretmen lisesi mezunlarından oluşan İslam Din Bilgisi Dersi öğretmenlerinin muhteva ve metot açısından yabancı oldukları bir alanda başarılı olacağını beklemenin doğru olmayacağını ortaya koymaktadır”.⁹⁶

Tüm bunlarla birlikte 2012 – 13 öğretim yılına kadar, öğretmenlerin yetiştirilmesine yönelik hizmet içi eğitim faaliyetleri de yapılmıştır. Hizmet İçi Eğitim Kursları (Fortbildung, Weiterbildung) mesleki bilgi ve becerileri geliştirme,

⁹⁵ Runderlass des Ministeriums für Schule und Weiterbildung, Wissenschaft und Forschung vom 28.05.1999 AZ.715.31, 20/4-488/99.

⁹⁶ Halit Ev, Almanya-Kuzey Ren Westfalen Eyaleti'ndeki “İslam Din Dersleri” Konusunda Bazı Tespit ve Teklifler, DEÜ, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002, XVI. Sayı ,277-306.s

güncel bilimsel gelişmeleri takip etme ve öğretimi verimli hale getirme konularını destekleyici kurslardır. Alman Meslek Eğitimi Kanununun 1. Maddesinde nitelikli hizmetiçi eğitimin mesleki bilgi ve becerileri geliştireceği ve mesleki alanda ilerlemeye imkan hazırlayacağı belirtilmiştir. Söz konusu kurslar bilgi edindirme, geliştirme, bilgileri güncelleme ve kariyer geliştirme amaçlarını gütmektedir.⁹⁷

İyi bir eğitim, iyi eğitilmiş öğretmenlerle mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda Almanya’da, İslam Din Bilgisi Dersi öğretmeninin öğrenciler tarafından dinin doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlamak, öğrencilerin yaşadığı toplumla barışık, diğer dini ve dünya görüşlerine toleranslı bir insan olmalarına yardımcı olması gerektiği ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla İslam Din Bilgisi Dersi, öğretmenlerin hem göreve başlamadan önce hem de görev esnasındaki yeterliliklerine göre şekillenmektedir.

Yukarıda Kuzey Ren Westfalya Eyaleti’nde görev yapan İslam Din Bilgisi öğretmenlerinin çok azının ilahiyat eğitimi almış olduğu görülmektedir. Ancak yeterli ilahiyat eğitimi almamış bu öğretmenlerin Kuzey Ren Westfalya Eyalet’indeki Okul, Eğitim ve Araştırma Bakanlığı, Okul ve Hizmet İçi Eğitim Enstitüsü tarafından düzenlenen hizmet içi eğitim kursları ile yetiştirilmesine gayret gösterilmektedir.

Bu çerçevede iki türlü hizmet içi eğitim programı uygulanmıştır:

1. Şu ana kadar Türkçe ve Arapça Ana Dil dersleri vermiş olan veya hala vermekte olan, Ana Dil dersi öğretmenlerine verilen hizmet içi eğitim
2. Almanya’da İslam bilimleri alanında eğitim gören, göreve yeni başlayan (Seiteneinsteiger) öğretmenlerin katıldıkları hizmet içi eğitim.

Şimdiye kadar Ana Dil Dersleri veren öğretmenler, öğrencileri tanıyan ve okulda belli tecrübelerle sahip olan öğretmenler olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda onlara daha çok din eğitimi ve öğretiminde kullanılan metotlar, İslami-dini metin analizleri, önemli kavramlar ve gerekli görüldüğünde İslam tarihi ile ilgili bilgiler verilmektedir.

Göreve yeni başlayan öğretmenlere ise Düsseldorf ve Köln’de ders nasıl planlanır, konu nasıl öğretilir gibi sorular çerçevesinde pedagojik formasyon eğitimine ağırlık verilmektedir. Eğitimin sonunda yapılan sınav sonuçlarına göre

⁹⁷ Wikipedia Enzyklopädie, 12.Nisan 2013,Kategorie Berufsbildung

“evet bu kişi İslam Din Bilgisi dersi verebilir” ifadesi ile sertifika takdim edilmektedir.⁹⁸

Ancak söz konusu hizmet içi eğitim kurslarında İslam diniyle ilgili yok denecek kadar sınırlı bilgi sunulmaktadır. Dolayısıyla bir konunun içeriği öğretilmeden o konuların nasıl öğretilieceğine dair bilgilerin ne kadar yararlı olabileceği tartışılmalıdır. Görüşlerimizi desteklemek amacıyla 2000li yıllarda gerçekleştirilen bir hizmetiçi eğitim programının bir örneğini vermek yerinde olacaktır:

Tablo 9: Hizmet İçi Eğitim Programı

Hizmet İçi Eğitim Programı	
Tarih:	15-16 Kasım 2001
Konu:	“Almanca İslam Din Bilgisi Projesi”
Yer:	Okul ve Hizmet içi Eğitim Enstitüsü
<i>15 Kasım 2011</i>	
Konu:	<i>2000/2001 Öğretim Yılındaki Proje İle İlgili Tecrübeler</i>
Saat: 10:00	Ulaşım
10.15	Selamlama ve Giriş
Dr. Gebauer:	<i>Projenin Şu Andaki Durumu</i>
Ulrich Pfaff:	<i>İslam Din Bilgisi Dersi'nin Hukuki Durumu</i>
Saat: 10.45	<i>2000/2001 Öğretim Yılındaki Proje İle İlgili Tecrübeler</i>
<i>Grup Çalışması</i>	
İçerik:	Tanışma Turu İslam Din Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin 2000/2001 eğitim-öğretim yılındaki tecrübeleri (Dersle ilgili hazırladıkları materyallerle)

⁹⁸ Klaus Gebauer, *Islamische Unterweisung in NRW*, einige Infos, Oktober-November 2003, s. 17.

	Sorular, Tartışma, Başarılar ve Problemler
	Çalışma grubunda konuşulanların rapor haline getirilmesi
Saat:12.45	Öğle Yemeği
14.30	Grup çalışmaları raporlarının sunumu
16.00	Kahve Molası
16.30	
Prof. Dr. Stefan Reichmuth	<i>Cihat – Müslümanlar ve Modern Bir Devlette Şiddet Uygulama</i>
Saat: 17.15	Tartışma
18.00	Cuma Gününe Hazırlık
18.30	Akşam Yemeği ve İsteğe Bağlı Öğretmenlerin Fikir Paylaşımı
16 Kasım 2001	
Konu:	<i>Projenin Geleceği</i>
Saat: 08.30	
Ulrich Pfaff	<i>Bakış Açıları</i>
Saat: 9.00	Çalışma Gruplarının Oluşturulması
Grup1:	Öğretim Programı ve Kaynak Geliştirme
Grup2:	Hizmet içi Eğitim Planlaması
Grup3:	Öğretmen Yetiştirme
Grup4:	İslami Kuruluşlarla İşbirliği
Grup5:	Diğer Dini Cemaatlerle İşbirliği
Saat: 9.15	Grup Çalışması
10.30	Kahve Molası
11.00	Grup Çalışmalarının Değerlendirilmesi
12.00	Bochum Üniversitesi İslam Bilimleri Bölümü yüksek öğretim programı ile ilgili özet konuşmalar
Neşe İhtiyar	<i>“İslam’da Eğitim ve Öğretim” 2001/2002 öğretim</i>

	yılı yaz dönemi semineri
Mohammed Assila	2001/2002 öğretim yılı kış dönemi semineri
Prof. Dr. Stefan Reichmuth:	<i>“İslam Bilimleri Bölümünün Kazandıracağı Formasyonlar”</i>
Saat: 12.30	Kapanış Konuşmaları
13.00	Öğle Yemeği ve Kapanış

Kaynak: Hizmet İçi Eğitim Notları

Örnek Hizmet İçi Eğitim Programı içeriklerinde görüldüğü gibi daha çok eğitim formasyonuna ağırlık verilerek Batı’da olumsuz algılanan İslam’ın cihat anlayışı gibi konular üzerinde durmak tercih edilmektedir. Bunun yanında tecrübelerden hareketle İslam Din Bilgisi dersini verimli hale getirme çabaları ve grup çalışmaları, sorunların öğretmenler ile işbirliği çerçevesinde çözümüne katkıda bulunabilmektedir. Eğitim Bakanlığı tarafından organize edilip, Soest Okul ve Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü tarafından sunulan hizmet içi eğitim programları 2012 yılından bu tarafa artık düzenlenmemektedir.

1.5.3. 2012 – 2013 Öğretim Yılı İtibariyle Uygulamaya Giren İslam Din Dersi

Kuzey Ren Westfalya Eyalet Hükümeti 22.12.2011 tarihinde yürürlüğe giren “7. Okul Kanunu Değişiklik Yasası” ile bu eyaletteki okullardaki Müslüman öğrencilere yönelik bağımsız bir İslam Din Dersi okutulması kararlaştırılmıştır.⁹⁹ Bu bağlamda yukarıda da belirtildiği üzere Alman Anayasası’nın 7. maddesinin 3. bendine uygun din dersi için, Anayasa ve Eyalet Yasalarında tanımlanan tüm Müslümanları temsil eden bir cemaatin bulunmaması eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Nitekim bu sorun halen devam etmektedir. Ancak hükümet yeni bir çözüm geliştirmiştir. Dini cemaatin üstlenmesi gereken sorumluluğu ve kontrolü Eyalet Eğitim Bakanlığına yükleyerek 2012 – 2013 öğretim yılından itibaren eyalet okullarında **İslam Din Dersi** uygulaması başlatılmıştır. Eyalet Hükümetinin

⁹⁹ Gesetz – und Verordnungsblatt (GV.NRW.) Ausgabe 2011 Nr.34 vom 30.12.2011 Seite 725 bis 732 Gesetz zur Einführung von islamischem Religionsunterricht als ordentliches Lehrfach (7.Schulrechtsänderungsgesetz)

22.12.2011 tarih ve 34 Numaralı yasasına göre Eğitim Bakanlığı 8 kişiden oluşan bir danışma kurulu oluşturmuştur. Danışma kurulundaki 4 üyelik için, henüz anayasal dini cemaat statüsü kazanmayan mevcut dini cemaatler tarafından, dinî, bilimsel, pedagojik ve İslami bilimler açısından yeterliliğe sahip kimseler önerilmiştir. Diğer 4 üye ise Bakanlık tarafından aynı yeterliliklere sahip kişiler arasından dini cemaatlerle işbirliği yapılarak belirlenmiştir. Danışma kurulu kendi içerisinde bir başkan seçmiştir. Danışma kuruluna üç yıllığına seçilen üyelerin herhangi bir ücret talep etmeyecekleri belirtilmiştir. Bu kanunun 31 Temmuz 2019 tarihinde yürürlükten kaldırılacağı öngörülmüştür.¹⁰⁰

Kuzey Ren Westfalya Eyalet Hükümeti, İslam Din Dersi'ni (**Islamischer Religionsunterricht**) 2012 – 13 öğretim yılında önce ilkokullarda (Grundschulen), 2013 – 14 öğretim yılından itibaren de orta ve lise dengi okullarda (Weiterführende Schulen) uygulamaya koymuştur.

Eğitim Bakanlığı uygulamaya kademeli olarak geçmeyi ve eyalette sayıları 320.000 olarak tahmin edilen¹⁰¹ bütün öğrencilere ulaşmayı planlamaktadır. İlk aşamada İslam Din Bilgisi Dersinin 130 pilot okulda uygulanması düşünülmektedir. Bu okullarda ders vermekte olan öğretmenlerin dışında, 60 öğretmen uygulamaya konulması düşünülen ders için Dortmund ve Düsseldorf şehirlerinde düzenlenen sertifika kurslarına devam etmektedir.¹⁰² İslam Din Dersi, 2014 -15 Öğretim Yılında 52 ilkokul ve 40 orta dereceli okul olmak üzere toplam 92 okulda, 64 öğretmen tarafından 6500 kadar öğrenciye verilmektedir.¹⁰³

İslam Din Dersi için Okul Bakanlığı tarafından bir komisyon oluşturularak, öğretim programı hazırlanmıştır. Programın içeriği ve hukuki durumuyla ilgili danışmanlık yapımları için Münster Üniversitesi İslam İlahiyat Kürsüsü'nden Prof. Khorchide ve Osnabrück Üniversitesi İslam İlahiyatı Enstitüsü Müdürü Prof. Bülent Uçar görevlendirilmişlerdir. Yeni programın hazırlanmasına kadar öğretmenlerin

¹⁰⁰ Gesetz – und Verordnungsblatt (GV.NRW.)

¹⁰¹ Müslüman öğrencilerin NRW eyaletinde yaşayan 6.500ü (%2) İslam Din Dersi alabilmekte %98i böyle bir imkandan yoksun olarak eğitim hayatını sürdürmektedir.

¹⁰² Reiner Burger, **NRW FAZ**, Düsseldorf, 9 Ocak 2012

¹⁰³ 15 Ağustos 2014'te Eğitim Bakanı bayan Löhrmann, bakanlık internet sayfasında, dersi adım adım bütün okullara yayacaklarını belirtmiştir. https://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Ministerium/Presse/Pressekonferenzen/2014/2014_08_15-Schuljahrespressekonferenz/Pressefassung-Sprechzettel-Ministerin-15_08_14.pdf. 26.09.15.

İslam Din Bilgisi Dersi (İslamkunde) için hazırlanan öğretim programını kullanabilecekleri belirtilmiştir.¹⁰⁴

01.12.2013 tarihinde tamamlanıp yürürlüğe giren öğretim programı yeni dersin içeriğinin tasvir etmektedir. Bu müfredata göre, İslam Din Dersleri dini cemaatlerin inanç ilkelerine uygun olarak verilecektir. Ders müslüman topluluk için, Allah'a ve Peygamberimize bağlılığın ve insan haysiyetinin önemini kavratma temeli üzerine inşa edilecektir. Müfredat Programında dersin amacı şu şekilde ifade edilmektedir: “İslam Din Dersi'nin temel amacı, İslam dininin inanç ve uygulamalarını tanıma, dini inanç ve hayatın gerçekliği arasında bağlantı kurmaya, sürdürülebilir bir hayatın yaşanmasına katkıda bulunmaktır”.¹⁰⁵

İslam Din Dersi (Islamischer Religionsunterricht) Müfredat programı yetkinlik bazlı (Kompetenzorientierung) ve modern din eğitiminin kriterleri esas alınmaya çalışılarak hazırlanmıştır. İlkokul Müfredatı Programında 4. Sınıfın sonunda derse katılan öğrencilerden, dersi aldığı takdirde kazanması gereken özellikler belirtilmiş ve bu çerçevede dersi verecek, mesleki ve pedagojik olarak iyi yetişmiş öğretmene geniş bir yetki verilmiştir. Öğrencilerin öğrenim durumlarını dikkate alacak öğretmen, öğrencilerinin konuyu anlayabilmeleri noktasında izleyeceği metodu ve ders metnini kendisi belirleyebilecektir. Öğrenciler de derste bağımsız öğrenme çerçevesinde bireysel sorumluluk üstleneceklerdir. Öğrenciler problem ve eylem odaklı öğrenme anlayışlarını gerçekleştirirken, öğretmen onlara teşvik ve eşlik etme görevi üstlenecektir.

Yetkinlik bazlı (Beceri odaklı) Müfredat programı aşağıdaki alanları içermektedir:

- Allah/Tanrı Hakkında: Her şey O'ndan gelmiştir ve her şey O'na dönecektir.
- İnsanların hepsi Allah tarafından yaratılmıştır.
- Yol gösterici ve örnek Allah'ın son peygamberi Hz. Muhammeddir.
- Kur'an-ı Kerim ve diğer ilahi kitaplar Allah'ın kelimidir.

¹⁰⁴ Islamischer Religionsunterricht, Rede der Ministerin für Schule und Weiterbildung des NRW, Sylvia Löhrman, Schuljahresauftraktpressekonzferenz 17. Augustus 2012, http://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Ministerium/Presse/Pressekonzferenzen/2012/17_08_2012_-Zum-Auftakt-des-Schuljahres-2012_13/Sprechzettel_17_08_12.pdf

¹⁰⁵ Lehrplan für die Grundschule in NRW, Islamischer Religionsunterricht, Vorwort, Hrsg.: Ministerium für Schule und Weiterbildung des NRW, 1. Auflage 2013

- İnsan hayatında Din ve İnançın önemi.
- Dünya hayatı ve Sorumluluklarımız.

Bu altı alan İslam Anlayışının temel inanç ve Ahlak Sistemini belirlemede önemli esaslar olarak zikredilebilir.¹⁰⁶

2019 yılında kanun yürürlükten kalkacaktır. O zamana kadar muhtemelen İslami cemaatlerin müzakereci olarak ortaya çıkacakları ve dolayısıyla Anayasa'nın 7. Maddesinin 3. Bendinde çerçevesi çizilmiş olan Din Dersinin, İslam Din Dersi için de geçerli olacağı umulmaktadır.

Farklı yayınevleri komisyonlar oluşturarak dersle ilgili kitapların yazımına çaba göstermektedir. Bugüne kadar yayınlanan kitaplar şunlardır.:

1. "Die Schöne Quelle (Güzel Kaynak)": Grundschule (ilkokul) 3.sınıflar için hazırlanan bu kitabın komisyonu içerisinde ben de yer almaktayım. Önel Verlag yayınevinin öncülüğünde hazırlanan bu kitabın yazarları Klaus Gebauer, Havva Yakar, Şeniz Hale Önel, Hüseyin Çetin, Dorothea Paschendir.

2. "Saphir (Safir)": 5.ve 6.sınıflar için kaleme alınan bu eser, Kösel Verlag yayınevinin öncülüğünde hazırlanmıştır. Lamy Kaddor, Rabeya Müller ve Harry Harun Behr ise editörlüğünü üstlenmiştir. Ayrıca Sara El Abrache, Stefanie Alhayari, Musa Bagrac, Bernd Ridwan Bauknecht, Luise Becker, Mohammed – Tamim Hakimi, Zilka Idrizovic, Miyesser Ildem, Ute Jarallah, Nurçan Karatepe, Çiğdem Mercan – Ribbe, Ina Al – Moneyyer ve Mirsad Niksic gibi şahsiyetler ile işbirliği yapılmıştır.

3. "Einblick in den Islam (İslama Bakış)": Anadolu Verlag yayınevinin öncülüğünde hazırlanan bu kitap Bülent Uçar başkanlığında oluşturulan komisyon tarafından yazılmıştır. Komisyonda Marjam Ulfat, Gülden Uzunöver, Selvi Can, Wahibe Abou – Saleh, Germana Rodriguez, Arslan Yalçın, Nuri Senay ve Özcan Atabaş gibi şahsiyetler yer almıştır.

4. "Lehr- und Arbeitsmaterialien für den Islamunterricht (İslam Dersi için Öğretim ve Çalışma Materyalleri)": Bu kitap Muhammet Mertek ve INID (Institut für Information über Islam und Dialog e.V.) yani İslam Hakkında Bilgilendirme ve

¹⁰⁶ Lehrplan für die Grundschule in NRW, Islamischer Religionsunterricht, Vorwort, Hrsg.: Ministerium für Schule und Weiterbildung des NRW, 1. Auflage 2013. S. 20 – 23.

Diyalog Derneği tarafından yayınlanmıştır. Bu eser yardımcı kaynak olarak değerlendirilmektedir.

5. İslam (İslam): Bu kitap şarkiyatçı Monika ve Udo Tworuschka tarafından kaleme alınmış çocuklara yönelik bir eserdir. Yine aynı şahıslar tarafından kaleme alınmış Die Weltreligionen Kindern Erklärt (Dünya Dinlerini Çocuklar Anlatıyor) adlı eseri yardımcı kaynak olarak zikretmek mümkündür.

Ders kitaplarında pedagojik açıdan hem öğretim programları dikkate alınmış, hem de uygulamaya girecek İslam Din Dersleri de düşünülerek genel islami konulara yer verilmiştir.

1.6. İSLAM DİN DERSİ İÇİN KURULAN DANIŞMA KURULU

Kuzey Ren Westfalya’da İslam Din Dersi uygulamasını yürürlüğe koyan 22. 12. 2011 tarihli kanuni değişiklikle, eyalette bu çerçevede bir de, Eyalet Eğitim Bakanlığı ile Almanya Müslümanlar Koordinasyon Kurulu’nun (KRM) birlikte bir Danışma Kurulu oluşturulması kararlaştırılmıştır.¹⁰⁷ 01 Ağustos 2015 tarihinde kurulan Danışma Kurulu’nun görevleri ve üstleneceği fonksiyon şöyle belirlenmiştir:

“Eğitim Bakanlığı kararlaştırılmış olan İslam Din Dersi’nin başlaması ve yürütülmesi esnasında, İslami Organizasyonlarla birlikte bir danışma kurulu oluşturacak ve bu danışma kurulu, birinci paragrafa göre verilen düzenli bir İslam Din Dersi olup olmadığına karar verecektir. Danışma Kurulu bu yeni branşın Anayasa’nın 7. Maddesinin 3. Paragrafının 2. Cümlesinde yer alan din dersine eşit bir ders olup olmadığını belirleyebilecektir. Danışma Kurulu Dersin ön şartları olan öğretim programının ve ders kitaplarının seçilmesinde, dersi verecek olan öğretmenin yeterlilik kararında söz sahibi olacaktır. Müracaat ettiği halde yeterlilik verilmemesi halinde Danışma Kurulu bunu hangi dini gerekçeyle reddettiğini bakanlığa yazılı olarak sunacaktır.”¹⁰⁸ Bu madde Danışma Kurulu’nun, KRW de

¹⁰⁷Der Beirat für den Islamischen Religionsunterricht in Nordrhein-Westfalen, <http://www.iru-beirat-nrw.de/> 26.09.2015

¹⁰⁸ Gesetz zur Einführung von islamischem Religionsunterricht als ordentliches Lehrfach (7.Schulrechtsänderungsgesetz) vom 22. Dezember 2011 Art. 1 Abs. 4

İslam Din Dersi'ni okutacak öğretmenlere vereceği yeterlilik veya bu yeterliliği kaldırma sürecinde geçerli olacaktır.¹⁰⁹

Bu kanun da 31 Temmuz 2019 tarihine kadar geçerli olacaktır.

Bu danışma kurulu ilahiyatçı, dinbilimci ve din eğitimcilerinden oluşturulacak; dört üye islami teşkilatlar tarafından belirlenecektir. Diğer dördünü bakanlık, islam koordinasyon kurulu ile birlikte belirleyecektir.¹¹⁰

¹⁰⁹Ordnung für die "Lehrerlaubnis für den islamischen Religionsunterricht" (Idschaza), Geltungsbereich unter: http://www.iru-beirat-nrw.de/dokumente/LEHRERLAUBNISORDNUNG_01092012.pdf 27.09.15.

¹¹⁰ Der Beirat für den Islamischen Religionsunterricht in Nordrhein-Westfalen, <http://www.iru-beirat-nrw.de/> 27.09.2015.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. VELİLERİN, ÖĞRENCİLERİN VE ÖĞRETMENLERİN GÖZÜYLE KUZEY REN WESTFALYA'DA İSLAM DİN DERSİ

Bu bölümde İslam din dersi ile ilgili görüşlerini öğrenmek amacıyla anket uyguladığımız öğrenciler ve velilerin görüşleri ortaya konulup yorumlanmaya çalışacağız.

2.1.1.Öğrencilerle İlgili Kişisel Bilgiler

Öğrencilere yönelik anketin ilk beş sorusundan elde edilen verilerin demografik özellikleri, cinsiyeti, yaşı, vatandaşlık, okul türü ve sınıfı konusunda bilgileri vermektedir. Veriler 8, 9,10, 11 ve 12 nolu tablolarda sunulmuştur.

Tablo 10: Öğrencilerin Cinsiyet Durumu

Cinsiyet	n	%
Erkek	101	44,3
Kız	127	55,7
Toplam	228	100

Tablo 10'de yansıtıldığı üzere ankete katılan öğrencilerin % 55,7'si kız, % 44,3'si ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 11: Öğrencilerin Yaş Durumu

Yaşı	n	%
11-14 yaş	103	45,2
15-18 yaş	125	54,8
Toplam	228	100

Tablo 11'deki değerler göstermektedir ki ankete katılan öğrencilerin % 45,2'si 11-14 yaş; % 54,8'i ise 15-18 yaş grubuna dahildir.

Tablo 12: Öğrencilerin Vatandaşlık Durumu

Hangi lke vatandaşı?	n	%
Türkiye Cumhuriyeti	92	40,4
Federal Almanya	88	38,6
Diğer lkeler	48	21,0
Toplam	228	100

Tablo 12'de görüldüğü gibi öğrencilerin % 40,4' Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, % 38,6'sı ise Federal Almanya vatandaşıdır. Dolayısıyla deneklerin çoğunluğu Türk vatandaşı olan öğrencilerden oluşturmaktadır. Federal Almanya vatandaşı olan öğrencilerin büyük bir kısmı Türk kökenli olup sonradan Alman vatandaşlığına geçmiştir. Diğer lke vatandaşları grubunda Libya, Bosna, Kosova, Makedonya, Fas, Arnavutluk, Lübnan, Pakistan gibi İslam ülkelerinden gelen öğrenciler bulunmaktadır. Alman vatandaşlığına geçen Türk kökenli göçmenlerin son yıllarda artmasıyla birlikte Türk vatandaşı olan öğrencilerin oranı sürekli düşüş göstermektedir.

Tablo 13: Öğrencilerin Okul Durumu

Hangi okula gidiyor?	n	%
Realschule	178	79,0
Gesamtschule	50	21,0
Toplam	228	100

Tablo 13'deki verilerden de anlaşıldığı üzere anketimize katılan öğrencilerin çoğunluğu Realschule'de öğrenim görmektedir. İstatistik olarak değerlendirmek gerekirse Realschule'ye giden öğrenciler % 79'luk oranı oluştururken, Gesamtschule ğrencileri ancak % 21'de kalmıştır.

Almanya'da okullar çeşitlilik arz ederek muhtelif mezuniyet diplomaları vermektedir. Dört yıllık "Grundschule", Türkiye'deki ilk dört yıllık temel eğitime

muadildir. Grundschule'den sonra 5 yıl süreli Hauptschule, 6 yıl süreli Realschule ve 9 yıl süreli Gymnasium'lar mevcuttur. Hauptschule'yi başarıyla bitiren öğrenciler 10. sınıfa devam ederek (10B) Abitur (üniversiteye hazırlık) hakkına sahip olabilmektedir. Ancak Hauptschuleler'de okuyan sayılı öğrenci bu hakkı elde edebilmektedir. Realschuleler'de bu oran daha yüksektir. Gymnasiumlar'da ise öğrencilerin tamamına yakını bu hakka sahip olabilmektedir.¹¹¹

Bununla beraber Kuzey Ren Westfalya eyaletine özgü “Gesamtschule” denilen farklı bir okul çeşidi mevcuttur. Bu okullar yukarıda adı geçen üç okul sistemini de içinde barındırmaktadır. Gesamtschule'ler, hauptschule, realschule veya gymnasium diploması verebilme yetkisine sahiptir.

Tablo 14: Öğrencilerin Okudukları Sınıf Durumu

Kaçıncı sınıfa gidiyor?	n	%
5. Sınıf	54	23,7
6. Sınıf	28	12,3
7. Sınıf	48	21,1
8. Sınıf	44	19,3
9. Sınıf	26	11,4
10. Sınıf	28	12,2
Toplam	228	100

Tablo 14'de görüldüğü gibi deneklerin çoğunluğunu % 23,7 ile 5. sınıflar oluşturmaktadır. Daha sonra sırasıyla % 21,7 ile 7. sınıflar; % 19,3 ile 8. sınıflar, % 12,3 ile 6. sınıflar; % 12,2 ile 10. sınıflar; % 11,4 ile 9. sınıflar yer almaktadır.

¹¹¹ Ihr Kind in der deutschen Schule (Alman okullarında çocuğunuz), Berichte und Materialien der Forschungsgruppe ALFA.Neuss 1978, s.7

2.1.2. Velilerle İlgili Kişisel Bilgiler

İslam din dersleri ile ilgili öğrencilerin yanı sıra öğrenci velilerinin görüşü de önemlidir. Bu bölümde velilerin kişisel bilgileri verilmiş ve konumuz ile ilgili görüşleri değerlendirilmiştir.

Tablo 15: Velilerin Vatandaşlık Durumları

Vatandaşlık Durumları	n	%
Türkiye Cumhuriyeti	47	42,0
Federal Almanya	45	40,0
Diğer Ülke Vatandaşı	20	18,0
Toplam	112	100

Tablo 15’deki veriler incelendiğine araştırmaya katılan velilerin çoğunluğunu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları oluşturmaktadır. Velilerin %40’ı Federal Almanya vatandaşı, %18’i ise diğer ülke vatandaşıdır. Ayrıca Alman vatandaşlarının çoğunun Türk vatandaşlığından geçme olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Tablo 16: Velilerin Cami Derneğine Üyelik Durumları

Cami Derneğine Üyelik Durumları	n	%
Evet	66	58,9
Hayır	30	26,8
Cevapsız	16	14,3
Toplam	112	100

Tablo 16’da belirtildiği üzere araştırmaya katılan velilerin %58,9’u Cami derneğine üye olduğunu ifade etmiştir. % 26,8’i ise herhangi bir Cami derneğine üye değildir. % 14,3’ü ise bu soruyu cevaplamak istememiştir. Her ne kadar elde edilen bilgilerin bilimsel araştırma verileri olarak kullanılacağı belirtilmiş ise de veliler bu soruda görüş belirtmemeyi tercih etmiştir. Bu tutum, velilerin üyesi oldukları derneği açıklamak istememelerinden kaynaklanmış olabilir.

Tablo 17: Velilerin Üye Oldukları Cami Dernekleri

Üye Olduğu Cami Derneği	n	%
DİTİB	38	33,9
IGMG	7	6,3
İslam Kültür Merkezleri	5	4,5
Diğer	6	5,4
Cevapsız	62	60,2
Toplam	112	100

Tablo 17'e göre Velilerden bir kısmı üye oldukları derneği açıklarken çoğu da üyesi olduğu cami derneğini belirtmek istememiştir. Tablodaki verilerden hareketle velilerin büyük bir kısmının DİTİB Cami derneği üyesi olduğunu söylemek mümkündür.

2.2. ÖĞRENCİ VE VELİLERİN İSLAM DİN DERSİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Tablo 18: Öğrencilerin İslam Din Bilgisi Dersi'ne Katılımı

İslam Din Bilgisi Dersi'ne Katılım	n	%
Evet	196	86,0
Hayır	32	14,0
Toplam	228	100

Tablo 18'de görüldüğü üzere deneklerimizin çoğunluğu (% 86) İslam Din Bilgisi dersine katıldığını belirtmiştir. Bu veriler göstermektedir ki Kuzey Ren Westfalya eyaletindeki öğrencilerin İslam Din Dersi'ne katılım oranları çok yüksektir. Halit Ev'in yapmış olduğu çalışmada da öğrencilerin % 90 üzerinde, okullarda din dersi verildiğinde katılacaklarını belirtmişlerdi.¹¹² Her iki bulgu birbirini teyit edici mahiyettedir.

¹¹² D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı XVI, İzmir 2002, s. 302.

Tablo 19: Cinsiyet'e Göre İslam Din Bilgisi Dersine Katılım

İslam Din Bilgisi Derslerine...						
Cinsiyet	Evet Katılıyorum		Hayır Katılmıyorum		Toplam	
	N	%	N	%	n	%
Kız	113	49,56	14	6,14	127	55,71
Erkek	90	39,48	11	4,82	101	44,29
Toplam	203	89,04	25	10,96	228	100
$\chi^2= 697$	sd= 1	p= .261	p>.05			

Tablo 19'daki veriler incelendiğinde kız öğrencilerin İslam Din Bilgisi Dersine katılım durumlarının erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumu okullardaki kız öğrenci sayısının erkek öğrencilere nispetle daha fazla olmasına bağlamak mümkündür. Bununla birlikte İslam din derslerine katılımda cinsiyetler arasında gözlenen bu farklılık ki kare sonuçlarına göre anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır ($p>.05$).

Tablo 20: Yaşa Göre İslam Din Bilgisi Dersine Katılım

İslam Din Bilgisi Derslerine...						
Yaş	Evet Katılıyorum		Hayır Katılmıyorum		Toplam	
	N	%	n	%	n	%
11-14	91	41.3	12	3.9	103	45,2
15-18	105	44.7	20	10.1	125	54,8
Toplam	196	86.0	32	14.0	228	100
$\chi^2=4369$	sd= 1	p=.027	p<.05			

Tablo 20'deki değerler göstermektedir ki, 11-14 yaş grubu öğrencilerinde İslam Din Bilgisi derslerine katılım oranı % 41.3; katılmama oranı % 3.9 iken 15-18 yaş grubu öğrencilerinde katılım oranı % 44.7; katılmama oranı ise % 10.1'dir. 15-18 yaş grubunda İslam Din Bilgisi Derslerine katılım düzeyi 11-14 yaş grubundan daha fazla görünmekte, ki kare sonuçlarına göre bu durum $p<.05$ düzeyinde anlamlılık seviyesine ulaşmaktadır.

Tablo 21: Öğrencilerin Daha Önce Ana Dil Dersleri Çerçevesinde İslam Din Dersleri'ne Katılımı

Önceki Ana Dildeki Din Dersi'ne Katılma Durumu	N	%
Evet	102	44,7
Hayır	126	55,3
Toplam	228	100

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 102 öğrenci (% 44,7) daha önce Ana Dil dersleri çerçevesinde okutulan İslam Din Bilgisi derslerine katıldığını belirtmiştir. 126 öğrenci (% 55,3) ise söz konusu derse katılmadıklarını ifade etmiştir. Söz konusu derse katılmayan öğrencilerin % 55,3'e ulaşması daha önce uygulanan Ana Dil çerçevesinde düzenlenen din dersinin imkânlarını da ortaya koymaktadır. Nitekim söz konusu derse katılma imkânı tüm okulları kapsamıyordu. Dolayısıyla öğrencilerin % 44,7'si bu derse katılım imkânına sahip olabilmiştir. % 55,3'ü ise okullarında İslam Din Dersi alabilme fırsatı bulamamıştır.

Kuzey Ren Westfalya eyaletindeki bazı okullarda Türkçe Ana Dil dersleri okutulmamaktadır. Bu okullarda yeterli sayıda öğrenci veya Türkçe dersi verecek öğretmen bulunamama gibi sorunlar etkili olabilmektedir. Ayrıca okul idarecilerinin tutumu da bahsedilen dersin konulup konulmamasında etkili faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle son zamanlarda emekliye ayrılan Türkçe öğretmenlerinin yerlerine yenileri alınmamaktadır.

Daha önceden ana dili dersine katılıp katılmadığı sorusu, bağımsız İslam din bilgisi dersinin ana dil dersleri üzerindeki etkisini araştırmak üzere yer almıştır. Ancak öğrencilerin bir kısmının ilkokulda Türkçe dersi alabilme imkânları olmadığı göz önüne alındığında tablodaki verilere bakarak İslam Din Bilgisi derslerinin Türkçe dersleri üzerinde pozitif veya negatif etkisini tespit etmek mümkün olmamıştır.

Tablo 22: Öğrencilerin Derse Katılma Nedenleri

	İslam Din Bilgisi Dersi'ne Katılma Nedenleri	Sayı	%
1	Öğretmeni sevdiğim için	118	28,85
2	Dinimi öğrenmek için	116	28,36
3	Ders hoşuma gidiyor	72	17,60
4	Ders dili Almanca olduğu için	43	10,51
5	Arkadaşlarım katıldığı için	37	9,04
6	Başka bir nedenden dolayı	23	5,62

Kaynak: İslam Din Bilgisine katılma nedenleri ile ilgili soru, birden fazla şık işaretleme imkanı tanındığı için tablodaki yüzdeleri etkilemiştir.

Tablo 22'deki değerler incelendiğinde İslam Din Bilgisi Dersine katılma konusunda öğretmen faktörünün (% 51,8) ve dini öğrenme isteğinin (% 51) etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bunu sırasıyla dersten hoşlanma (% 31,5); ders dilinin Almanca olması (% 19); arkadaşlarının katılımı (% 16,2) ve diğer faktörler (% 11) gibi nedenler izlemektedir. Bu sonuçlar bizi öğrencilerin dinlerini öğrenme isteklerinin karşılanması gerektiği görüşüne götürmüştür. Nitekim din öğrenme isteğini karşılama ve bu konuda öğrencilere hak tanıma devletin temel görevleri arasında yer almaktadır.¹¹³

¹¹³ Ihr Kind in der deutschen Schule (Alman okullarında çocuğunuz), **Berichte und Materialien der Forschungsgruppe ALFA**. Neuss 1978, s. 5.

Tablo 23: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Almanca İslam Din Bilgisi Dersine Katılma Nedenleri

İslam Din Bilgisi Dersine Nedenleri	Katılma	Yaş Durumu				Toplam	
		11-14 yaş		15-18 yaş		Sayı	%
		Sayı	%	Sayı	%		
1 Öğretmenimi sevdiğim için	86	72,9	32	27,1	118	100	
2 Dinimi öğrenmek için	42	36,2	74	63,8	116	100	
3 Ders hoşuma gidiyor	58	80,6	14	19,4	72	100	
4 Ders dili Almanca olduğu için	23	53,5	20	46,5	43	100	
5 Arkadaşlarım gittiği için	27	73,0	10	27,0	37	100	
6 Başka sebepten dolayı	9	39,1	14	60,9	23	100	

Yaş durumuna göre Almanca İslam Din Bilgisi dersine katılma nedenleri incelendiğinde 11-14 yaş grubundaki öğrenciler için öğretmen sevgisi etkili bir faktör olarak karşımıza çıkarken 15-18 yaş grubu öğrenciler için dini öğrenme isteği ön plana çıkmaktadır. Araştırmaya katılan 11-14 yaş grubu öğrenciler bahsedilen derse katılım açısından sırasıyla dersten hoşlanma, arkadaşlarının katılımı, dersin Almanca olması, dini öğrenme isteği gibi hususlara önem vermektedir. 15-18 yaş grubu ise sırasıyla diğer nedenler, dersin Almanca olması, öğretmen sevgisi, arkadaş katılımı ve dersten hoşlanma gibi faktörlerin etkili olduğunu belirtmiştir.

Tablo 24: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Almanca İslam Din Bilgisi Dersine Katılma Nedenleri

Cinsiyete Göre İslam Din Bilgisi Dersine Katılma Nedenleri	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
1 Öğretmenimi sevdiğim için	61	51,7	57	48,3	118	100
2 Dinimi öğrenmek için	58	50,0	58	50,0	116	100
3 Ders hoşuma gidiyor	34	47,2	38	52,8	72	100
4 Ders dili Almanca olduğu için	22	51,2	21	48,8	43	100
5 Arkadaşlarım gittiği için	21	56,8	16	43,32	37	100
6 Başka sebepten dolayı	9	39,1	14	60,59	23	100

Tablo 24’de görüldüğü üzere hem kız öğrencilerde hem de erkek öğrencilerde öğretmenin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca öğrencilerin çocukluğundan itibaren Almanya’da büyümesi ve genellikle Almanca konuşması Almanca İslam Din Dersi seçimini etkileyebilmektedir. Başka bir ifade ile derslerin Almanca işlenmesi, konunun anlaşılmasını kolaylaştırıcı bir faktör olarak düşünülebilir. Bunun yanında bireyin anlam arayışı bağlamında dini öğrenme isteği de din dersi seçiminde önemli bir faktördür. Gelişim psikolojisi verilerinden hareketle ilk ve orta öğretim dönemi akran gruba üyelik konusunun öne çıktığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda arkadaşlarının din dersi seçimi diğer arkadaşlarını da etkileyebilmektedir. Ayrıca etkili ders ortamı hem öğretmen sevgisini hem de dersten hoşlanma isteğini tetikleyici faktördür. Bu sevgi ve istek öğrenciler arasında dersle ilgili olumlu bir algı ve imaj sağlayabilmektedir

Tablo 25: Önceki Ana Dil Dersleri çerçevesinde Okutulan İslam Din Derslerine Katılanların Uygulamadaki Almanca Din Dersine Katılma Oranı

		Ana Dil Çerçevesindeki Önceki Din Dersini			
		Evet, aldım		Hayır, almadım	
		n	%	N	%
İslam Din Bilgisi Dersine Katılma Durumu	Evet, Katılıyorum	86	85,3	121	96,0
	Hayır, Katılmıyorum	16	14,7	5	4,0
Toplam		102	100	126	100
$\chi^2= 417$		sd= 1	p= .324	p>.05	

Tablo 25’te görüleceği üzere araştırmaya katılan öğrencilerimin 102’si önceki Ana Dil dersleri çerçevesindeki İslam Din Bilgisi dersine katıldığını, 126’sı ise söz konusu derse katılmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte derse katıldığını beyan eden öğrencilerin % 85,3’ü halen uygulamadaki İslam Din Bilgisi Dersine katıldığını söylerken, % 14,7’si ise katılmadığını ifade etmiştir. Önceki Ana Dil dersleri çerçevesindeki İslam Din Bilgisi Dersine katılmayanların ise % 96’sı uygulamadaki İslam Din Bilgisi Dersine katılmaktadır. Bu veriler bizi uygulamadaki İslam Din Bilgisi Dersinin öğrenciler arasında ilgi uyandırdığı sonucuna götürmüştür. Bu durumda uygulamadaki İslam Din Bilgisi Dersinin günlük ders çizelgesinde yer alarak normal ders saatleri içerisinde işlenmesinin etkili olduğunu belirtmek mümkündür. Nitekim önceki Ana Dil Dersleri çerçevesindeki İslam Din Bilgisi Dersi genellikle normal ders saatleri dışında işlendiği için söz konusu ders öğrencinin dinlenme ve oyun zamanından çalınan bir ders olarak değerlendirilebilmekteydi. Ayrıca uygulamadaki İslam Din Bilgisi Ders notu genel ortalamayı etkilemesi açısından öğrenciler arasında ilgi uyandırabilen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira uygulamadaki İslam Din Bilgisi Dersinin sınıf geçme konusunda önemi bir yeri vardır (versetzungsrelevant). Başka bir ifade ile eğer öğrencinin bir dersi zayıfsa, din bilgisi dersinden alacağı iyi bir notla o dersi kurtarabilmektedir.

Her ne kadar deskriptif analizler, bu bağlamda yüzdeliğe dayalı açıklamalar önceki anadildeki din dersine katılım ile şu andaki Almanca din dersine katılım arasında bir farklılık var gibi gösterse de ki kare analizi her iki durum arasında anlamlı bir farklılık olmadığını teyit etmektedir ($p>.05$).

Tablo 23'deki veriler daha önce din bilgisi dersine katılmayan öğrenciler din eğitimi ihtiyacını nasıl karşılıyorlardı sorununu gündeme getirmektedir. Bu hususa ayrıca değinilecektir.

Tablo 26: Önceki Anadildeki Din Dersiyle Şu Andaki Almanca Din Dersine Katım Arasındaki İlişki

	n	r	P
Su Andaki Din Dersi & Önceki Ana dildeki Din Dersi	222	-043	.521

Önceki anadildeki din dersine katılım ile şu andaki Almanca din dersine katılım arasındaki korelasyona bakıldığında zaman nötr bir ilişki görülmektedir. Bu da her iki durumun birbiriyle ilişkili olmadığı anlamına gelmektedir ($p>.05$). Bu durum tablo 24'de ki kare analiziyle elde edilen bulgunun korelasyon analizi ile de teyit edildiği şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo 27: Öğrencilerin Günümüzdeki Ana Dil Dersleri'ne Katılımı

Günümüzdeki Ana Dil Dersine		
Katılma Durumu	n	%
Evet, katıldım	87	38,2
Hayır, katılmadım	141	61,8
Toplam	228	100,0

Tablo 26'deki veriler öğrencilerin % 38,2'sinin hem İslam Din Dersi hem de Ana Dil derslerine katıldığını göstermektedir. Ancak İslam Din Dersine katılanların % 61,8'i Ana Dil Dersine katılmadığını ifade etmektedir. Bu veriler, günümüzdeki İslam Din Bilgisi Derslerine katılmanın Türkçe Ana Dil derslerine katılma konusunda olumsuz bir etki yaptığı sonucuna götürebilir. Çünkü günümüzde İslam

Din Bilgisi Dersi okutulan bazı okullarda, Ana Dil Dersleri din derslerine paralel olarak okutulmaktadır. Böylece ya öğrenciler iki dersten birisini tercih etmek ya da ders saatleri dışında Türkçe dersini almak zorunda kalmaktadır.

Tablo 28: Önceki Ana Dil Derslerine Katılma Oranı ile Günümüzdeki Ana Dil Derslerine Katılma Oranı

		Önceki Ana Dil Dersine Katıldınız mı?			
		Evet		Hayır	
		n	%	n	%
Günümüzde	Ana Dil Evet	36	15.8	51	22.4
	Katılıyor Hayır	66	28.9	75	32.9
Dersine Katılmıyorsunuz?					
Toplam		102	44.7	126	55.3
$\chi^2= 641$		$sd= 1$	$p= .254$	$p>.05$	

Tablo 28'deki bulgular Türkçe Ana Dil derslerine katılım oranını tespit etmek açısından önem arz etmektedir. Tablodan da izleneceği üzere Türkçe Ana Dil Derslerine katılım oranını düşüş göstermektedir. Bu durum yeni kuşak Müslüman öğrenciler arasında Almanca'nın daha çok tercih edilen bir dil olduğu sonucuna götürmüştür. Nitekim pek çok okulda Türkçe derslerinin dışında Arapça, Boşnakça ve diğer Ana Dil dersleri de yer almıştır. Eğer bir okulda grup oluşturulamazsa o bölgede yer alan farklı okullardaki öğrenciler müteşekkil sınıflarda söz konusu ders okutulmaktadır. Dolayısıyla grup oluşturulamaması veya başka bir okuldaki grupta Ana Dil dersi almak durumunda kalınması öğrencilerin bahsedilen dersi seçmesinde etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte ki kare analizi göstermektedir ki önceki anadil dersine katılım ile günümüzdeki anadil dersine katılım arasında anlamlı bir farklılık mevcut değildir ($p>.05$).

Tablo 29: Önceki Ana Dil Dersleri Çerçevesindeki Din Bilgisi Dersi ile Günümüz Din Bilgisi Dersi Arasındaki Farklılık

		n	%
Sizce ana dildeki din dersi ile Almanca din dersi arasındaki farklılık var mıdır?	Evet, vardır	163	71,5
	Hayır, yoktur	24	10,5
	Cevapsız	41	18,0
	Toplam	228	100,0

Tablo 29'deki veriler incelendiğinde öğrencilerin % 71,5'i yeni dersin farklı olduğunu ifade etmiştir. % 18'si ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Sorunun cevapsız bırakılmasını öğrencilerin bazılarının Ana Dil dersleri çerçevesindeki din bilgisi dersine katılmadığını dikkate alarak değerlendirmekte yarar vardır. Yukarıda da bahsedildiği gibi söz konusu ders önceki uygulamadan farklı olarak sınıf geçme ve not ortalamasını etkileyebilen bir konuma gelmiştir. Günümüz din bilgisi dersinin farklılıkları bir sonraki alt başlıkta incelenmiştir.

Tablo 30: Ana Dil Dersleri Çerçevesinde Okutulan İslam Din Bilgisi Dersi ile Günümüzde Bağımsız Bir Ders Olarak Okutulan Almanca İslam Din Bilgisi Dersi Arasındaki Farklılığın kaynakları

	Farklılıklar	n	%
1	Ders dilinin Almanca olması	144	67,5
2	Bağımsız ders olması	97	42,5
3	Dersin branş öğretmeni tarafından okutulması	89	39,0
4	Başka sebepler	28	12,3

Tablo 30'daki veriler incelendiğinde öğrencilere göre yeni İslam Din Bilgisi Dersi Almanca olması ile farklılık arz etmektedir. Bunun yanı sıra bağımsız bir ders olması ve branş öğretmeni tarafından okutulması da önceki Din Dersinden ayıran özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu soruda da birkaç seçenek işaretleme imkanı verilerek farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu durum göstermektedir ki “yeni uygulamaya konulan dersin en büyük farkı Almanca olarak işlenmesidir.”

Tablo 31: Öğrencilerin Yaş durumuna göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Yeni Din Dersi Arasındaki Farklılık

Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Almanca Din Dersi Arasındaki Fark Var mıdır?	Yaş Durumu			
	11-14		15-18	
	N	%	n	%
Evet, fark vardır	82	36.0	81	35.6
Hayır, fark yoktur	11	4.8	13	5.7
Cevapsız	10	4.4	31	13,6
Toplam	103	45.2	125	54.8
$\chi^2 = 8.889$	sd= 2	p= .012	p<.05	

Tablo 31’de görüldüğü gibi 11-14 yaş grubu öğrencilerin % 36.0’ı iki ders arasında bir fark görürken, 15-18 yaş grubu öğrencilerinde ise bu oran % 35.6’dır. Ki kare analizi göstermektedir ki “anadil çerçevesinde okutulan din dersi ile Almanca din dersi arasında bir farklılık var mıdır?” sorusuna yaş grupları açısından bakıldığı zaman anlamlı bir farklılık görülmektedir (p<.05). Ancak Tablo 29 yakından incelenecek olursa söz konusu farklılık kararsızlardan kaynaklanmaktadır.

Tablo 32: Öğrencilerin Cinsiyetine göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Yeni Din Dersi Arasındaki Farkın Olup Olmadığına Yönelik Kanaatler

Ana dil çerçevesinde okutulan din dersi ile almanca din dersi arasındaki fark var mıdır?	Cinsiyet			
	Kız		Erkek	
	Sayı	%	Sayı	%
Evet, fark vardır	96	58,9	67	66,3
Hayır, fark yoktur	11	8,7	13	12,9
Cevapsız	23	18,1	18	17,8
Toplam	130	100	98	100
$\chi^2 = 4.196$	sd= 2	p= .123	p>.05	

Tablo 32’de öğrencilerin cinsiyetlerine göre yapılan karşılaştırmada kız öğrencilerin % 58,9’u iki ders arasında bir fark görürken, erkeklerde bu oran %

66,3'e ulaşmaktadır. Ki kare sonuçlarına göre bu konuda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılaşma mevcut değildir ($p>.05$). Buna göre öğrencilerin cinsiyeti, iki ders arasındaki farkı değerlendirme açısından önemli bir faktör olarak gözükmemektedir.

Tablo 33: Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Durumuna Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Yeni Din Dersi Arasındaki Farklılık Olup Olmadığına Yönelik Kanaatler

	Okul Durumu				
	RS		G.Schule		
	Sayı	%	Sayı	%	
Ana dil çerçevesinde okutulan din dersi ile almanca din dersi arasındaki fark var mıdır?	Evet, vardır	125	54.8	38	16.7
	Hayır, yoktur	16	7,0	8	3.5
	Cevapsız	37	16.2	7	1.8
	Toplam	178	78.1	50	21.9
$\chi^2 = 5.554$	sd= 2	p= .062	p>.05		

Tablo 33'teki veriler incelendiğinde Realschule'ye giden öğrencilerin % 54.8'i, Gesamtschule'ye devam eden öğrencilerin % 16.7'si iki dersin birbirinden farklı olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte ki kare analizine göre bu hususta anlamlı bir farklılık mevcut değildir. Kuşkusuz bu verileri öğrencinin daha önceden Türkçe ana dili dersine katılma durumuna göre değerlendirmekte yarar vardır. Nitekim her iki derse katılan öğrenciler ile yaptığımız görüşmelerde bu öğrencilerin çoğunluğu yeni din dersinin farklı olduğunu belirtmiştir.

Tablo 34: Vatandaşlık Aidiyetine Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Almanca Din Dersi Arasındaki Farklılık Algısı

	Vatandaşlığı						
	Türkiye		Almanya		Diğer		
	n	%	n	%	n	%	
Ana dil çerçevesinde okutulan din dersi ile almanca din dersi arasında fark var mıdır?	Evet	68	29.8	66	28.9	29	12.7
	Hayır	10	4.4	7	3.1	7	3.1
	Cevapsız	14	6.1	16	7.0	11	4.8
	Toplam	92	40.4	89	39.0	47	20.6
$\chi^2= 3.414$	sd= 4	p= .491	p>.05				

Tablo 34’te görüldüğü gibi Türk vatandaşı olan öğrencilerin % 29.8’i iki dersin birbirinden farklı olduğu görüşündedir. Alman vatandaşı olan öğrencilerin de % 28.9’u aynı şekilde yeni dersin farklı olduğunu düşünmektedir. Diğer vatandaşlar ise bu oran % 12.7’ye kadar ulaşmaktadır. Bu veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde vatandaşlık faktörünün iki dersin farklılıklarını değerlendirme açısından etkili olmadığına işaret etmektedir. Nitekim ki kare analizinde bu hususta anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>.05$)

Tablo 35: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Almanca Din Dersi Arasındaki Farklılık Algısının Nedenleri

Farklılıkların Nedenleri	Yaş durumu			
	11-14		15-18	
	n	%	n	%
Ders dilinin Almanca olması	56	54,4	88	70,4
Dersin brans öğretmeni tarafından verilmesi	47	45,6	52	41,6
Bağımsız ders olması	41	39,8	56	44,8
Başka sebepler	15	14,6	13	10,4

Tablo 35’te belirtildiği üzere 15-18 yaş grubu öğrencilere göre yeni dersin en önemli farkı Almanca işlenmesidir (% 70.4). 11-14 yaş grubunda ise bu oran % 54,4’e kadar gerilemektedir. Bu veriler, yaş durumu ilerledikçe derslerin farklı yönlerinin daha iyi kavranabileceği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca Almanca Din Dersinin önceden anadilde verilen Din Dersinden farklı olarak algılanmasında yaş grupları arasında cüzi farklılıklar mevcuttur. Her iki dersin farklı algılanmasında 11-14 yaş grubunda dersin branş öğretmeni tarafından verilmesi % 45.6; bağımsız bir ders olması % 39.8; 15-18 yaş grubunda dersin branş öğretmeni tarafından verilmesi % 41.6, bağımsız bir ders olması ise % 44.8 oranında vurgulanmıştır.

Tablo 36: Öğrencilerin Cinsiyetine göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Yeni Din Dersi Arasındaki Farklılıkların Nedenleri

Farklılıklar	Cinsiyet			
	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
Ders Dilinin Almanca Olması	57	62,6	42	65,6
Dersin Branş Öğretmeni Tarafından Verilmesi	44	48,4	33	51,6
Bağımsız Ders Olması	47	51,6	37	57,8
Başka Sebepler	8	8,8	5	7,8

Tablo 36’daki veriler incelendiğinde öğrencilerin yeni ders ile önceki ders arasındaki farklılıklar ile ilgili düşünceleri üzerinde cinsiyet faktörünün çok fazla etkili olmadığını söylemek mümkündür. Ders dilinin Almanca olması (Kız: % 62.6; Erkek: % 65.6), dersin branş öğretmeni tarafından verilmesi (Kız: % 48.4; Erkek: 51.6), bağımsız bir ders olması (Kız: % 51.6; Erkek: 57.8) hususlarında cüzi farklılıklar mevcuttur.

Tablo 37: Öğrencilerin Okul Durumuna Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Almanca Din Dersi Arasındaki Farklılıklar

Farklılığın Nedenleri	Okul Durumu			
	Realschule		Gesamtschule	
	n	%	n	%
Ders Dilinin Almanca Olması	97	54,49	33	66,0
Dersin Brans Öğretmeni Tarafından Verilmesi	73	41,01	18	36,0
Bağımsız Ders Olması	101	56,74	7	14,0
Başka Sebepler	9	05,06	4	08,0

Tablo 37’de görüldüğü gibi Realschule’ye giden öğrencilerin % 54,49’u, Gesamtschule’ye devam edenlerin % 66’sı yeni ders dilinin farklı olduğunu ifade etmiştir. Dersin branş öğretmeni tarafından verilmiş olması faktörünü Realschule öğrencilerinin % 41,01’i, Gesamtschule öğrencilerinin ise % 36,’sı önemli bir farklılık olarak değerlendirmektedir. Realschule öğrencilerinin % 56,74’ü, Gesamtschule öğrencilerinin % 14’ü yeni uygulamaya konulan dersin bağımsız bir ders olmasını önceki dersten ayıran bir özellik olarak görmektedir.

Tablo 38: Öğrencilerin Vatandaşlık Durumuna Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Almanca Din Dersi Arasındaki Farklılığın Nedenleri

Farklılığın Nedenleri	Vatandaşlığı					
	Türkiye		Almanya		Diğer	
	n	%	n	%	n	%
Ders Dilinin Almanca Olması	59	64,1	48	78,6	19	50,0
Dersin Branş Öğretmeni Tarafından Verilmesi	45	53,6	22	42,3	17	44,7
Bağımsız Ders Olması	54	58,7	29	76,4	14	36,8
Başka Sebepler	12	13,0	7	11,5	3	07,9

Tablo 38’de görüldüğü gibi dersin Almanca olması gerek Türk vatandaşı (% 64.1) gerek Alman vatandaşı (% 78.6), gerekse diğer ülke vatandaşı (% 50.0) olan

öğrenciler için en önemli farklılık olarak göze çarpmaktadır. Bunu sırasıyla “söz konusu dersin bağımsız olması” ve “branş öğretmeni tarafından verilmesi” gibi farklılıklar izlemektedir. Bu bağlamda vatandaşlık durumu yeni dersin farklılıklarını belirlemede etkili bir unsur olarak görünmemektedir.

Tablo 39: Öğrencilerin İslam Din Bilgisi Dersinin Almanca Olmasını Anlayışla Karşılama Durumu

	n	%	
Ders dilinin Almanca olmasını anlayışla karşılıyor musunuz?	Evet	139	61.0
	Hayır	16	07.0
	Cevapsız	73	32.0
	Toplam	228	100,0

Tablo 39'daki veriler incelendiğinde öğrenciler dersin Almanca okutulmasını % 61 oranla anlayışla karşılamaktadır. Ev'in bu eyalette yapmış olduğu araştırma sonuçları da bu durumu destekler niteliktedir. Öğrenciler “*Almanlarla tarih derslerinde çıkan tartışmalar karşısında kendilerini daha iyi savunabilme; Almanca dilini geliştirme; söz konusu derse katılan diğer ülke vatandaşları da derse anlayabilmeleri gibi gerekçelerle yeni dersin Almanca olmasının yararlı olacağını savunmaktadır*”.¹¹⁴ Halise Kader Zengin'in Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri ile ilgili çalışması ve Oya Akdeniz tarafından yapılan çalışma da öğrencilerin % 93'ü ders dilinin Almanca olmasını anlayışla karşıladıklarını belirtmiştir.¹¹⁵ Söz konusu çalışmada “*Hangi dilde İslam hakkında sohbet etmek istersin?*” şeklindeki soruya öğrencilerin % 50'si ana dilde, % 43'ü Almanca, % 7'si ise her iki dilde diye cevap vermişlerdir.¹¹⁶ Öğrencilerin bu tutumları yaşadıkları topluma entegre olduklarının da bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir.

Öğrencilerin ana dilleriyle, dinleri üzerinde konuşmak istemeleri de gerçekten anlamlıdır. Bu durum öğrencilerin dini terimler noktasında daha çok ana dillerindeki terimleri kullanmak istedikleri şeklinde yorumlanabilmektedir. Bununla birlikte %

¹¹⁴ Halit Ev, Almanya-Kuzey Ren Westfalen Eyaleti'ndeki “İslam Din Dersleri” Konusunda Bazı Tespit ve Teklifler, **Dokuz Eylül Üniversitesi Dergisi**, Sayı: XVI, 2002, s. 277-306

¹¹⁵ Halise Kader Zengin, Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** C. XLIX sayı: II, 2008, s. 245-268

¹¹⁶ Oya Akdeniz, **İslam Din Bilgisi Dersi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bochum 2009.

32'lik bir oranla gençlerin bu soruya cevap vermemesi dikkat çekicidir. Bu durum Almanca din dersi konusunda onların zihinlerinde hala çeşitli kuşkuvarın var olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuçtan hareketle Almanyada yetişen 3. Neslin Almancasının Türkçesinden daha iyi olduğu söylenebilir. Ama % 32 oranında bir öğrenci grubunun Almanca Din Dersi konusundaki soruya cevap vermemesi, Din Dersinin kavramlarını anlatmada Almancanın yeterli olup olmadığı konusunda bilimsel araştırmaların yapılmasını gerektirmektedir.

Tablo 40: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Dersin Almanca Olması ile İlgili Düşünceleri

		Yaş Durumu			
		11-14		15-18	
		n	%	n	%
Ders dilinin Almanca olmasını anlayışla karşılıyor musunuz?	Evet	90	58.1	49	31.6
	Hayır	12	7.7	4	2.6
	Toplam	102	65.8	43	34.2
$\chi^2 = .670$ $sd = 1$		$p = .413$	$p > .05$		

Tablo 40'daki verilere göre 11-14 yaş grubundaki öğrenciler Dersin Almanca olmasını % 58.1 oranında desteklemektedir. 15-18 yaş grubu öğrencilerinde ise bu oran % 31.6'dır. Yüzdeler dilimleri göstermektedir ki hem burada yaşayan Türkler hem de diğer yabancılar gün geçtikçe Almancaya daha fazla vakıf olmak istemektedir. Bununla birlikte ki kare sonuçlarına göre yaş grupları arasında dersin Almanca verilmesini anlayışla karşılama hususunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık mevcut değildir ($p > .05$).

Tablo 41: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Dersin Almanca Olmasının Değerlendirilmesi

		Cinsiyet			
		Kız		Erkek	
		n	%	n	%
Ders dilinin Almanca olmasını anlayışla karşılıyor musunuz?	Evet	72	46.5	67	43.2
	Hayır	9	5.8	7	4.5
	Toplam	81	52.3	74	47.7
$\chi^2= 114$	sd= 1	p= .796	p>.05		

Tablo 41’de görüldüğü gibi hem kız öğrenciler (% 46.5) hem de erkek öğrenciler (% 43.2) dersin Almanca olmasını olumlu karşılamaktadır. Görüldüğü üzere kız cinsiyetler karşılaştırıldıklarında kız öğrencilerin erkek öğrencilere nispetle ders dilinin Almanca olmasını daha fazla anlayışla karşılanmaktadır. Ancak bu konuda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık mevcut değildir ($p>.05$). Bununla birlikte bu fikre katılım oranlarındaki yükseklik Alman kültürü içinde büyüyen gençlerin ihtiyaçlarına uygunluk göstermektedir.

Tablo 42: Öğrencilerin Okul Durumuna Göre Dersin Almanca Olmasının Değerlendirilmesi

		Okul Durumu			
		Realschule		Gesamtschule	
		n	%	n	%
Ders dilinin almanca olmasını onaylıyor musunuz?	Evet	173	97,2	8	96
	Hayır	5	2,8	2	4
	Toplam	178	100	50	100
$\chi^2= 3.414$	sd= 4	p= .491	p>.05		

Tablo 42 deki veriler incelendiğinde Realschule (% 97.2)ve Gesamtschule (% 96) öğrencileri dersin Almanca olmasını yaklaşık % 96,5 oranında onaylamaktadır. Bu durum İslam Din Dersinin Almanca yapılmasının özümsemiği şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo 43: Öğrencilerin Vatandaşlık Durumuna Göre Dersin Almanca Olmasının Değerlendirilmesi

<i>Ders dilinin</i>	Vatandaşlığı								
	Türk		Alman		Diğer		Toplam		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
<i>Almanca</i>	Evet	61	39.4	54	34.8	24	15.5	139	89.7
<i>olmasını</i>	Hayır	7	4.5	7	4.5	2	1.3	16	10.3
<i>onaylıyor</i>	Topla	68	43.9	61	39.4	26	16.8	155	100
<i>musunuz?</i>	m								
$\chi^2 = .282$	sd= 2		p= .869				p>.05		

Tablo 43'te görüleceği üzere gerek Türk vatandaşları gerek Alman vatandaşları, gerekse diğer ülke vatandaşları İslam Din Dersi dilinin Almanca olmasını % 89.7'lik bir kabulle onaylamaktadır. Bu veriler öğrencilerin Almanca'yı büyük oranda benimsedikleri ve kendilerini Almanya'nın doğal bir parçası olarak kabul ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Ki kare analizine göre uyruğu Türk, Alman ya da diğer milletlerden olan öğrencilerin dersin Almanca olmasını onaylama açısından aralarına anlamlı bir farklılık mevcut değildir (p>.05).

Tablo 44: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Öğrencilerin Din Dersinde Öğrenmek İstedikleri Konular

Öğrenmek İstenilen Konular	Yaş Durumu					
	11-14		15-18		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kuran dersi	28	27,2	41	32,8	69	30,26
Diğer dinler	31	30,1	22	17,6	53	23,25
Diğer: Arapça Yazı, Ahiret, Müezzinlik, Hz.Hüseyin ve Ehl-i Beyt	20	19,4	23	18,4	43	18,86
Osmanlı tarihi	14	13,6	15	12	29	12,72
Peygamber ve Peygamberimizin hayatı	21	20,4	7	5,6	28	12,29
Başörtüsü	4	3,9	2	1,6	6	2,63

Tablo 44'teki verilerden hareketle öğrencilerin din dersinde sırasıyla Kuran-ı Kerim, diğer dinler, Arapça hat ve ahiret bilgileri, Osmanlı tarihi, peygamberlerin hayatı ve başörtüsü gibi konuları öğrenmek istediklerini söylemek mümkündür.

Mevcut verilerin yaş gruplarına göre dağılımı şu şekilde olmuştur: 11-14 yaş grubu öğrenciler din dersinde sırasıyla “Diğer dinler” % 30,1; Kuran-ı Kerim % 27,2; Peygamber ve Peygamberimizin hayatı % 20,4; “Diğer: Arapça yazı, Ahiret, Müezzinlik, Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt” % 19,4; “Osmanlı tarihi % 13,6 ve “başörtüsü” % 3,9 konularını öğrenmek istemektedir.

15-18 yaş grubu öğrenciler ise yine sırasıyla “Kuran-ı Kerim” % 32,8; “Diğer: Arapça yazı, Ahiret, Müezzinlik, Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt” % 18,4; “Diğer dinler” % 17,6; “Osmanlı tarihi” % 12; “Peygamber ve Peygamberimizin hayatı” % 5,6 ve “başörtüsü” % 1,6 konularını öğrenmek istemektedir.

Tablo 45: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Din Dersinde Öğrenmek İstedikleri Konular

Öğrenmek İstenilen Konular	Cinsiyet			
	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
Kuran-ı Kerim	33	25,98	36	35,64
Diğer dinler	30	23,62	23	22,72
Diğer: Arapça Yazı, Ahiret, Müezzinlik, Hz.Hüseyin ve Ehl-i Beyt	22	17,32	21	20,79
Peygamber ve Peygamberimizin hayatı	16	12,60	12	11,88
Osmanlı tarihi	18	14,17	11	10,89
Başörtüsü	6	4,72	0	0,0

Tablo 45'te görüldüğü gibi hem kız öğrencilerin hem erkek öğrencilerin çoğu din dersinde Kur'an okumayı öğrenmek istediklerini belirtmiştir. Bunun yanında kız öğrencilerin din dersinde öğrenmek istedikleri konular sırasıyla şu şekildedir:

- Kur'an-ı Kerim
- Diğer Dinler
- Diğer: Arapça yazı, Ahiret, Müezzinlik, Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt

- d. Osmanlı tarihi
- e. Peygamberler ve Peygamberimizin hayatı
- f. Başörtüsü

Erkek öğrenciler ise sırasıyla aşağıdaki konuları öğrenmek istemektedir:

- a. Kur'an-ı Kerim
- b. Diğer dinler
- c. *Diğer:* Arapça yazı, Ahiret, Müezzinlik, Hz.Hüseyin ve Ehl-i Beyt
- d. Peygamber hakkında bilgiler
- e. Osmanlı tarihi

Başörtüsü konusunun erkek öğrencilerin hiç gündemine gelmemiş olması ilgi çekicidir.

Tablo 46: Öğrencilerin Kur'an ve Dini Bilgiler Almak İçin Camiye Gitme Durumu

				n	%	
				Evet	201	88,16
<i>Almanca din dersinden önce camilerde din dersine katılma</i>				Hayır	25	10,96
				Cevapsız	2	0,88
				Toplam	228	100,0

Tablo 46'daki veriler incelendiğinde Almanca Din Dersi uygulamaya konuncaya kadar öğrencilerin % 88,16'lık kısmı din eğitimi ihtiyaçlarını camilerde karşılamıştır. Bu bağlamda din öğrenme ihtiyacının önemli bir faktör olduğunu söylemek mümkündür.

Kuzey Ren Westfalya'daki ve diğer eyaletlerdeki gözlemlerimiz de tablo 36'daki sonuçları doğrular niteliktedir. Nitekim genellikle Türk aileleri çocuklarının dini bilgilere sahip olabilmeleri için hafta sonları ve yaz tatillerinde camilere göndermektedir. Ancak camilerdeki kurslara yönelik eleştiriler de söz konusudur. Tosun, camideki kurslara yönelik Batılı eğitimcilerin eleştirilerini şu şekilde sıralamıştır:

- a. Camilerde düzenlenen kurslar Müslüman çocukların Alman toplumuna uyumlarını zorlaştırabilmektedir.

- b. Kurslarda öğretilen katı kurallar bazı ailelerde çocuk ve aile fertleri arasında uyumsuzluğa yol açabilmektedir.
- c. Cami kursları çocukların hoşgörü gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir.
- d. Radikal gruplar söz konusu kurslar aracılığı ile kendilerine has siyasi görüşlerini yayabilmektedir.
- e. Kurslara giden çocuklar okul öğrenimini ihmal edebilmektedir.
- f. Okul dışında düzenlenen bu kurslar çocuklara fazla yük yüklenmesine sebep olabilmektedir.
- g. Bu kurslardaki otoriter eğitim metotları çocukların serbest gelişimlerini engelleyebilmektedir.¹¹⁷

Gözlemlerimizden hareketle yukarıdaki eleştirilerin haklı olduğu yönlerin oldukça fazla olduğunu söyleyebiliriz. Ancak okullarda henüz her dini cemaatin benimseyebileceği bir İslam Din Dersi'nin bulunmadığı dikkate alındığında cami kurslarının din öğretiminde önemli bir boşluğu doldurduğu açıktır. Kaldı ki, okullardaki din eğitimi görevleriyle okul dışı din öğretimi görevleri tamamen farklıdır. Bu da okul dışındaki din eğitiminin önemini daha da öne çıkarmaktadır.

Tablo 47: Günümüzde Öğrencilerin Din Eğitimi İçin Camiye Gitme Durumu

	n	%	
	Evet	151	66,23
<i>Almanca din dersinden sonra</i>	Hayır	75	32,89
<i>camilerde din dersine katılma</i>	Cevapsız	2	0,88
	Toplam	228	100,0

Tablo 47'de görüldüğü gibi Almanca Din Dersi uygulamasında sonra camilerdeki din öğretimine kurslarına devam eden öğrencilerin sayısı % 66,23'ü oluşturmaktadır. Camiye gitmeyenlerin yüzdesinin daha düşük olduğu gözlemlenmektedir (% 32.89). İslam Din Dersinin özel bir branş olarak yer alması, not ortalamalarını etkileyen bir statü kazanması ve devletin yetkili kurumlarının desteğini alması velilerde ve öğrencilerde olumlu yönde algı oluşturabilmektedir.

¹¹⁷ Cemal Tosun, **Din ve Kimlik**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1993, s.126-127

Söz konusu bu algının velilerin ve öğrencilerin okuldaki din dersini yeterli görmesinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Tablo 48: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Camilerde Düzenlenen Derslere Katılma Durumu

Yaş Durumu	11-14		15-18		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
<i>Almanca din dersinden sonra camilerde din dersine katılma</i> Evet	49	31.6	31	20.0	80	51.6
Hayır	49	31.6	21	13.5	70	45.2
Cevapsız	4	2.6	1	0.6	5	3.2
Toplam	102	65.8	53	34.2	155	100
$\chi^2 = 1.733$	sd= 2	p= .420	p>.05			

Tablo 48’de görüldüğü gibi 11-14 yaş grubu öğrencilerin % 31.6’sı camilerde düzenlenen din dersi kurslarına devam etmektedir. Ancak 15-18 yaş grubu öğrencilerine gelince bu oran % 20’ye kadar düşmektedir. Ki kare analizi yaş grupları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir (p>.05). Bu arada şu hususu özellikle vurgulamak gerekir ki gençlerin % 45.2’si camilerde verilen din derslerine katılmamaktadır. Gözlemlerimizden çıkardığımız sonuç ortaya koymaktadır ki, gerek 11-14 gerekse 15-18 yaş grubundan olanlar camiye düzenlenen din dersi uygulamalarının daha küçük yaş gruplarına hitap ettiğini, kendilerinin bu tür bir eğitim görme yaşının üzerinde olduklarını düşünmektedir.

Küçükken ailenin etkisiyle camiye din eğitimi almaya giden çocukların, ergenlik döneminde camiye din eğitimi almaya, hatta ibadet yapmaya gitmek istememektedir. Camilerdeki din eğitiminin en önemli sorunlarından birisi budur. Camilerde verilen din eğitiminin ileriki yaş gruplarına hitap edecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekebilir.

Tablo 49: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Günümüzde Camilerde Düzenlenen Derslere Katılma Durumu

	Cinsiyeti	Kız		Erkek		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Almanca din dersinden sonra camilerde din dersine katıldınız mı?	Evet	43	27.7	37	23.9	80	51.6
	Hayır	35	22.6	35	22.6	70	45.2
	Cevapsız	3	1.9	2	1.3	5	3.2
	Toplam	81	53.2	74	47.7	155	100
$\chi^2 = .355$		sd= 2		p= .846		p>.05	

Tablo 49'deki veriler incelendiğinde Almanca din derslerine katılan kızların % 27.7'sinin, erkeklerin ise % 23.9'unun camilerde sunulan din derslerine iştirak ettikleri görülmektedir. Kızlarla erkekler arasında yaklaşık % 4'lük bir farklılık mevcuttur. Ancak ki kare sonuçları söz konusu farklılığın anlam olmadığını göstermektedir ($p>.05$).

Tablo 50: Öğrencilerin Din Dersinde En Çok Hoşlandıkları Unsurlar

Din Dersinde En Çok Hoşlanılan Unsurlar	n	%
<i>Dinimi öğrenme</i>	93	40,8
<i>Öğretmenin iyi olması</i>	89	39,1
<i>İlahiler</i>	86	37,7
<i>Arkadaşlar</i>	83	36,4
<i>Dinimi almanca öğrenme</i>	41	17,9
<i>Diğer</i>	28	12,3

Tablo 50'de görüldüğü gibi “*din öğrenme*” (% 40.8) konusu en çok tercih edilen unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla “*öğretmenin iyi olması*” (% 39.1), “*ilahiler*” (% 37.7), “*arkadaş faktörü*” (% 36.4), “*dinimi Almanca öğrenme*” (% 17.9) ve “*diğer unsurlar*” (% 12.3) takip etmektedir. Mensup olduğu

dini öğrenme isteğinin öne çıkması dinin bireylerin hayatını anlamlandırmadaki önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 51: Yaş Durumuna Göre Din Dersinde En Çok Hoşlanılan Unsurlar

Din Dersinde En Çok Hoşlanılan Unsurlar	11-14		15-18	
	n	%	n	%
<i>Öğretmenin iyi olması</i>	58	25,44	31	13,77
<i>İlahiler</i>	55	24,12	31	13,59
<i>Dinimi öğrenme</i>	40	17,54	53	23,25
<i>Arkadaşlar</i>	40	17,54	43	18,86
<i>Dinimi almanca öğrenme</i>	20	8,77	21	9,21
<i>Diğer</i>	11	4,82	17	7,46

Tablo 51'daki veriler incelendiğinde 11-14 yaş grubu öğrencilere göre öğretmenin iyi olması (% 25.44) faktörü dersi cazip kılan en önemli unsurdur. 15-18 yaş grubu öğrenciler ise dinin öğrenilmesine (% 23.25) vurgu yapmaktadır. Tablodaki sonuçlar bizi her iki yaş grubunda öğretmenin iyi olması, din öğrenme isteği, ilahiler ve arkadaş unsurunun din dersinde önemli bir faktör olduğu sonucuna götürmüştür.

Tablo 52: Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Din Dersinde En Çok Hoşlandıkları Unsurlar

Din dersinde en çok hoşlanılan unsurlar	Kız		Erkek	
	n	%	n	%
<i>Öğretmenin iyi olması</i>	51	22,37	38	16,66
<i>Dinimi öğrenme</i>	43	18,86	50	21,93
<i>Dinimi almanca öğrenme</i>	20	8,77	21	9,21
<i>İlahiler</i>	43	18,86	23	10,09
<i>Arkadaşlar</i>	41	17,98	42	18,42
<i>Diğer</i>	13	5,70	15	6,57

Tablo 52'deki verilere göre kız öğrenciler din dersinde öğretmenin iyi olmasına (% 22.37) vurgu yaparken, erkek öğrenciler için dinin öğrenilmesi (% 21.93) faktörü ön plana çıkmaktadır. Bununla beraber kız öğrenciler sırasıyla din öğrenme (% 18.86), ilahiler (% 18.86), arkadaş (% 17.98), dinlerini Almanca öğrenme (% 8.77) ve diğer (% 5.70) vb. hususları derste hoşlanılan unsurlar olarak değerlendirmektedir. Erkek öğrenciler ise sırasıyla arkadaş (% 18.42), öğretmenin iyi olması (% 16.66), ilahiler (% 10.09), dinlerini Almanca öğrenme (% 9.21) vb. hususların dersi cazip kılan nedenler arasında göstermektedir.

Tablo 53: Öğrencilerin Din Dersinde Hoşlanmadıkları Unsurlar

Din Dersinde Hoşlanılmayan Şeyler	n	%
Gürültü	23	10,08
Ders esnasında ana dilde konuşmalar	11	4,82
Kur'an öğrenmeme	9	3,95

Tablo 53'deki veriler göre öğrenciler, din dersinde sırasıyla gürültü (% 10.08), ders esnasında ana dilde konuşma (% 4.82) ve Kur'an öğrenememe (% 3.95) gibi konulardan şikâyet etmektedir. Ancak öğrencilerin çoğunluğunun bu soruya cevap vermemeyi tercih ettiğini söylemek durumundayız. Bu durum bizi öğrencilerin din dersinden fazla şikâyetçi olmadığı sonucuna götürmüştür.

Tablo 54: Öğrencilerin Yaş Durumuna Göre Din Dersinde Hoşlanmadıkları Unsurlar

Din Dersinde Hoşlanılmayan Şeyler	11-14 yaş		15-18 yaş	
	n	%	n	%
Gürültü	10	4,39	13	5,70
Ders esnasında ana dilde konuşmalar	4	1,75	7	3,07
Kur'an öğrenmeme	0	0.0	9	3,95

Tablo 54’de görüldüğü gibi 11-14 yaş grubu öğrenciler ders esnasındaki gürültüden (% 4.39) ve ders esnasında Almanca yerine ana dilde konuşmalardan (% 1.75) şikayet etmektedir. Bu yaş grubunda Kur’an öğrenememe hususunda şikayet mevcut değildir. 15-18 yaş grubu öğrencileri ise ders esnasındaki gürültü (% 5.70), Kur’an öğrenememe (% 3.95) ve ders işlenirken Almanca yerine ana dilde yapılan konuşmalardan (% 3.07) rahatsız olmaktadır. Bulgulara göre 15-18 yaş grubunda Kur’an öğrenemenin rahatsızlık nedenlerinden birisi olduğu söylenebilir. Ayrıca her iki yaş grubunda ders esnasında ana dilde yapılan konuşmaların şikâyet konusu olabildiği görülmektedir.

Tablo 55: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Din Dersinde Hoşlanmadıkları Unsurlar

Din Dersinde Hoşlanılmayan Şeyler	Kız		Erkek	
	N	%	n	%
<i>Gürültü</i>	10	66,7	13	33,3
<i>Ders esnasında ana dilde konuşmalar</i>	5	2,19	6	2,63
<i>Kur'an öğrenmeme</i>	3	1,32	6	2,63

Tablo 55’de görüldüğü gibi hem erkek öğrenciler hem bayan öğrenciler, din dersi esnasında sırasıyla; “gürültü” (K= % 66.7; E= % 33.3), “Almanca yerine ana dilde konuşma” (K= % 2.19; E= % 2.63) ve “Kur’an öğrenememe” (K= % 1.32; E= 2.63) gibi konulardan memnun değildir.

Tablo 56: Velilere Göre Çocukların İslam Din Dersleri'ne Katılma Durumu

		n	%
Çocuğunuz mevcut islam din derslerine katılıyor mu?	Evet	104	92,9
	Hayır	8	7,1
	Toplam	112	100,0

Tablo 56'deki verilere göre velilerin % 92,9'u çocuğunun İslam Din Bilgisi Dersine katıldığını belirtmişken, % 7,1'i çocuğunun söz konusu derse katılmadığını ifade etmiştir. Bu veriler, veliler açısından din dersinin önemli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sosyolojik veriler açısından değerlendirdiğimizde bireyler eğitim faaliyetlerini kültürleme süreci olarak değerlendirme eğilimindedir. Nitekim din, kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrıca birey azınlık konumunda iken kültürüne ve dinine daha fazla sarılabilmektedir. Dini baskın kültürden korunma vesilesi olarak değerlendirebilmektedir. Bu algı çocuğun din dersine katılma durumunu etkileyebilmektedir.¹¹⁸

Tablo 57: Velilere Göre Çocuğunun Önceki Ana Dil Dersleri Çerçevesindeki İslam Din Bilgisi Dersine Katılma Durumu

		N	%
Önceki Ana Dil Dersleri Çerçevesindeki İslam Din Bilgisi Dersine katılma Durumu	Evet	78	69,6
	Hayır	34	30,4
	Toplam	112	100

Tablo 57'de görüldüğü gibi anketimize katılan velilerin 78'i (% 69,6) çocuğunun Önceki Ana Dil Dersleri Çerçevesindeki İslam Din Bilgisi Dersine katıldığını belirtmiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere her okulda söz konusu derse imkan bulunamaması etkili bir faktör olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu ders kimi veliler tarafından çocukların serbest zamanını çalma şeklinde de algılanabilmektedir.

¹¹⁸ Nevin Deniz, **Global Eğitim**, Türkmen Kitabevi, İstanbul 1999, s. 147.

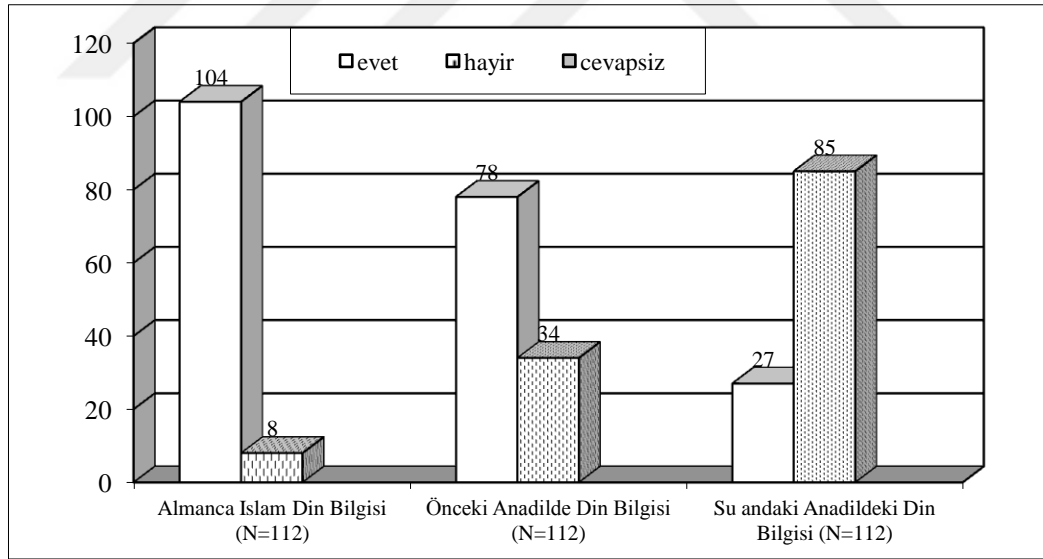
Tablo 58: Günümüzdeki Ana Dildeki Din Bilgisi Derslerine Katılma

		n	%
Günümüzdeki Ana Dildeki Din Bilgisi Derslerine Katılma	Evet	27	24,1
	Hayır	85	75,9
Toplam		112	100

Tablo 58’de belirtildiği üzere velilerin % 75,9’u çocuklarının günümüzdeki ana dil dersine katılmadığı söylemektedir. Bu durum ana dil derslerine katılımda ciddi bir düşüş yaşandığını göstermektedir. Özellikle Türkçe öğretmen eksikliğinin öğrencilerin Türkçe dersine katılımında olumsuz etkilemiş olabilir.

Velilere göre öğrencilerin günümüzde ve geçmişte uygulanan İslam Din Dersine katılım oranlarındaki düşüş aşağıdaki çizelgede açık bir şekilde görülmektedir.

Şekil 1: Velilere Göre Çocuklarının İslam Din Bilgisi Derslerine Katılma Durumu

Şekil 1’de görüldüğü gibi İslam Din Bilgisi dersinin Almanca olması veliler açısından daha fazla tercih edilen bir durumdur. Bu bulgu Türk öğrenci velilerinin büyük çoğunluğunun söz konusu dersin Türkçe verilmesini istemediği şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo 59: Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Almanca Din Dersi Arasında Fark Var mıdır?

İki ders arasında fark var mı?	n	%
Evet	41	36,7
Hayır	35	31,2
Cevapsız	36	32,1
Toplam	112	100

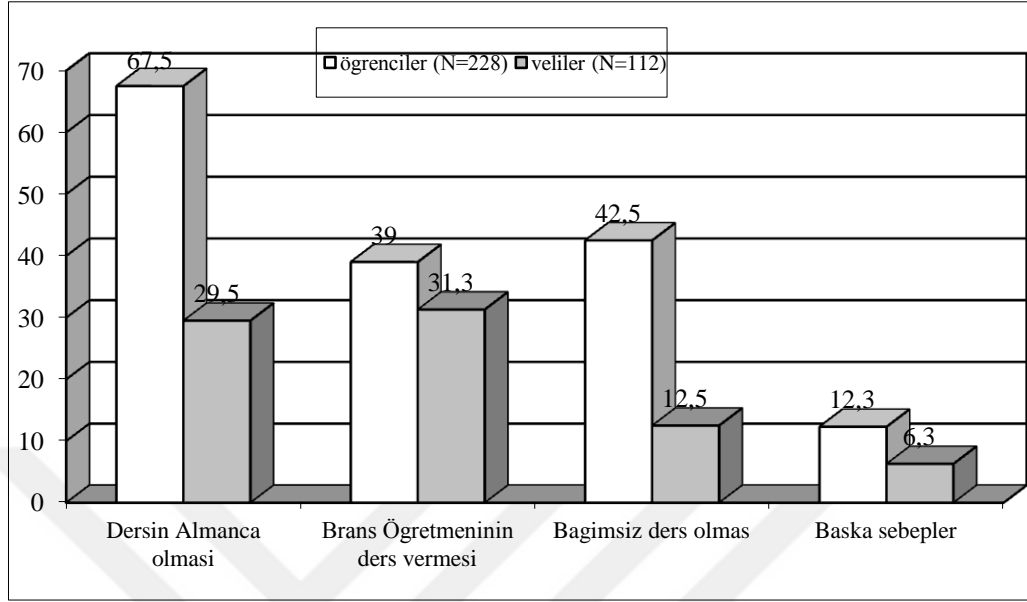
Tablo 59’de görüldüğü gibi veliler, ana dil çerçevesinde okutulan din dersi ile uygulamadaki din dersi arasındaki fark konusunda birbirlerine yakın oranda görüş bildirmişlerdir. Görüştüğümüz velilerden edindiğimiz bilgiler de bu durumu destekler niteliktedir. Nitekim veliler derslerin farkından çok “*önemli olan çocuklarımızın dinlerini öğrenmeleridir*” şeklinde görüş beyan etmişlerdir.

Tablo 60: Velilere Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Uygulamadaki Din Dersi Arasındaki Farklılıklar

Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Uygulamadaki Din Dersi Arasındaki Farklılıklar	n	%
<i>Dersin branş öğretmeni tarafından verilmesi</i>	35	31,3
<i>Ders dilinin Almanca olması</i>	33	29,5
<i>Bağımsız bir ders olması</i>	14	12,5
<i>Başka sebepler</i>	7	6,3

Tablo 60’daki veriler incelendiğinde velilere göre İslam Din Bilgisi Dersinin branş öğretmeni tarafından verilmesi (% 31.3) bu dersi Ana Dil çerçevesinde okutulan din dersinden ayıran en büyük özelliktir. Bunun yanı sıra dersin Almanca okutulması (% 29.5) ve bağımsız bir ders olması (% 12.5) gibi özellikler uygulamadaki din dersini ana dil çerçevesinde okutulan din dersinden farklı kılan diğer özelliklerdir.

Şekil 2: Velilere ve Öğrencilere Göre Ana Dil Çerçevesinde Okutulan Din Dersi ile Uygulamadaki Din Dersi Arasındaki Farklılıklar

Şekil 2’deki veriler karşılaştırıldığında öğrenciler yeni dersin Almanca olmasını en büyük fark olarak değerlendirirken, veliler uygulamadaki dersin bağımsız olmasını en büyük farklılık olarak değerlendirmiştir. Dersin branş öğretmeni tarafından okutulması öğrenciler ve veliler arasında anlamlı bir fark oluşturmamaktadır.

Tablo 61: Velilere Göre Çocuklarının Günümüzdeki Ana Dil Derslerine Katılma Durumları

		n	%
Çocuğunuz şu andaki verilen ana dil dersine katılıyor mu?	Evet	95	84,8
	Hayır	17	15,2
Toplam		112	100

Tablo 61’deki verilere göre velilerin % 84,8’i çocuğunun günümüzde Ana Dil derslerine katıldığını belirtmiştir. Bu durum velilerin Ana Dil Derslerine de büyük önem verdiği şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo 62: Velilere Göre Çocuğunun Günümüzde Camiye Gitme Durumu

		n	%
<i>Şu anda çocuğunuzu camilerde düzenlenen din derslerine gönderiyor musunuz?</i>	Evet	62	55,4
	Hayır	38	33,9
	Cevapsız	12	10,7
	Toplam	112	100,0

Tablo 62’de görüldüğü gibi velilerin % 55,4’ü günümüzde çocuğunun Camilerde düzenlenen derslere devam ettiğini belirtmiştir. Camilerde düzenlenen derslere katılmadığını belirtenlerin oranı ise % 33,9’dur.

Çocuğunu İslam Din Bilgisi Dersine göndermeyen veliler ile görüştüğümüzde içlerinden birisi ; “*çocuğum hafta sonu camiye giderek dinini öğreniyor. Okulda din dersi ile Türkçe dersi paralel olarak okutulmaktadır. Çocuğumun Türkçesi zayıf olduğu için çocuğumu Türkçe dersine gönderiyorum. Paralel (aynı ders saatinde) olmasaydı her ikisine de gönderirdim*” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Türkçe Dersi ile Din Bilgisi Dersi’nin aynı ders saatinde olması velinin öğrencisini Türkçe dersine göndermesine neden olmaktadır. Çünkü veli öğrencisinin Türkçesinin yeterli olmadığını ve Türkçe dersinden başka bir yerde Türkçesini geliştiremeyeceğinden Türkçe dersini tercih ettiği anlaşılmaktadır. Türkçe dersi ile din dersi aslında paralel olarak verilemez. Birisi din dersi, ötekisi dil dersidir. Türk öğrencilerin her iki derse de katılabilmeleri onların en temel haklarıdır.

Tablo 63: Velilere Göre Çocuğunun Daha Önceden Camiye Gitme Durumu

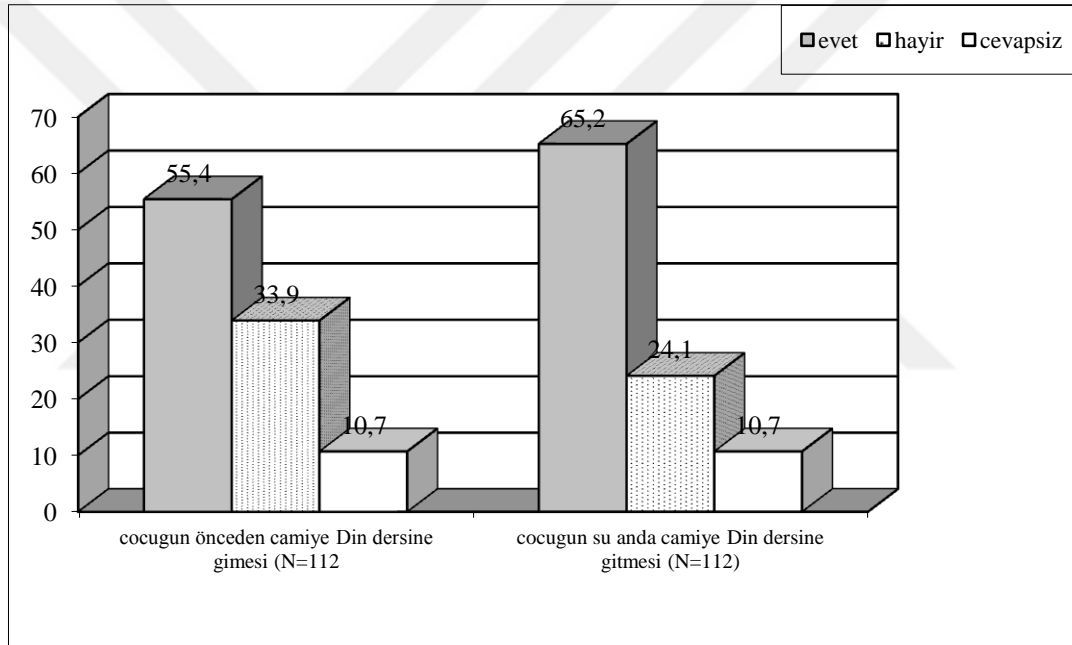
		n	%
<i>Dini bilgi edinmesi için çocuğunuzu daha önceden camiye gönderdiniz mi?</i>	Evet	73	65,2
	Hayır	27	24,1
	Cevapsız	12	10,7
	Toplam	112	100,0

Tablo 63’deki verilere göre velilerin büyük çoğunluğunun çocuğunu camide düzenlenen din derslerine gönderdiğini görmek mümkündür (% 65,2). Göçmen

statüsünde olan Müslümanlar açısından camiler ve din dersleri taşıdıkları kültürün bir parçası olarak değerlendirilebilmektedir. Bu bağlamda veliler, çocuklarına kendi kültürlerinin aktarımının camilerde daha sağlıklı bir şekilde olabileceği görüşünü taşımaktadır.

Velilere göre çocuklarının Almanca Din Dersinden önce ve sonra camilerdeki Din Derslerine katılma durumlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirebilmek için çizelge şeklinde gözler önüne sermek yerinde olacaktır.

Şekil 3: Velilerin Çocuklarını Daha Önceden ve Şu Anda Camilerdeki Din Derslerine Götürme Durumu

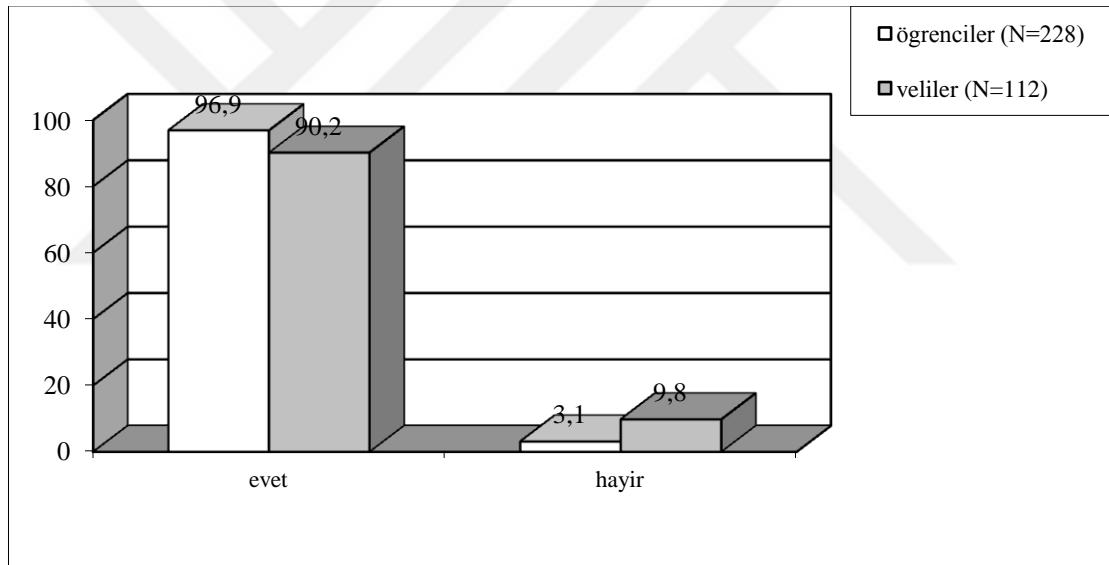
Şekil 3'deki veriler incelendiğinde çocuğunu din dersi için camiye gönderen velilerde artış olduğunu görmek mümkündür. Camiye çocuğunu gönderip göndermediğini belirtmemeyi tercih edenler aynı oranda iken çocuğunu din dersi için camiye göndermeyen velilerin oranı düşmüştür.

Tablo 64: Velilerin Ders Dilinin Almanca Olmasını Değerlendirmesi

		N	%
<i>Ders Dilinin Almanca olmasını anlayışla karşılıyor musunuz?</i>	Evet	101	90,2
	Hayır	11	9,8
	Toplam	112	100

Tablo 64' den de anlaşıldığı üzere veliler ders dilinin Almanca olmasını anlayışla karşılamaktadır.

Şekil 4: Velilere ve Öğrencilere Göre Ders Dilinin Almanca Olmasını Anlayışla Karşılama Durumu

Şekil 4'teki veriler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde hem veliler hem de öğrenciler Almanca Din Bilgisi Dersini anlayışla karşılayarak olumlu bir tutum sergilemektedir. Zengin'in doktora tezinde ulaştığı sonuçlar da elde ettiğimiz sonuçları destekler niteliktedir. Nitekim söz konusu araştırmada da veliler ve öğrenciler dersin Almanca verilmiş olmasından memnun olduklarını ifade etmiştir.¹¹⁹ Ancak bazı veliler “*evet anlayışla karşılıyorum*” şeklinde görüş bildirmekle beraber “*aslında dersin Türkçe olarak da okutulmasının iyi olacağını*” belirtmiştir. Bir takım

¹¹⁹ Halise Kader Zengin, *Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri: Bavyera Eyaleti Örneği*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 383.

veliler ise “söz konusu dersin Arapça olmasını” veya en azından temel kavramların Arapça olarak öğretilmesinin yerinde olacağını bildirmiştir. Nitekim öğrenciler ve velileri Almanca Arapça kavramların asıllarını karşılama konusunda yetersiz kaldığı için zorluklar yaşadıklarını dile getirmiştir. Bu nedenle temel kavramların Arapça ve Türkçe asılları ile birlikte kavratılması çok yerinde olacaktır.

Mülakat tekniği ile elde ettiğimiz öğretmen görüşleri de bu durumu destekler niteliktedir. Bir kısım öğretmenler dersin Almanca olmasını kabul ederek işe başladıklarını savunurken bazı öğretmenler söz konusu dersin dili üzerinde tartışmanın anlamsız olduğu kanaatinde. Kimi öğretmenler ise öğrencilerin Almanca bilgilerinin Türkçeden daha iyi olduğu için dersin Almanca okutulmasını yerinde bir karar olarak değerlendirmektedir. Ayrıca dersin Almanca olmasının farklı milletlerden olan öğrencilere de derse katılma imkan sağlayacağını savunan öğretmenler de mevcuttur. Kimi öğretmenler ise sınıfın %85’lik kısmı Türk olduğundan dersin Almanca işlenmesini anlamsız bulmaktadır. Bunun dışında bazı öğretmenler söz konusu dersin Amerika modeli şeklinde Ana Dilde okutulmasını savunmaktadır. Onlara göre Almanca terminolojik olarak İslam Dini ile örtüşmemektedir. Hatta derslerde Hıristiyan terminolojisindeki kavramları kullanmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Böylece bu yaklaşımı doğru bulmadıklarını vurgulamışlardır.

Tablo 65: Velilerin İslam Din Bilgisi Dersi Öğretmenin Eğitim Durumu İle İlgili Aradığı Nitelikler

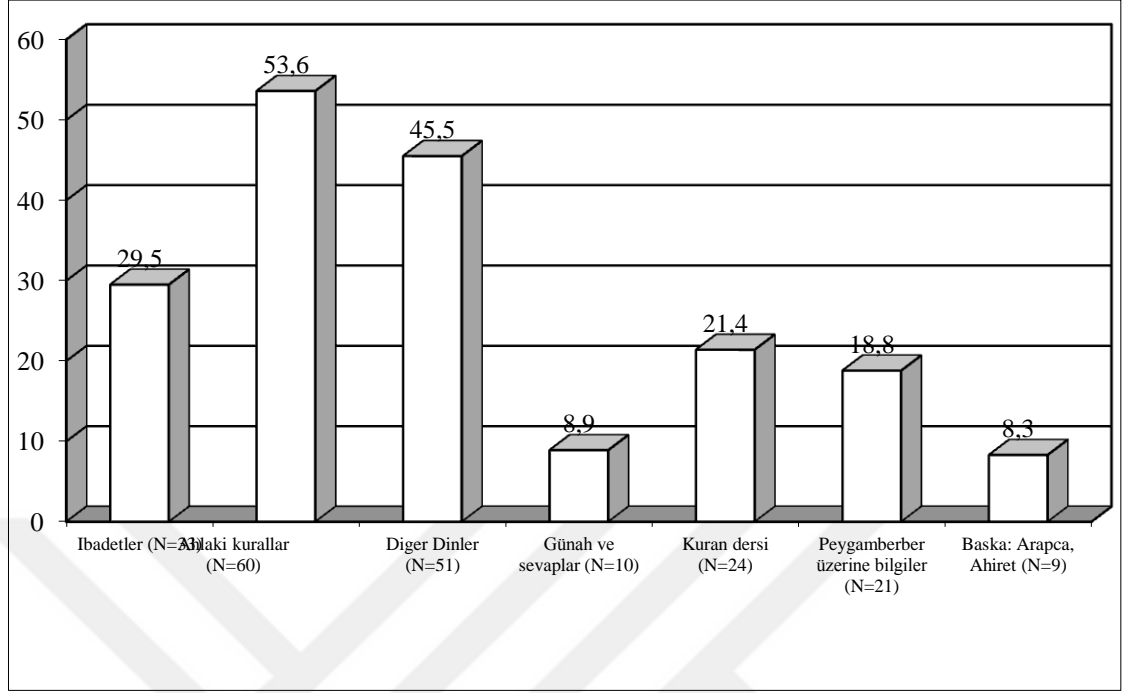
Velilerin İslam Din Bilgisi Dersi Öğretmenin Eğitim Durumu ile İlgili Aradığı Nitelikler	n	%
İlahiyatı ve pedagoji eğitimini Almanya’da almış olması gerekir	77	68,8
İslam ülkelerinde İlahiyat mezunu olup, Almanya’da pedagoji eğitimi almış olması gerekir	35	31,3
İslam ülkelerinde ilahiyat ve pedagoji alanında eğitim almış olması gerekir	23	20,5
Diğer	17	15,2
Din dersi öğretmenin yüksek öğretim yapması gerekmez	10	8,9
Toplam	112	100

Tablo 65’deki verilere göre araştırmaya katılan velilerin çoğu İslam Din Bilgisi Dersi Öğretmenin İlahiyat ve pedagoji eğitimini Almanya’da alması gerektiğini savunmaktadır.

Bazı veliler soruya yönelik şıkları işaretlemekle yetinmeyerek düşüncelerini de paylaşmıştır. Bu bağlamda söz konusu dersin öğretmenin kesinlikle din ile barışık olması gerektiği, yüksek öğrenim alması, bildiklerini ve öğrettiklerini hayatında tatbik etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bazı veliler öğretmenin kesinlikle Türkiye’deki İlahiyat Fakültelerinden birisini bitirmiş olmasını isteyerek Türkiye dışından hiçbir öğretmeni kabul etmeyeceğini belirtmiştir. Hatta anket sonuna “*entegrasyona evet, asimilasyona hayır, kimliğimle kabul görmek isterim*” ifadelerine yer vermişlerdir.

Federal Almanya’da yaşayan Türk ve diğer Müslüman aileleri din eğitimi alanındaki organizasyon eksiklikleri ve gerekli önemin verilmemesi gibi nedenlerden dolayı uzun yıllar, çoğu hiç din eğitimi alamamış veya çeşitli dini cemaatlerin içerisinde pedagojik formasyondan yoksun kişilerce plansız ve programsız bir din eğitimi sürecine maruz kalmıştır. Böylece milyonlarca vatandaşımız sağlıklı bir din eğitiminden mahrum bırakılmıştır. Bu durum bazı vatandaşlarımızın aşırı dini gruplara kolayca meyiletmesi gibi zararlı sonuçlara yol açmıştır.

Şekil 5: Velilere Göre İslam Din Bilgisi Dersinde Öğretilmesi Gereken Konular

Şekil 5'te görüldüğü gibi velilerin çoğu İslam Din Bilgisi dersinde çocuklarına özellikle ahlaki kuralların öğretilmesini istemektedir. Bunun yanı sıra diğer dinlerle ilgili bilgiler, ibadetler, Kur'an, peygamberler, günah ve sevap ile ilgili bilgilerin verilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Kimi veliler anket kâğıdına açıklamalı olarak çocuğuna Kuran'ı Kerim, sünnet, akide, fıkıh, adab-ı muâşeret ve Arapça gibi konuların öğretilmesini, kimileri ise dini bilgilerin yanında milli bilgilerin de işlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 66: Çocuğunun Dersleri ile İlgilenme Durumu

Çocuğunuzun Genel Anlamda Eğitimiyle İlgileniyor musunuz?	n	%
<i>Evet</i>	89	79,5
<i>Hayır</i>	10	8,9
<i>Cevapsız</i>	13	11,6
Toplam	112	100

Tablo 66’da görüldüğü gibi velilerin % 79.5’i çocuklarının dersleri ile ilgilenmektedir. “Hayır, ilgilenmiyorum” diyenler % 8.9; soruyu cevapsız bırakanlar ise % 11,6’dır. Buna göre din dersi veliler açısından ilgi duyulan ve takip edilen bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 67: Çocuğunun Dersleri ile Kaç Saat İlgilendiği Konusunda Bilgiler

Çocuğunuzun Dersleri ile Kaç Saat İlgileniyorsunuz	Sayı	%
2 saate kadar	58	51,8
2 saat ile 4 saat	28	25,0
4 saat ile 6 saat	9	8,0
Cevapsız	17	15,2
Toplam	112	100

Tablo 67’deki veriler incelendiğinde velilerin % 51.8’i çocuklarıyla yaklaşık iki saat ilgilenmediğini söylemektedir. Velilerin % 25’i çocuklarıyla 2-4 saat; % 8’i ise 4-6 arası, saat arası ilgilenmektedir. %15,2’si ise bu konuda görüş bildirmek istememiştir. Bu bağlamda az sayıda Türk çocuğunun gymnasium ve üniversitede eğitim hakkı kazanabilmesi, velilerin çocuğunun derslerine olan ilgi eksikliklerinden kaynaklanabilmektedir.

3.3. Öğretmenlerin Din Bilgisi Dersi İle İlgili Görüşleri

Bu bölümde öğretmen gerçekleştirdiğimiz mülakatlardan elde ettiğimiz veriler ortaya konulmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.3.1. Öğretmenlere Göre Din Bilgisi Dersi Öğretim Programı

Yaptığımız mülakatta öğretmenlere din bilgisi öğretim programını genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz şeklinde soru yönelttik. Alınan cevaplardan bazıları şunlardır:

“Öğretim programı çok olumlu. Ama onu doldurmak öğretmenin elinde.”

“Almanya şartlarına uygun bir program.”

“Öğretim programı iyi, ancak iman konularına biraz daha fazla yer verilse daha iyi olurdu.”

Görüldüğü üzere öğretmenler genel olarak din bilgisi öğretim programı hakkında olumlu görüşler beyan etmiştir.

Öğretmenlere yönelttiğimiz bir başka soru; Türkiye’deki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretim programının burada uygulanıp uygulanamayacağı idi. Öğretmenlerin bir kısmı, bu konu hakkında bir görüşlerinin olmadığını söylerken bir kısmı da bunun mümkün olamayacağını söylemiştir. Türkiyedeki programın uygulanamayacağına gerekçe olarak öne sürülen fikirler arasında şunlar bulunmaktadır:

“Almanya’daki din dersleri ile Türkiye’deki din derslerinin statüleri birbirinden farklıdır.” *“Almanya’daki toplum yapısıyla, Türkiye’deki toplum yapısı birbirinin aynısı değildir.”*

“Türkiye’deki din dersi mecburi, ama buradaki mecburi değil.”

“Türkiye’deki derslerin içeriği ile buradaki derslerin içeriği bir değil. Buradaki konular buradaki toplumun yapısına uygun olmalıdır.”

“Program çok iyi, ama bu ders diğer din derslerle eşit şartlarda verilmeli. Yani Din Bilgisi (Religiöse Unterweisung) değil, Din Dersi (Religionsunterricht) olmalı.”

Kur'an öğretiminin bu derste mümkün olup olmadığı da sorduğumuz bir başka sorudur. Öğretmenlerin hemen hepsi de bu derste Kur'an öğretiminin mümkün olmadığı görüşündedirler. Gerekçe olarak bazı öğretmenler; *“Kur'an öğretmek okuldaki din dersinin görevi değil”* şeklinde cevap verirlerken bir kısmı da; *“zaten ben kendim de Kur'an okumasını bilmiyorum”* diye cevap vermiştir. Öğretmenlerimizden bir kısmı ise şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bu derste önemli bazı Surelerin anlamları verilebilir ve çocukların bu Sureleri ezberlemeleri teşvik edilebilir. Ama bu çocukların isteklerine bağlı olarak yapılmalıdır. Diğer türlü bu dersin amaçlarına uygun olmaz.”

“Bence bu derste Kur'an dersi olmalı. Çocuklar en azından harfleri (Elif-Ba) öğrenmeli. Çünkü çocuklarda genel bir kanaat olarak, Kur'anı okumasını öğrenmenin her şeyden daha önemli olduğu düşüncesi var. Böylece hem camiye giden çocukların daha iyi motive edilebileceğini, hem de bu dersi daha çok sevmelerine neden olacağını düşünüyorum.”

“Dersi veren öğretmenlerin de mutlaka İlahiyat okumuş olmalarının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Burada İslam bilimleri okumuş olmaları yetmez. Buradaki İslam bilimlerinde, gençlere dini öğretmeden, dinin eleştirisi öğretiliyor.”

“Müfredat programı iyi hazırlanmış. Ancak uygulaması açısından zamana ihtiyaç var. Çocukların ilgi ve istekleriyle, toplumun genelinin zaman içerisinde örtüşecektir.”

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun branş dersi öğretmeni olmadıkları düşünüldüğünde Kur'an okumayı bilmedikleri ve dolayısıyla öğrencilerine öğretemeyecekleri açıktır. İslam Din Dersinde Kur'an okuma öğretilmeli mi, yoksa öğretilmemeli mi konusu, kanaatimce okuldaki, aile ve camide okutulan din dersleri çerçevesi belirlenerek karar verilmelidir. Protestan ve Katolik din derslerine branş öğretmeni ve kilisenin önermediği birisinin atanması söz konusu değildir.

3.3.2. Öğretmenlerin Ders Anlatım Teknikleri ve Derste Kullandıkları Araç – Gereçler

Araştırmamıza katılan Din Bilgisi Dersi öğretmenleri derste en çok kullandıkları metot ve araç-gereçler konusunda şunları belirtmişlerdir:

“Öğrencilerin aktif oldukları tartışma metodunu kullanıyorum.”

“Grup çalışmasına öncelik veriyorum.”

“Kendilerini ifade etmelerine imkân tanıyorum.”

“Bazı konuları kendim anlatıyorum, bazılarını öğrencilere anlattırıyorum.”

“Diz üstü bilgisayarla, bima gösterimi yapıyorum.”

“Öğrencilere soru soruyorum, onların verdikleri cevapları tahtaya yazıyorum, sonra eksiklikleri kendim tamamlıyorum.”

“Türkiye’den Mevlana Celaleddini Rumi ile ilgili resimler ve minyatürler getirdim. Bunları derslerimde kullanıyorum.”

“Çocukları alıp bazen camiye ve bazen de kiliseye götürüyorum. Böylece çocuklar mukayese edip ibadet yerlerini karşılaştırıyorlar. Bazı Müslüman öğrenciler önce kiliseye gitmek istemediklerini söylüyorlar, ama benim de gittiğimi görünce geliyorlar.”

“Ben Soderschule’de (Öğrenme güçlüğü olan çocukların olduğu okul) görev yapıyorum. Çocukların algılama zekâsı küçük olduğu için, resimlerle ilgi çekmeye çalışıyorum.”

“Derslerde Televizyon, tepegöz ve tahtayı kullanıyorum.”

“Bilgisayar kullanıyorum, bazen öğrencilere hac ve kurbanla ilgili filmler gösteriyorum.”

Öğretmenlerin verdiği cevaplardan, onların derslerde daha çok soru-cevap, takrir ve karşılıklı tartışma tekniğini uyguladıkları tespit edilmektedir. Bu yöntem ve tekniklerin daha çok öğretmen merkezli olduğu ve bu yöntemin öğrenciyi merkeze alan öğretim yöntemleriyle değiştirilmesi gerekmektedir.

3.4. Öğrencilerin Derse Karşı İlgileri

Öğretmenler, öğrencilerin derse karşı ilgilerinin genel olarak iyi olduğunu, ancak bazı Hauptschule’lerde motivasyonun düşük olduğunu aşağıdaki ifadeleri ile vurgulamıştır:

“Ben Grunschule’de ve Hauptschule’de derse giriyorum. Grundschule’de bir problemim yok, ama Hauptschule’deki öğrencilerin çoğu ilgisiz. Derse katılıyorlar ama bir şey öğrenmek te istemiyorlar.”

“Realschule iyi ama Hauptschule’de bazen sorunlar yaşıyoruz.”

“Ben sadece Grundschule’lerde derse giriyorum. Öğrenciler dersi dikkatle dinliyorlar.”

“Öğrencilerin derse karşı ilgileri çok iyi. Çok soru soruyorlar. Biz de onlara, eğlendirerek bir şeyler öğretmeye çalışıyoruz.”

“Öğrencilerin derse karşı ilgileri iyi, ama her sınıfta en az iki-üç tane ilgisiz öğrenci çıkıyor. Ama bunlar sadece benim dersimde değil, diğer öğretmenlerin dersinde de aynı davranışları sergiliyorlar.”

“Hauptschule’deki öğrenciler okula bir defa kitap defter getirmiyorlar. Dersin büyük bir kısmını öğrencileri sükûnete davet etmekle geçiriyorum.”

Diğer dinlere mensup öğrencilerin de derslere katılıp katılmadığı sorusuna öğretmenlerin verdikleri cevapları genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

“Sadece Müslüman öğrenciler katılıyorlar. Zaten ders Müslüman öğrenciler içindir.”

“Birkaç tane diğer din mensupları öğrencilerden katılanlar var. Mesela Hindu dinine mensup öğrenciler var. Onların sayısı çok az olduğundan kendi din dersleri yok.”

“Bazı çocukların annesi Alman, babası Türk. Çocuklar hangi dine mensup olduklarını bilmiyorlar. Böyle çocuklar var.”

“Benim dersime katılan Katolik veya Protestan öğrenciler var.”

“Benim dersime bir alevi öğrenci yazılmıştı. Ancak bu öğrenci daha sonra sınıf öğretmeni vasıtasıyla dersten alındı. Öğretmenin söylediğine göre, öğrencinin velisi istememiş. Bu veli benimle bağlantıya geçmedi.”

Benim dersime alevi öğrenciler de katılıyorlar ve onlarla hiç bir sorunum olmadı.”

“Benim dersimde de alevi öğrenciler var. Alevilik konusunda da bazen bilgi veriyorum. Onların da Müslüman olduklarını ve Aleviliğin farklı bir din olmadığını, İslam’ın farklı bir yorumu olduğunu söylüyorum onlara.”

İslam Din Bilgisi Dersi’ne istedikleri takdirde diğer din mensubu öğrenciler de katılabilmektedirler. Ancak derse katılan bu durumdaki öğrencilerin sayısı çok azdır.

2.3. ÖĞRETMENLERİN DERSİN VERİMLİLİĞİNİ ARTIRMAK İÇİN CAMİ DERNEKLERİ VE DİĞER DİN DERSİ ÖĞRETMENLERİ İLE BİRLİKTE ÇALIŞMALARI

Kendileriyle mülakat yaptığımız öğretmenlerin bir kısmı, cami dernekleriyle ve okuldaki diğer din dersi veren öğretmenlerle diyaloglarının çok iyi olduklarını belirtirken, diğer bir kısmı ise okuldaki diğer din dersleri öğretmenleriyle iyi bir diyaloglarının bulunduğunu, ancak cami dernekleriyle bir irtibatlarının bulunmadığını söylemektedir. Gözlemlerimizden hareketle cami dernekleriyle ilişkilerinin iyi olduğunu belirten öğretmenler genel olarak Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinde okumuş veya Almanya'da İslam Din Bilimleri mezunu olduğunu belirtmekte yarar vardır. Bu durum dini alan bilgisi iyi olan öğretmenlerin iletişimde daha etkili olabildiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda sorduğumuz soruya verilen cevapları şu şekilde sırlayabiliriz:

“Cami dernekleri ve kiliselerle birlikte, okulda İslam ve Hıristiyan dini bayramlarını birlikte kutluyoruz.”

“Burada biliyorsunuz okulun açılması ve kapanması günlerinde ibadet yapılır. Ben bunları cami ve kiliselerle birlikte organize ediyorum. Okuldaki diğer din dersleri öğretmenleri de bunlara katılıyorlar.”“Biz dini bayramları Katolik ve Protestan din dersi öğretmenleri ile birlikte hazırlıyoruz.”“Diğer din dersleri öğretmenleri ile öğrencilerin sorunları üzerinde konuşuyoruz. Ben göreve yeni başladım. Öğretmenlerin tecrübelerinden yararlanıyorum.”

“Cami dernekleriyle birlikte çalışmıyorum, zaten bu dersin onlarla bir ilgisi yok. Hatta bazı camiler bu dersin verilmesine de karşıdırlar. Peki, bu türlü camilerle nasıl birlikte çalışabilirsiniz ki?”

“Camide verilen din eğitiminde daha çok sevap-günah üzerinde duruluyor. Mesela 8-9 yaşındaki çocuk oruç tutmadığı için günaha girdiğini düşünüyor. Hâlbuki çocuklara din sevdirci yönden verilmeli.”

“Camiye giden çocuklarla bazen sorunlarımız oluyor. Camide uygulanan eğitim metotlarında bazı sorunların olduğunu düşünüyorum. Çocuklarda psikolojik ve sosyal davranış bozuklukları oluyor. Çok acıdır ki, bazı çocuklarda dine karşı bir

antipati oluştuğunu gördüm. Çocuklar camiye gideceklerse mutlaka isteyerek ve severek camiye gitmelerinin sağlanması gerekir.”

“Benim Sleymanlıların camisine giden bazı çocuklarla problemim oluyor. Hatta bir seferinde öğrencinin birisi, hocalarının “onlar Türk devletinin adamlarıdır, onlara fazla güvenmeyin” dediğini söyledi.”

“Türkçe ğretmenleri ile bazen birlikte ders yapıyoruz.”

“Türkçe öğretmenleriyle ders materyalleri konusunda yardımlaşıyoruz.”

“Ben Türkçe ğretmenlerine bu dersi verdirmelerine karşıyım. Din Dersi ğretmeni'nin mutlaka Teoloji okumuş olması lazım.”

“Din Dersi olduğunda ne olacak? Camiler mi bu dersi verecek? Ben şahsen camilerin bu dersi vermelerine karşıyım. Onlar bu dersi veremezler. Her şeyden önce bir defa yetişmiş elemanları yok.”

“Camilerle ortak Ramazan programları düzenliyoruz.”

“Ben camilerde eğitim seminerleri veriyorum.”

“ğrencilerimle DİTİB camisine ziyarete gitmiştim. Cami din görevlisi ilk önce bu dersin dili Türkçe olmalıydı diye bizi kabul bile etmedi. Ancak ğrencilerimin % 40'ının Türk olmadığını görünce, bana hak verdi ve Türkçe olsaydı bu öğrenciler derse katılamazdı dedi. Bir de benim ilahiyatçı olmadığımı bildikleri için, benim bu dersi veremeyeceğimi düşünüyorlardı. Ama ben sadece ilkokulda ders veriyorum ve ilkokullar için kendimi yeterli buluyorum. Doğrusunu isterseniz, ilkokulun üzerindeki öğrencilere din dersi vermek için ben de kendimi yetersiz buluyorum. Bu okullarda din dersi vermek için, ilahiyat okumuş olmak gerekiyor.”

“Bazı Türkçe dersi ğretmeni arkadaşlar, Türkçe dersi kalkacak diye bize biraz mesafeli davranıyorlar. Türkçe derslerinin kalkması doğrusu beni de zer. Ben kendim Türkçe dersi de okutuyorum. Türkçe dersindeki geri gidişin velilerin ilgisizliğinden olduğunu düşünüyorum. Buradaki birçok velide daha nceki Türkçe ğretmenlerine karşı bir güvensizlik oluşmuş, bunun mutlaka yıkılması gerekiyor.”

“zellikle Sleymanlıların camilerine giden öğrencileri, yasadık, günah ve cehennemde yanma kavramlarını çok fazla kullanıyorlar. Hatta bir öğrencim “ğretmenim sizin saınız açık ama siz çok iyi bir insansınız, inşallah siz cehennemde yanmazsınız” diyordu.”

Özellikle Arap öğrencilerimin bir kısmında, Yahudilere karşı büyük bir düşmanlık duyguları vardı. Onların kafalarındaki önyargıları yaktığımı düşünüyorum.”

2.4. DİN BİLGİSİ DERSİNİN DİLİ

Din Bilgisi Dersinin dili ne olmalıdır şeklindeki sorumuza öğretmenlerin tamamı dersin Almanca olarak işlenmesini uygun gördüklerini belirtmişlerdir. Bu konudaki diğer görüşler aşağıdaki gibidir:

Bu dersin dili Almanca ve biz bunu kabul ederek bu işe başladık.”

“Dersin dilinin Almanca olmasını tartışamayız. Almanya’da ders dili zaten Almancadır.”

“Dersin dili kesinlikle Almanca olmalıdır. Buradaki çocukların Almanca bilgileri, Türkçelerine göre daha iyi.”

“Almanca olması iyi, farklı milletlerden olan öğrenciler de derse katılabiliyorlar.”

“Benim Hauptschule’deki bir sınıfta sadece Türk öğrenciler var. Zaten okulun % 85 i Türk. Çocuklar bazen; bu sınıfta hiç Alman yok, biz niye Türkçe konuşmuyoruz ki? Diye soruyorlar. Ama bu dersin dili Almanca.”

“Bu soruya ben şöyle cevap vereyim. Benim dersime giren öğrencilerin % 40 ı Türk değil. Dersin dili ne olması gerekir siz kendiniz karar verin artık.”

Dersin dili konusunda sadece bir tane öğretmen farklı bir görüş belirtmiştir:

“Ben Amerika’daki gibi bu dersin herkesin Ana Dilinde öğrenmesinden yanayım. İslam Ülkelerinde bir İslam dini terminolojisi oluşmuştur. Almanca dili terminolojik olarak, İslam dini vermeye uygun değil. Derslerde Hristiyan terminolojisindeki dini kavramları kullanıyoruz. Bunu pek doğru bulmuyorum.”

Öğretmen Sorunları

Öğretmenler yaşadıkları sorunları şu şekilde ifade etmiştir:

“Maalesef ders kitabımız yok. Konuları hep kendimiz hazırlamak zorundayız.”

“Sadece ders kitabı değil, yararlanabileceğimiz fazla Almanca kaynak da yok.”

“Kullanabileceğimiz ders kitaplarının mutlaka oluşturulması gerekir.”

“Almanca materyal yok. Komisyon oluşturulup, materyal hazırlanması gerekir.”

“Almanlar soğuk insanlar, onlarla diyalog kurmak gerçekten zor.”

“Almanya’da biliyorsunuz iki türlü memuriyet sistemi var. Birisi Angestelter, ötekisi ise Beamterlik statüsü. Diğer Alman öğretmenlerin hakları bize göre daha fazla.”

“Biz diğer öğretmenlerle aynı işi yaptığımız halde, üstelik ders kitabımızın olmadığı için daha fazla hazırlık yapmamız gerektiği halde, diğer öğretmenlerden daha az maaş almak onur kırıcı.”

“Benim hiçbir sorunum yok.”

“Okullarda organizasyon eksikliği var. Bazı okullarda İslam Din Bilgisi Dersi diğer din derslerine paralel olarak verilmiyor. Gerçi bu okulda diğer din dersi grupları da oluşmuyor. On kişilik grubun sadece iki tanesi, diğer dinlere mensuplar. Onlar da benim dersime geliyorlar mecburen. Mesela diğer bazı öğrencilerin spor dersi yaptıkları sırada ben din dersi yapıyorum. Bu da çocukların motivasyonunu etkiliyor.”

“Diğer öğretmenlerin bir kısmı, bize yabancı olduğumuzu bir şekilde hissettiriyorlar.”

Öğretmen sorunlarının birincisi materyal ve ders kitabı eksikliği, ikincisi ise diğer öğretmenlerle aynı maaşı alamamasıdır. Çok az da olsa içinde yaşadığı toplumun insanlarıyla iletişim sorunları yaşayan öğretmenler de bulunmaktadır.

Ders kitapları konusunda yeni gelişmeler de dikkate alındığında, bir kaç tane yayınevinin kitap çıkarma noktasında gayretleri görülmektedir. Tamamlanan ders kitapları hem din bilimsel hem de pedagojik formasyon açısından mutlaka incelenmelidir.

Maaş konusunun en büyük problemi aynı meslekte iki türlü memuriyet sisteminin bulunmasıdır. Memurların bazıları “Beamter” (Devlet Memuru) olarak görev yaparken, bazıları da “Angestelter” (Devlet Çalışanı) olarak iki farklı

anlaşmayla çalışmaktadırlar. Şu anda Almanya genelinde, aynı işi yapan kesimlerin aynı maaşı almaları konusunda çalışmalar mevcuttur.

SONUÇ

Federal Almanya’da Kuzey Ren Westfalya Eyaleti’ndeki İslam Din Bilgisi Dersi hakkında öğrenci ve velilerin görüşlerini ele alan araştırmamız, konunun asıl muhatabı olan kişilerin istekleri doğrultusunda öneriler geliştirmeyi amaçlamıştır. Böylece araştırmamız Kuzey Ren Westfalya eyaletinde Almanca ve bağımsız bir branş dersi olarak okutulan İslam Din Bilgisi Dersi’nin amaçları, öğretim programı, İslam Din Dersi’nin Türkçe Ana Dil Dersleri ve okul dışında cami derneklerinde okutulan dini eğitim üzerindeki etkilerini ortaya koymaya yönelmiştir.

Araştırmamızda elde ettiğimiz sonuçlara göre 1986’dan itibaren ilk okullarda, 1996 yılı itibariyle Hauptschule, Gesamtschule ve Realschuleler’de okutulmaya başlanan Türkçe dersleri çerçevesinde okutulan İslam Din Bilgisi Dersleri ile günümüzde Almanca ve bağımsız bir branş dersi olarak okutulan İslam Din Bilgisi Dersi uygulaması Kuzey Ren Westfalya Eyaleti’nde paralel olarak devam etmektedir. Ayrıca her iki derste aynı öğretim programı uygulanmaktadır. Başka bir ifade ile, iki ders arasındaki fark, birisinin Türkçe diğersinin de Almanca olmasıdır. Daha önceki İslam Din Bilgisi Dersi Türkçe ve sadece Türk öğrencilere yönelik iken, yeni uygulamadaki Din Bilgisi Dersi Almanca olarak tüm Müslüman öğrencileri kapsamaktadır. Zira Kuzey Ren Westfalya Eyaleti’nde bazı milletlerin kendi ana dillerinde İslam Din Bilgisi Dersi okutma imkânı tanınmıştır.

Almanca İslam Din Bilgisi Dersi uygulamasıyla birlikte branş öğretmenlerinin atanmış ve atanmakta olması önemli bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Almanca ve bağımsız bir branş dersi olarak verilen İslam Din Bilgisi Dersi ile ilgili bir geleneğin oluşmaması, Almanca İslam dini terminolojisinin bulunmaması, dersi okutacak hem İslam ilahiyatı hem de eğitim formasyonu almış öğretmenlerin bulunmaması veya bulunduğu halde Almanca olarak verebilecek dil seviyesine ulaşmaması gibi sorunlar nedeniyle bir takım zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu konudaki zorlukları aşabilmek için eğitim bakanlığı ve eyalet içindeki ve dışındaki üniversiteler büyük bir çaba sarf etmektedir. Bu çalışmalara Soest Şehrinde bulunan Okul ve Hizmet İçi Eğitim Enstitüsünde verilen Hizmet İçi Eğitim kursları, yeni öğretim programı hazırlama çalışmaları, Münster ve

Osnabrück üniversitelerinde İslam Din Bilgisi öğretmeni yetiştirmeye yönelik bölümlerin açılması örnek olarak verilebilir.

Federal Almanya Anayasası'nın 7.3. maddesi din dersinin okutulmasına Anayasal temel oluşturmaktadır. Söz konusu maddede herhangi bir dinin veya mezhebin adı zikredilmeyerek sadece din dersinin devletin denetiminde “dini toplulukların (Religionsgemeinschaften) temel ilkeleriyle uygunluk içinde” verileceği hükmü yer almaktadır. Bu yüzden Anayasa'nın 7.3. maddesinde geçen “dini topluluk” kavramının ne anlama geldiğinin anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Çünkü din dersi konusunda muhatap olarak kabul edilme “dini topluluk” statüsü ile yakından ilgilidir. Federal Almanya'da Katolik ve Protestan kiliselerinin yanında, Yahudi cemaati de söz konusu statüye sahiptir. Ancak Almanya'da Hıristiyanlıktan sonra en çok mensubu bulunan din İslam dinidir.

Müslümanların henüz bu statüye ve diğer dini cemaatlerin haklarına sahip olamaması düşündürücüdür.

Federal Almanya'da yaşayan Türk ve diğer Müslüman ailelerin çocuklarının büyük bir kısmı uzun yıllar hiç din eğitimi alamamıştır. Bazıları ise çeşitli dini cemaat mensubu pedagojik formasyondan yoksun kişilerce plansız ve programsız bir şekilde din eğitimi almaya çalışmıştır. Böylece pek çok vatandaşımız sağlıklı bir din eğitiminden mahrum bırakılmıştır. Bu durum bazı vatandaşlarımızın dini siyasi olarak kullanmaya çalışan gruplara kolayca meyletmeleri gibi zararlı sonuçlara neden olabilmektedir.

İslam Din Bilgisi Dersi Müfredat Programları hem Türkiye'den hem diğer İslam Ülkelerinden gelen değerli din ve bilim adamları ile Almanya'da bulunan Eğitim Bilimcileri tarafından günümüz şartları dikkate alınarak özenle hazırlanmaya çalışılmıştır. Ancak bir öğretim programının, toplumda meydana gelen değişimler, teknolojik gelişmeler karşısında uzun yıllar güncelliğini devam ettirebilmesi mümkün gözükmemektedir.

Bugün Federal Almanya'da, Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nde uygulanan İslam Din Bilgisi projesinden başka, bazı eyaletlerde değişik projeler uygulanmaktadır. Bu projeleri genel olarak İslam Din Dersi, İslam Din Bilgisi Dersi ve Dinler arası Eğitim veya Dinlerin Birlikte Eğitimi şeklinde üç bölümde incelemek

mümkündür. Dinlerin Birlikte Eğitimi tüm dinlere mensup öğrencilerin katılabileceği ve bütün dinler hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Federal Almanya’da bulunan dini cemaatlerin tamamına yakını İslam Din Bilgisi dersine karşı çıkmakta, diğer din derslerinin muadili olan bir din dersi istemektedir. Aslında bu dersin denetimi ve idaresi hukuken ilgili eyalet hükümetlerine aittir. Ayrıca söz konusu dersin resmi Müslüman bir muhatabı bulunmamaktadır.

Buna rağmen Kuzey Ren Westfalya Eyaleti’ndeki İslam Din Bilgisi dersine katılım oranı % 85’in üzerindedir. Kanaatimizce bunun iki nedeni vardır. Birincisi Müslüman ailelerin çocuklarının mutlaka din eğitimi almalarını istemeleri; ikinci ise Almanya’da yaşayan Müslümanlar devletin kurumlarına ve özellikle okullarına karşı olan güvenleridir.

Araştırma bulgularında görüldüğü gibi hem öğrenciler hem de veliler ders dilinin Almanca olmasında sakınca görmemektedir. Ayrıca öğretmenlerle yaptığımız mülakatlarda da aynı sonuç ortaya çıkmaktadır.

Öğretmenlerle yaptığımız mülakatlarda öğretmenlerin büyük bir kısmı, dini alanda bir fakültede eğitim almadıklarını ve ilkökul seviyesinin üzerinde bu dersi vermede kendilerini yeterli görmediklerini belirtmiştir. Nitekim öğrencilerin ve velilerin çoğu dersin branş öğretmeni tarafından verilmesini dersi farklı kılan ikinci özellik olarak değerlendirmişlerdir.

Almanca İslam Din Bilgisi Dersi Türkçe derslerini esas itibarıyla etkilememektedir. Ancak bazı okullarda Türkçe dersleriyle aynı saatte olduğundan Türkçe dersine katılımı azaltabilmektedir. Bazı öğrenciler her iki dersi seçmek istedikleri halde program çatışması nedeniyle birisini tercih etmek zorunda kalmaktadır. Nitekim öğretmenlerle yaptığımız mülakat ve gözlemler de bu durumu doğrulamıştır.

İslam din Bilgisi Dersi’ne katılım artıkça Kur’an ve dini bilgiler eğitimi almak için camiye gitme durumunda belirli bir azalma görülmektedir. Ancak bulgular dikkatle incelendiğinde 15 – 18 yaş grubu öğrencilerde camilerde düzenlenen kursa katılımın belirgin ölçüde azaldığını görmek mümkündür. Gözlemlerimiz de çocukların 12 – 13 yaşından sonra camiye gitmediklerini veya isteyerek gitmediklerini doğrulamaktadır.

Bu eyalette görev yapan öğretmenler açısından ders kitabı ve yardımcı kaynak eksikliği İslam Din Bilgisi Dersinin en büyük sorunu olarak algılanmaktadır. Öğretmenler üzerinde yaptığımız mülakatlar da bunu doğrular niteliktedir.

Söz konusu derse yönelik öğretim programının İslâm iman esaslarını yeterli derecede ele almadığı göze çarpmaktadır. Nitekim hem öğrenciler hem veliler arasında iman konusunun daha ayrıntılı bir şekilde işlenmesi gerektiği görüşü hakimdir. Nitekim bu sorun 2012 – 13 öğretim yılında devreye giren İslam Din Dersi öğretim programında giderilmeye çalışılmıştır.

ÖNERİLER

Temsille ilgili olanlar:

1. Almanya’da İslam Din Dersi’nin en önemli sorunu, 1. Bölümde belirtildiği gibi, Federal Almanya Anayasası’nın 7. maddesinde yer alan “Din dersinin, dini cemaatlerin prensipleriyle verileceği” hükmüdür, bir **Temsil Sorunudur**. Müslümanların Anayasanın 7.3. maddesindeki hakları çiğnenmektedir. Temsil sorunu çok acil bir şekilde çözüme kavuşturulmalıdır. Hiç bir kurum tek başına temsil edemese dahi içinde DİTİB’in de bulunduğu KRM (Müslümanlar Koordinasyon Konseyi) temsil edebilme gücüne sahiptir. Bunun gerçekleşebilmesi için dini dernekler KRM altında hukuki yapılanmalarını tamamlamamışlardır.
2. Kuzey Ren Westfalya Eyaleti’nde İslam din dersi komisyonu oluşturulmalıdır. Söz konusu komisyonda Federal Almanya’da faaliyetlerini sürdüren ve resmiyet kazanmış olan İslami çatı örgütlerinin temsilcileri, Müslüman öğrencilerin geldikleri ülke temsilcileri ve eyalet yönetiminin temsilcileri yer almalıdır.
3. DİTİB İslam Din Dersi konusunda gerekirse diğer çatı örgütlerle işbirliğine gitmelidir. Ayrıca DİTİB’in etnik kökenlere bakmadan Almanya’da yaşayan tüm Müslümanlara dini hizmet götürdüğünü sıkça vurgulaması gerekir. Genel merkezinde eyalet birimlerini (Landesverband) hatta şehirlerden sorumlu birimleri (Stadtverband) oluşturması da yararlı olacaktır.
4. Almanya dahil tüm Avrupa Birliği ülkelerinde müslümanlar (İslami Çatı Örgütlerinin öncülüğünde) önce ülke baş müftülerini, sonra da Avrupa Birliği Baş Müftüsünü seçip temsil sorununu ortadan kaldırmalıdır.

Dersin hukuki durumuyla ilgili olanlar:

5. Din Dersi konusu Almanya’da yaşayan Müslümanlar açısından değerlendirildiğinde Almanya Anayasasının öngördüğü anlamda din dersi sağlanmadığını görmek mümkündür. Bu soruna acil bir çözüm olarak tamamen eyalet yönetimlerinin kontrolünde olan Almanca İslam Din Bilgisi Dersi “*Islamische Unterweisung veya Islamkunde*” uygulamaya konulmuştur. Federal Almanya’nın bütün eyaletlerinde ve dolayısıyla Kuzey Ren Westfalya Eyaleti’nde de İslam Din Bilgisi dersi değil, Katolik, Protestan ve Yahudi din dersleriyle eşit şartlarda İslam Din Dersi “*Islamischer Religionsunterricht*” okutulması gerekir.

6. İlk öğretim düzeyinde Türkçe Anadil Dersleri programı içerisinde İslam Din Dersinin okutulması Türk çocuklarının milli kültürünü daha iyi tanınmasına ve Türkiye ile daha sağlıklı ilişkiler geliştirmesine katkıda bulunacağı bir gerçektir. Ne yazık ki yurt dışına gönderilen sınıf öğretmenlerinin ve Türkçe öğretmenlerinin din dersi konusundaki yetersizlikleri ve özellikle 12 Eylül 1980 askeri darbe yönetimi döneminde yurt dışına giden bazı öğretmenlerin eyalet bakanlıklarınca istihdam edilmesi ve bu öğretmenlerin Türkçe öğretiminde marxist ve sosyalist kökenli yazarların eserlerini öğrencilere okutması velilerin tepkisine yol açmış ve Anadil Derslerine olan ilgiyi azaltmıştır. Alman eyaletlerinin Almanca Din Derslerine yönelik desteği ve üçüncü neslin Almancasının Türkçesinden daha iyi olması Almanca Din Derslerine olan ilgiyi artırmıştır. İslam Din Dersi ile Türkçe Dersi lise düzeyinde ayrı branşlar olarak okutulabilir. Almanyadaki Türk öğrencilerinin İslam Din Dersini Almanca okuması ve iyi bir Türkçe eğitimi alması birbiriyle çelişen hususlar değildir.

7. Bazı okullarda İslam Din Bilgisi Dersi ile Türkçe Ana Dil Dersi aynı saatlere konulmakta ve öğrenciler bu derslerin ikisine de seçebileceği halde sadece birini seçmeye zorlanmaktadır. Biz İslam Din Dersi ile Türkçe derslerinin birbirini tamamlayacak boyutları olduğunu düşünüyoruz. İslam Din Dersi diğer (Hıristiyan: Katolik Protestan) din dersleri ile aynı saatlerde okutulmalı ve müslüman öğrenciler İslam Din Dersini seçebilmelidir.

8. Hıristiyanlığın gelişme süreci göz önüne alınarak gerçekleştirilmiş olan mezhep bazındaki Din Dersi yerine, İslam’ın özüne uygun olarak Müslümanlıktaki

belli başlı akımları kapsayan Türkiye’de mezheplerüstü verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisine benzer bir İslam Din Dersi sunulmalıdır. İslam Din Bilgisi Dersini okutacak öğretmen sorunu bu alandaki en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Alman makamları Almanya’da bulunan Oryantalistik ve İslam Bilimi Bölümleri mezunlarının söz konusu dersi okutacak donanımda olmadıklarının farkındadır. Ayrıca Okul ve Hizmet içi Eğitim Enstitüsünde yapılan hizmet içi eğitimlerde, sadece dersin işlenişi ve çeşitli metotlar üzerinde durulmaktadır. Alan uzmanları bulunmadığı için derslerin içeriği hakkında çok bilgi verilemediğinden hizmet içi eğitim yetersiz kalabilmektedir. Bu sorunu çözmek için yeni projeler geliştirilmelidir. Almanya’da İslam Din Bilgisi Dersi Öğretmeni yetiştirecek bölümlerin açılmasını etkili bir çözüm yolu olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak günümüzde Alman üniversitelerinin böyle bir birikime sahip olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Kuzey Ren Westfalya Eyaleti’ndeki Münster Üniversitesi’nde açılan bölümün kısa sürede bir çözüm olması uzak bir ihtimal olarak görünmektedir. Dolayısıyla Türkiye’deki İlahiyat Fakültelerinin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümleri ile Almanya’daki İlahiyat Fakültelerinin ilgili bölümleri arasında kurulacak bir işbirliğinin kısa sürede olumlu sonuç vereceğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda aşağıdaki iki çeşit projenin yararlı olacağı kanaatindeyiz:

- Almanya’da öğretmenlik eğitimi almış olanlar iki yıl gibi bir süreyle Türkiye’deki bir ilahiyat fakültesinde din eğitimi alarak
- Türkiye’de İlahiyat Fakültesi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümü mezunları Almanya’da iki yıl pedagoji dersi aldıktan sonra İslam Din Dersi öğretmeni olarak atanabilirler.

Ayrıca İslam Din Bilgisi öğretmenleri İslam ilahiyatının yanında Katolik, Protestan ve diğer dinler konusunda da bilgi sahibi olmalıdır.

Öğretmenle ilgili olanlar

9. İslam Din Dersi öğretmeni ihtiyacını karşılamak amacıyla Ana Dil dersi öğretmenleri için düzenlenen hizmet içi eğitim kurslarında İslam teolojisi alanında üniversite eğitimi almış kişilerin görev alması daha yararlı olacaktır.

10. Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nde verilen İslam Din Bilgisi derslerini sadece branş öğretmenlerinin okutmasına imkan sağlanmalıdır. Dolayısıyla yeni atanacak olan öğretmenlerin İslam İlahiyat eğitimi almış olmasına özen gösterilmelidir.

11. Öğretmenlerin din dersi özel öğretim yöntemleri, materyal geliştirme ve tasarımı konusundaki yetersizlikleri Hizmet İçi Eğitim Programları aracılığıyla giderilmelidir.

12. Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nde İslam Din Bilgisi dersi öğretmenleri çevrelerindeki cami dernekleriyle ilişki kurmalıdır. Böylece hem camilerde düzenlenen eğitim hakkında da bilgi sahibi olabilecekler hem de Müslümanları temsil eden bu cemiyetler sayesinde öğrenci ve velilerinin güvenlerini kazanabilecektir.

Din Dersi Öğretim Programı

13. İslam Din Bilgisi Öğretim Programları hazırlanırken, öğrencilerin ve velilerinin istekleri doğrultusunda diğer dinlere ait bilgiler bulunması gerekir. İslam Tarihine daha geniş yer verilmelidir. Ayrıca bazı surelerin anlamlarının da öğretim programı içerisinde yer almasında yarar vardır.

14. Öğretim programı hazırlanırken, okul türlerine göre (Hauptschule, Realschule ve Gymnasium) çocukların öğrenim durumları, zeka seviyeleri ve ilgileri göz önünde bulundurulmalıdır.

15. İslam Din Dersi, öğrenciye İslam'ın inanç, ibadet, ahlak ve muamelatla ilgili bilgileri öğretmesinin yanında, bunlara inanma, uygulama, dini değerleri benimseme ve dini duyguları yaşama fırsatı da vermelidir.

16. Alman Eğitim sisteminin bütünlüğünü, ülkede yaşayan Müslüman azınlığın görüş ve isteklerini, aynı zamanda Federal Alman eğitim sistemini ve toplumun bütünlüğünü dikkate alarak işlevsel bir öğretim programı hazırlama girişiminde bulunulmalıdır.

17. Öğretmen ve öğrencilerin en büyük sorunu olarak karşımıza çıkan ders kitabı ve yardımcı kaynak sorununa en kısa zamanda bir çözüm bulunmalıdır. Bu bağlamda İslam İlahiyatı, eğitim ve sosyal bilimler alanlarında uzman kimselerden bir komisyon oluşturulmalıdır.

Türkçe Dersinin ve öğretiminin geliştirilmesi

18. Kuzey Ren Westfalya Eyaleti'nde Türkçe derslerine katılım sürekli azalmaktadır. Bu durumu önlemek, bu eyalette bir kaç tane okulda varlığını sürdüren, İngilizce yanında ikinci ve üçüncü yabancı dil dersi olarak Türkçe dersi uygulamasına geçmekle mümkün olabilir. Böylece hem Türkçe dersinin normal ders saatleri içerisinde verilmesine imkan tanınacak hem de öğrencilerin bu dersten almış oldukları notlar ortalamaya katılarak sınıf geçmede etkili bir ders haline gelmesi sağlanmış olacaktır. Aynı zamanda Türk öğrencilerin dışında diğer öğrencilerin de katılabilmeleri mümkün olacaktır.

19. Dersin daha verimli olabilmesi açısından öğretmenler tarafından Almanca İslam Din Dersi öğretimi yapılırken öğrencilerin anlamadığı önemli dini kavramların Arapça ve Türkçe karşılıkları da öğrencilere mutlaka verilmelidir.

20. İslam Din Dersi uygulaması Türkçe derslerini esas itibariyle etkilemeyip, bazı okullarda Türkçe dersleri aynı saatlerde işlendiğinden Türkçe dersine katılımı azaltabilmektedir. Bu etkileşimi tek taraflı değerlendirmek mümkün değildir. Başka bir ifade ile her iki ders arasında karşılıklı etkileşim söz konusudur. Bazı öğrenciler her iki dersi de seçmek istedikleri halde program çakışması nedeniyle birisini tercih etmek zorunda kalmaktadır. Bu sorunu okullardaki ders programlarını düzenlemekle çözmek mümkündür.

KAYNAKÇA

A. Francke, **Lexikon Der Pädagogik**, Verlag AG., Bern 1952.

Ali Balcı, **Sosyal Bilimlerde Araştırma**, Pegem A Yay., Ankara 2001.

Anna Siegele, **Die Einführung Eines Islamischer Religionsunterrichtes an Deutschen**, Verlag für Interkulturelle Kommunikation, Frankfurt 1995.

Beyza Bilgin, “Almanya Federal Cumhuriyetinde Türk Çocuklarına İslami Din Dersi Program Geliştirme Çalışmaları”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. III, 1988.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, **Muslimisches Leben in Deutschland**, Haziran 2009 .

Burhan Baloğlu, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi**, Der Yay., İstanbul 2009.
Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yay., Ankara 1998.

Cemal Tosun, **Din ve Kimlik**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1993.

Die Schöne Quelle, Islamunterricht in der Grundschule, Klasse 3, Köln 2008.

Eberhard Seidel, Claudia Danschke, Ali Yıldırım, **Politik im Namen Allahs, Der Islamismus in Europa; Michael Kiefer, Islamische Unterweisung in Deutscher Sprache** (Doktorarbeit), Neukirchener Verlag 2001.

Eckart Gottwald, **Islamischer Religionsunterricht Statement zum Hearing der Fraktion Bündnis 90/Die Grünen**, am 19.März 1999 im Landestag, Düsseldorf. 1999.

Eckhart Gottwald und Chr. Siedler, **Islamische Unterweisung in Deutscher Sprache, Eine erste Zwischenbilanz des Schulversuchs in Nordrhein-Westfalen**, Neukirchener Verlag, Neukirchen 2001.

Ferhan Oğuzkan, **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981.

Fikret Ekin, **Almanya’da Din Dersi Mücadelesi**, ATİB yayınları, Köln 2000.

Halil Tekin, **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Hassoy Matbaası, Ankara 1984.

Halise Kader Zengin, **Almanya’da İslam Din Öğretimi Modelleri (Bavyera Eyaleti Örneği)**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.

Halise Kader Zengin, Almanya’da İslam Din Öğretimi Modelleri, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** C. XLIX sayı: II, 2008.

Halit Ev, “İslam Din Dersleri” Hakkında Görüşler (Kuzey Ren-Westfalen Örneği), **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı XVI, 2002

Hasan Coşkun, **Eğitim Teknolojisi Açısından Kültürlerarası Eğitim**, Konrad Adenauer Stiftung, Ankara 1996

Havva Engin, “Islamischer Religionsunterricht an Deutschen Schulen”, **Islam in Deutschland**, Bd 4, 2001.

Hayrettin Aydın, Dirk Halm, Faruk Şen, “Euro Islam, Das neue Sälbstverständnis der Muslime in der Migration”, **Stiftung Zentrum für Türkeistudien**, Essen 2002.

<http://www.abendblatt.de/hamburg/kommunales/article129440198/Hamburger-Schulbehoerde-testet-neues-Modell-Religion.html>.

http://www.deutscheislamkonferenz.de/SharedDocs/Anlagen/DIK/TR/Downloads/Plenum/zwischenresumee-ag-tr.pdf?__blob=publicationFile.20.02.2008.

<http://www.ditib.de/default.php?id=5&lang=en>. 16.11.2014

<http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/reaktionen-auf-erdogans-integrationsideen-wir-brauchen-keine-schulen-des-tuerkischen-staates-1515411.html> (17.05.15)

<http://www.migazin.de/2013/01/09/jeder-achte-schuler-muslimisch>. 25.11.2014.

<http://www.sueddeutsche.de/politik/zahl-der-deuschtuerken-wundersamer-zuwachs-1.1589719>. 2 Şubat 2013.

<http://www.verfassungsschutz-bw.de/Lde/Startseite/Arbeitsfelder/IGMG>.
25.11.2014

<http://www.vikz.de/public/islamischerReligionsunterricht.html>, 16.12.2002.

<https://books.google.de/books?id=gDoK9v628koC&pg=PA46&lpg=PA46&dq=Zentralrat+kritisiert+den+Lehrplan+für+Islamische+Unterweisung+von+Soest&source=bl&ots=dSxMm-WDi4&sig=0vRc1VvQIxCs3EnIe4JcSJa7IxE> (17.05.15)

Hüseyin Özdemir, **2000 Yılıın Eşiğinde Federal Almanya'da Türk Çocuklarının Eğitimi**, Önel Verlag, Köln 1999.

Ihr Kind in der deutschen Schule (Alman okullarında çocuğunuz), **Berichte und Materialien der Forschungsgruppe ALFA**. Neuss 1978.

Internetportal der bundesweiten Wählerversammlung (BIW), 25.08.2013
<http://www.bz-berlin.de/aktuell/bundestagswahl/gruetters-wir-haben-was-fluechtlinge-brauchen-article1726764.html>.

Irka-Christin, **Michael Kiefer, Islamunterricht, Islamischer Religionsunterricht, İslamkunde (viele Titel – ein Fach)**, Transcript Verlag, Bielefeld 2009.

İrfan Başkurt, **Federal Almanya’da Din Eğitimi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1995.

Johannes Laehnemann, *“Almanya’daki Müslüman Çocukları İçin Din Eğitiminin Öğrenim Amaçları ve Metotları”*, çev.: Hasan Ekici, **Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988)**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1991.

Josef Spieler, **Lexikon Der Pädagogik Der Gegenwart**, Herder und Co CmbH Verlagsbuchhandlung, Freiburg im Breisgau 1932.

Klaus Gebauer ve diğerleri, **Religiöse Unterweisung für Schüler Islamischen Glaubens, für die Grundschule**, Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, 1986.

Klaus Gebauer ve diğerleri, **Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler Islamischen Glaubens, die Jahrgangstufen 7 bis 10**, Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, 1995.

Klaus Gebauer ve diğerleri, **Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler Islamische Glaubens in den Schulen des Landes NRW**, Soest, 1989.

Klaus Gebauer ve diğerleri, **Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler Islamischen Glaubens, für die Klassen 5 und 6**, Landesinstitut für Schule und Weiterbildung, 1991 .

Klaus Gebauer, **Geschichte der İslamischen Unterweisung in NRW**, Einige Infos, Juni/Juli 2003.

Klaus Gebauer, **Geschichte der islamischen Unterweisung in NRW**, s. 3, Soest 2007.

Klaus Gebauer, **Islamische Unterweisung in NRW**, einige Infos, Oktober-November 2003.

Klaus Gebauer, **Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler Islamische Glaubensin den Schulen des Landes NRW**, Soest, 1989.

Klaus Spenlen, “İslam Din Dersleri İçin Eyaletlerin Çözüm Arayışları”, Michael Kiefer, Eckart Gottwald, Bülent Uçar (Ed.), **Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht**, Lit Verlag, Berlin ss. 19-24 2008.

Kuzey Ren Westfalya Eyaleti Eğitim Bakanlığının 21.5.2002 Basın Bildiresi www.mwf.nrw.de / Presse / Pressemitteilungen /2002/ pm_21_05_2002.html .

Lehrplan Islamischer Religionsunterricht für die Grundschule in Nordrhein-Westfalen, Islamischer Religionsunterricht (Entwurf Verbändebeteiligung: 16.04.2013).

Martin Stock, **Islamunterricht: Religionskunde, Bekenntnisunterricht oder was sonst**, Lit Verlag; Auflage: 1, Aufl. 2003.

Martin Stock, **Islamunterricht: Religionskunde, Bekkenntnisunterricht Oder Was Sonst**, LIT Verlag, Münster 2003.

Mehmet Zeki Aydın, “İslam Din Dersi Programının Hazırlanması”, **Türkiye ve Almanya’da İslam Din Dersi Tartışmaları**, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara 2000.

Mevlüt Kaya, **Eğitimde Program Geliştirme Sürecinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının Geliştirilmesi İhtiyacı**, İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, Kayseri, 1998.

Michael Kiefer, Eckart Gottwald, Bülent Uçar, **Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht**, Lit Verlag, Berlin 2008.

Michael Kiefer, **Elternbefragung zum Schulversuch “Islamische Unterweisung”**, August 2002.

Ministerium für Arbeit, **Integration und Soziales des Landes NRW**, Muslimisches Leben in NRW, Presseinformation vom 29.Juni 2004.

Ministerium für Schule, **Wissenschaft und Forschung des Landes NRW**, Amtliche Schuldaten 2000/2001.

Monika und Udo Tworuschka, **Der Islam**, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh,1999

Monika und Udo Tworuschka, **Die Weltreligionen**, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh,1999.

Mouhanad Khorchide, **Der Islamische Religionsunterricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft**, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2009.

Muhammet Mertek, **Lehr- und Arbeitsmaterialien für den Islamunterricht**, MAS – Matbaacılık, İstanbul,2008.

Muslimisches Leben in Deutschland, im Auftrag der Deutschen Islamkonferenz, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, 2011.

Muslimisches Leben in Deutschland“, **im Auftrag der Deutschen Islamkonferenz**,
Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, 2011.

Nevin Deniz, **Global Eğitim**, Türkmen Kitabevi, İstanbul 1999.

Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, **Almanya’da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1993.

Peter Graf, **Islamische Religionspaedagogik, Etablierung eines neuen Faches**,
V&R Unipress, Göttingen 2007.

Peter Schreiner und Karen Wulff, **Islamischer Religionsunterricht**, Comenius
Institut, Münster 2001

Reiner Burger, **NRW FAZ**, Düsseldorf, 9 Ocak 2012.

Religiöse Unterweisung für Schüler Islamischen Glaubens, Landesinstitut für
Schule und Weiterbildung, Soest 1986.

Rotraud Wielandt, “Federal Almanya’da İslami Din Dersinin Çerçeve Koşulları”,
Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, (8-10 Nisan 1988), Ankara.

Saphir 5/6, Religionsbuch für junge Musliminnen und Muslime, München, 2008.

Selahattin Ertürk, **Eğitimde Program Geliştirme**, Yelkentepe Yay, Ankara 1982.

Staatsinstitut für Schulpädagogik und Bildungsforschung: **Islamische
Religionsunterricht an bayrischen Schulen** München 2000.

T.C. Düsseldorf Başkonsolosluğu Eğitim Ataşeliği, **2012/2013 öğretim yılı
25.02.2013 NRW Eyalet istatistik verileri**.

Thomas Bauer, Lamya Kaddor, Katja Strobel, **Islamischer Religionsunterricht, Hintergründe, Probleme, Perspektiven**, Lit Verlag, Münster 2004.

Thomas Lemmen, Herausgegeben von Wolfgang Bock, **Islamischer Religionsunterricht**, Mohr Siebeck Tübingen, 2006.

Thomas Lemmen, **Islamische Organisationen in Deutschland**, Friedrich – Ebert – Stiftung, 2000.

Thomas Lemmen, **Islamische Vereine und Verbände in Deutschland**, Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung, Abt. Arbeit und Sozialpolitik, 2002..

Türkiye Araştırmalar Merkezi 9 Aralık 2002 tarihli basın bildirisi.

Urs Baumann, **Islamischer Religionsunterricht**, Verlag Otto Lembeck, Frankfurt 2001.

Verfassungsschutzbericht des Landes NRW, Düsseldorf 2003

www.igmg.de/index.php?module=ContentExpress&func=display&ceid=6.

www.igmg.de/index.php?module=ContentExpress&func=display&ceid=71.

www.islamische-foederation.de/iru.htm , 2002, alıntı 11.12.2003.

www.mwf.nrw.de/Presse/Pressemitteilungen/2002/pm_21_05_2002.

www.nevalsevindi.com/kategori.php?id=35.

Yüzeysel geçerlilik ile ilgili bkz. Ezel Tavşancıl, **Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi**, 4. Baskı, Nobel yay., Ankara 2010.

Zentrum für Türkeistudien, **Demographische Ausgangssituation und Aktuelle Lage des islamischen Religionsunterrichtes**, Essen 2002.

Zur Situation des Katolischen Religionsunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland”, **Bericht der Kultusministerkonferenz**, vom 13.12.2002.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Federal Almanya'da (Kuzey Ren Westfalya)İslam Din Dersleri

İslamische Unterweisung An Den Schulen der B.R.D. (Nordrhein Westfalen)

Öğrenci Velileri İçin Anket

Elternbefragung

Bu anket Dokuz Eylül Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında yapılan bir doktora çalışması çerçevesinde uygulanmaktadır.

Die Befragung wird im Rahmen eines Dissertationsvorhabens im Fach Philosophie und Religionswissenschaft am Institut für Sozialwissenschaft der Universität Dokuz Eylül durchgeführt.

Kişisel bilgiler istenmez ve bilgiler yalnız bilimsel amaçla kullanılır. Katılım isteğe bağlıdır.

Die Daten werden anonym erhoben und dienen ausschließlich wissenschaftlichen Zwecken. Die Teilnahme ist freiwillig.

Uygulayan:

Durchführung: Ali Topcuk, Adolf-Engelstr. 3 47166- Duisburg

Telefon: 0203/5008739

E-Mail: ali_topcuk@yahoo.de

1. Çocuğunuz şu anda İslam Din Bilgisi Dersi'ne katılıyor mu?

Nimmt Ihr Kind zur Zeit an der „Islamischen Unterweisung“ teil?

Evet

Hayır

Ja

Nein

Niçin?

Warum?

.....

.....

2. Çocuğunuz daha önce Ana Dil Dersi çerçevesinde İslam Din Bilgisi derslerine katılıyor muydu?

Hat Ihr Kind vorher an der "Islamischen Unterweisung" im Rahmen des Muttersprachlichen Unterrichtes teilgenommen?

Evet

Hayır

Ja

Nein

3. Çocuğunuz şu anda da Türkçe Ana Dil derslerine katılıyor mu?

Nimmt Ihr Kind noch an dem Muttersprachlichen Unterricht teil?

Evet

Hayır

Ja

Nein

4. Daha önce Ana Dil Dersleri içerisinde verilen İslam Din Bilgisi Dersi ile, şu anda bağımsız bir branş dersi olarak verilen İslam Din Bilgisi Dersi arasında bir farklılık görüyor musunuz?

Sehen Sie Unterschiede zwischen der bisherigen islamischen Unterweisung, die in dem Muttersprachlichen Unterricht erteilt wurde und der aktuellen eigenständigen islamischen Unterweisung?

Evet

Hayır

Ja

Nein

Bu farklılık sizin düşünçenize göre aşağıda temellendirilen neden veya nedenlerden mi kaynaklanmaktadır?

Liegen Ihrer Meinung nach der/die Unterschied/e in folgenden Gründen?

Bu neden, (Ein Grund İst,)

Dersin Almanca olarak verilmesi

dass, der Unterricht in der deutschen Sprache

erteilt wird

Konunun uzmanı olan öğretmenler tarafından verilmesi
dass, der Unterricht vom fachkompetenten Lehrkräften erteilt wird

Bağımsız bir branş dersi olması
dass, der Unterricht ein eigenständiges Fach Ist

Aşağıda yazılı neden veya nedenlerden dolayı:
und/oder weitere Gründe:

.....
.....
.....

5. Şu anda İslam Din Bilgisi Dersi Almanca olarak verilmektedir. Bunu anlayışla karşılıyor musunuz?

İslamische Unterweisung wird zur Zeit auf deutsch erteilt. Sind Sie damit einverstanden?

Evet

Hayır

Ja

Nein

Eğer cevabınız <Hayır> sa size göre hangi dilde verilmeli?

Wenn "Nein", in welcher Sprache soll erteilt werden?

.....

6. Size göre, İslam Din Bilgisi Dersi veren öğretmenlerin hangi tür bir eğitim almış olmaları gerekir?

Welche Ausbildung sollen Ihrer Meinung nach die Lehrkräfte der islamischen Unterweisung besitzen?

İslam Din Bilgisi öğretmenleri;

Die Lehrkräfte der islamischen Unterweisung sollten;

Herhangi bir İslam Ülkesinde İlahiyat Fakültesini bitirmiş ve pedagojik formasyon derslerini almış olmaları gerekir.

in einem islamischen Land Islamwissenschaft und Pädagogik studiert haben

Herhangi bir İslam Ülkesinde İlahiyat Fakültesini bitirip, pedagoji derslerini de Almanya'da almış olması gerekir.

in einem islamischen Land Islamwissenschaft und in Deutschland Pädagogik studiert haben

Hem ilahiyatı hem de pedagojiyi Almanya'daki bir üniversitede bitirmiş olmaları gerekir

in Deutschland Islamwissenschaft und Pädagogik studiert haben

Yüksek öğrenim yapmış olmaları gerekmez.

nicht unbedingt ein Studium absolviert haben müssen

Başka önerileriniz:

Weitere Vorschläge:

.....
.....

7. Çocuğunuzun İslam Din Bilgisi dersinde başka hangi konuları da öğrenmesini istersiniz?

Welche Themen soll Ihr Kind nach Ihrer Meinung noch in der islamischen Unterweisung lernen?

Hangi konuları önerirsiniz?

Was schlagen Sie vor?

1.....

2.....

3.....

4.....

8. Çocuğunuz daha önce dini bilgiler almak için camiye gidiyor muydu?

İst Ihr Kind früher in die Moschee gegangen, um etwas über den İslam zu lernen?

Evet

Hayır

Ja

Nein

9. Şu anda da Kur'an ve dini bilgiler için camiye devam ediyor mu?

Geht Ihr Kind zur Zeit in die Moschee, um etwas über den İslam und den Koran zu lernen?

Evet

Hayır

Ja

Nein

10. Çocuğunuzun katılmış olduğu İslam Din Bilgisi dersinden dolayı herhangi bir endişeniz varsa yazar mısınız lütfen?

Wovon glauben Sie, dass es nicht gut für die ISLAMISCHE Unterweisung Ihres Kindes İst?

.....

.....

11. Hangi ülke vatandaşısınız?

Staatsangehörigkeit?

.....

12. Herhangi bir camiye üyesiniz?

Sind Sie Mitglied eines Moscheevereins?

Evet

Hayır

Ja

Nein

Hangi Cami?

Welcher?.....

13. Kendiniz çocuğunuzun dersleriyle ilgileniyor musunuz?

Interessieren Sie sich selbst für die Lehrinhalte Ihres Kindes?

Evet

Hayır

Ja

Nein

14. Ortalama olarak haftada kaç saat çocuğunuzun dersleriyle ilgilenebiliyorsunuz?

Wieviele Stunden befassen Sie sich durchschnittlich in der Woche damit?

2 saatten daha az

weniger als 2 Stunden

2 ile 4 saat arası

2biş 4 Stunden

4 ile 6 saat arası

4 biş 6 Stunden

6 saatten daha fazla

über 6 Stunden

**FEDERAL ALMANYA'DA (KUZEY REN WESTFALYA) İSLAM
DİN DERSLERİ**

ISLAMISCHE UNTERWEISUNG AN DEN SCHULENDER B.R.D. (NORDRHEIN WESTFALEN)

Öğrenciler İçin Anket

Schülerbefragung

Bu anket T.C.Dokuz Eylül Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında yapılan bir doktora çalışması çerçevesinde uygulanacaktır.

Die Befragung wird im Rahmen eines Dişsertationsvorhabens im Fach Philosophie und Religionswissenschaft am Institut für Sozialwissenschaft der Universität Dokuz Eylül/Türkei durchgeführt.

Kişisel bilgiler istenmez ve bilgiler yalnız bilimsel amaçla kullanılır. Katılım isteğe bağlıdır.

Die Daten werden anonym erhoben und dienenausschließlich wissenschaftlichen Zwecken. Die Teilnahme İst freiwillig.

Uygulayan:

Durchführung:

Ali Topcuk, Adolf-Englerstr.3

47166- Duisburg

Telefon: 0203/5008739

E-Mail: ali_topcuk@yahoo.de

1. Hangi okula gidiyorsunuz?

Auf welche Schule gehst du?

.....

2. Kaçıncı sınıftasınız?

In welche Klasse gehst du?

.....

3. Kac yaşındasınız?

Wie alt bist du?

4. Cinsiyet?

Geschlecht?

Kız

Weiblich

Erkek

Männlich

5. Hangi ülke vatandaşısınız?

Staatsangehörigkeit?

.....

1. İslam Din Bilgisi Dersine katılıyor musunuz?

Nimmst du an der Islamischen Unterweisung teil?

Evet

Ja

Hayır

Nein

Niçin?

Warum?

.....

.....

2. Daha önce Ana Dil Dersi çerçevesinde de İslam Din Bilgisi dersine katılıyor muydunuz?

Hast du vorher an der Islamischen Unterweisung im Rahmen des Muttersprachlichen Unterrichtes teilgenommen?

Evet

Ja

Hayır

Nein

3. Şu anda da Türkçe Ana Dil derslerine katılıyor musunuz?

Nimmst du noch an dem Muttersprachlichen Unterricht teil?

Evet

Ja

Hayır

Nein

4. Daha önce Ana Dil Dersleri içerisinde verilen İslam Din Bilgisi Dersi ile, şu anda bağımsız bir branş dersi olarak verilen İslam Din Bilgisi dersi arasında bir fark görüyor musunuz?

Siehst du Unterschiede zwischen der bisherigen Islamischen Unterweisung, die in dem Muttersprachlichen Unterricht erteilt wurde und der aktuellen eigenständigen Islamischen Unterweisung?

Evet

Ja

Hayır

Nein

Bu farklılık senin düşüncene göre aşağıda temellendirilen neden veya nedenlerden kaynaklanmaktadır?

Liegen deiner Meinung nach der/die Unterschied/e in folgenden Gründen?

Bu neden, (Ein Grund ist,)

Dersin Almanca olarak verilmesi

Dass, der Unterricht in der deutschen Sprache erteilt wird

Konunun uzmanı olan öğretmenler tarafından verilmesi

Dass, der Unterricht vom fachkompetenten Lehrkräften erteilt wird

Bağımsız bir branş dersi olması

Dass, der Unterricht ein eigenständiges Fach ist

Aşağıda yazılı neden veya nedenlerden dolayı:

Und/ oder weitere Gründe:

.....
.....
.....

5. Şu anda İslam Din Bilgisi Dersi Almanca olarak verilmektedir. Bunu anlayışla karşılıyor musunuz?

İslamische Unterweisung wird zur Zeit auf deutsch erteilt. Bist du damit einverstanden?

Evet

Ja

Hayır

Nein

Eğer cevabınız <Hayır> ise sana göre hangi dilde verilmeli?

Wenn "Nein", in welcher Sprache soll erteilt werden?

.....

6. İslam Din Bilgisi dersinde başka hangi konuları da öğrenmek istersiniz?

Welche Themen willst du noch in der Islamischen Unterweisung lernen?

1.....

2.....

3.....

4.....

12. Daha önce dini bilgiler almak için camiye gidiyor muydunuz?

Bist du früher in die Moschee gegangen, um etwas über den İslam zu lernen?

Evet

Ja

Hayır

Nein

13. Şu anda da Kur'an ve dini bilgiler için camiye devam ediyormusunuz?

Gehst du zur Zeit in die Moschee, um etwas über den İslam und den Koran zu lernen?

Evet

Ja

Hayır

Nein

14. İslam Din Bilgisi Dersinde en çok hoşuna giden şey nedir?

Was gefällt dir am Besten an der Islamischen Unterweisung?

.....
.....
.....

15. İslam Din Bilgisi Dersinde hoşunuza gitmeyen şey nedir?

Was gefällt dir nicht an der Islamischen Unterweisung?

.....
.....
.....

Katıldığınız için çok teşekkür eder derslerinde başarılar dilerim.

Vielen Dank für Deine Teilnahme und viel Erfolg in der Schule.

Ek 2: Dr. Gebauer`le Yapılan Mülakat

Bu mülakatı Dr. Gebauer ile 22.10.2004 Cuma günü saat 10.00 da Bonn-Beul daki evinde gerçekleştirdik.

S.I: Dr. Gebauer! Siz başlangıçtan bu yana bu projenin yöneticisisiniz. Kısaca bu projenin tarihinden bahsedebilir misiniz?

K.G: Bundan 25 sene önce 11. Aralık 1979 tarihinde bu kapı açıldı. Bu tarihte ben Kuzey Ren Westfalya eyaleti Okul ve Meslek içi Eğitim Enstitüsünde (Landesinstitut für Schule und Weiterbildung) Şube müdürü olarak görev yapmaktaydım. Bu Şube “ Sosyal Bilimler ve Din Dersleri Öğretim Programlarını Geliştirme “ Şubesiydi. Bu kısımda bizim branşın yanında Genel Eğitim, Almanca, Yabancı Diller, Sanat, Spor, Müzik gibi 12 tane Şube vardı. Ayrıca 6 Şube de “Öğretmenler için Hizmet içi Eğitim” bölümünde vardı.

1979 da bu görev bana verildi. O zaman tabiki İslam Din Dersi, Ana Dil Dersleri çerçevesinde ve sadece Türk öğrenciler için düşünülmüştü. Çünkü o zamanlar Müslüman öğrencilerin % 95 ini Türk kökenli öğrenciler oluşturuyordu. Bugün ise Fas, İran, Irak, Pakistan ve Orta Asya`dan gelen göçmenlerden sonra Türk öğrencilerin sayısı Müslüman öğrenciler içerisinde % 70 kadardır.

1979 dan 1999 yılına kadar geçen zamanı birinci bölüm olarak değerlendirirsek, 1999 yılı sonrasını da Projenin İkinci bölümü olarak değerlendirebiliriz. Şu anda sizin de içinde bulunduğunuz Proje” İslam Din Bilgisi Dersi “, Ana Dil dersi içerisindeki İslam Din Bilgisi Dersi`ne paralel olarak verilmeye başlanmıştır. Bu proje içerisinde görev alan bütün öğretmenler kendi istekleriyle bu dersi vermeye başladılar. Ders dili Almanca olup, bütün Müslüman öğrenciler katılabilmektedir. Bu dersin adı İslam Din Dersi (Religionsunterricht) değil, İslam Din Bilgisi Dersi (Religionskunde) dir. Din Dersi daha çok bir dinin içinde eğitimidir, ancak Din Bilgisi Dersi`nde Din hakkında bilgi var, Eğitim değil. Dini tebliğ ve İrşat faaliyeti yok. İslam Ahlakı ve İslam hakkında genel bilgi veriyoruz ama dinin özünü değil.

Biz bu iş için Konya Selçuk ve İstanbul Marmara Üniversitelerindeki öğretim üyelerinden oluşan bir danışma kurulu da oluşturduk. 1984 ten 1989 yılına

kadar bir defa Almanya`da bir defa da Türkiye`de olmak üzere senede iki defa toplandık. Ben bu çerçevede tam 9 defa Türkiye`ye gittim. Bu çalışma bağımlı bir çalışma değil ama çok güzel ortak bir çalışmaydı. O zamanın Milli Eğitim Bakanı Sayın Metin Emiroğlu beyle görüştük. Şu an Mısır`da Milli Eğitim Bakanı olan Prof. Dr. Mahmud Zakzuk (kendisi güzel Almanca da konuşur) o zaman çok destek verdi.

Ancak şunu belirteyim ki, bizim o zamanlar üniversitelerle ortak çalışmamıza Almanya`daki İslami cemaatler pek uygun görmüyor hatta bize kızıyorlardı.

S.2: Projenin başlangıcında ne gibi zorluklar çektiniz?

K.G: O zaman bu eyalette görev yapan Türkçe Ana Dil dersi veren 1200 tane öğretmenin içinden İslam Din Bilgisi dersi verebilecek kimse hemen hemen hiç yoktu. Bu arada anti parentez olarak belirteyim ki bugün Türkçe dersi öğretmenlerinin sayısı 900 civarındadır. Bu öğretmenlerden bir kısmı yüksek öğrenimini dahi yapmamış, bir kısmı pedagojik formasyon dersi almamış ama en önemlisi dini bilgileri sadece ailelerinden almış oldukları bilgilerdi. Bir kısmı ailelerinden de bir dini bilgi almamış ve sadece İslami duyguları vardı. Yani birinci problemimiz öğreticimizin bulunmayışı.

İkinci problemimiz ise bir muhatap bulamayışımız olmuştu. Yani islami temsil edecek bir kurum yoktu. Aslında o zamanlar da şimdi olduğu gibi birçok dini kuruluş vardı. Diyanet, Milli Görüş, Süleymancılar, Nurcular ve daha başka kurumlar. 1982 yılında biz bu kurumların hepsini davet ettik. Hatta eski kaplan (Cemaleddin Kaplan) bile oradaydı. Bu anlamda iki tane toplantı düzenlendi. Birinci toplantı Düsseldorf`ta İkincisi ise Köln`de yapıldı. Bu her iki toplantıda da İslami kuruluşlar arasında sürekli bir çekişme, birbirlerini kötüleme ve suçlama vardı.

Bu toplantılardan sonra biz kararımızı verdik ve dedik ki: Bu ders Din Dersi değil Din Bilgisi Dersi olmalıydı. Hatta o zaman İslam Din Bilgisi Dersi de değil Genel Din Bilgisi dersi olarak düşündük. Bu ders sadece Türkçe dersi içerisinde ve Müslüman-Türk öğrenciler için olacaktı.

Buradaki İslami cemaatlerle bir yere varamayacağımızı anlayınca da Türkiye`deki Marmara ve Konya Üniversiteleriyle bağlantıya geçmiştik.

Ankara Üniversitesinden de Prof. Atay vardı. Üniversitelerle işbirliği yaparak daha kaliteli bir hizmet verebileceğimizi de düşündük. O zaman buradaki İslami

cemaatlerin birçoğu “Türk profesörler Almanya’daki durumu ve ortamı iyi bilemezler ” gerekçesiyle karşı çıkıyorlardı. Bu değerli bilim adamlarını buraya gelişlerinde sürekli bir kaç arkadaşımız onlara refakat ediyorlardı. Daha önce söylediğim gibi zaten bazı oturumları da Türkiye’de yapıyorduk. Ben de bu çerçevede 1988 yılında Kocatepe camisinde bir konuşma yapmıştım. (Fotoğrafları da gösterdi bu arada). O zamanlar Diyanetin genç ama çok bilgili ve kültürlü bir başkanı vardı. Bay Yazıcıoğlu. (M. Said Yazıcıoğlu)

O da bize çok yardımcı olmuştu.

O zaman şu temel prensipler üzerinde anlaşmaya varmıştık diyebilirim.

Bu ders bağımsız bir ders olmalıydı, Türkçe dersine önem verilmeliydi ve Türk çocuklarının kültürlerinden kopmamalarını sağlamak için dini ve milli bayramlarını kutlamalarına yardımcı olunmalıydı.

Şunu da unutmuyayım; biz 1986 da öğretmen sorununu çözmek için bütün Türkçe Ana Dil Dersleri öğretmenlerine bir yazı göndererek bu dersi verip veremeyeceklerini sorduk. 1200 öğretmenden 600 tanesi bize “ evet biz de Müslüman ve bu dersi verebiliriz” diye cevap verdiler. Biz bu dersi kesinlikle Müslümanların vermesini istiyorduk. Çünkü Müslüman olmayan birisi islami anlaşılabile Müslümanları anlayamazdı.

S.3: Peki Şu anda bu projenin işleyişinden memnun musunuz?

K.G: Kesinlikle memnunum, her şey çok hızlı bir şekilde ilerledi. 1979 da başladık, 10 yılda ilkokul (1 – 4. sınıflar) müfredat programlarını tamamladık. 1986 da öğretmenlere hizmet içi Eğitim kursları vermeye başladık. Bugün öğretmenlerimiz sadece dil olarak değil aynı zamanda pedagojik olarak ta çok mesafe katlettiler. Ama biz bu hizmet içi Eğitim kurslarında islami bilimler vermiyoruz.

Bu işler belki daha da hızlı yürüyebilirdi. Ben özellikle 1989 da iki Almanya’nın birleşmesinden hemen sonra Mart ve Ekim aylarında Doğu Almanya`ya gidip oradaki din derslerini de organize etmeye çalıştım.

1991 de komisyonumuz 5. ve 6. sınıflar için olan müfredat programlarını da bitirdi. 1992 yılında 7- 10. sınıflar müfredatına başladık. Ancak bu müfredat programı sadece Türk öğrenciler değil, bütün Müslüman öğrenciler için düşünüldü. Prof. Dr. Orhan Karmış bey bu müfredat programlarının hepsini okudu. 1997 de

Kuzey Ren Westfalya eyaletinde Eğitim bakanı Bayan Behler oldu. O bana 1998 de, artık İslam Din Bilgisi dersini uygulamaya koymalıyız deyince biz hemen o yıl içinde gerekli hazırlıkları yapıp 1999 ta bu projeyi uygulamaya geçirdik.

S.4: Şu andaki en önemli problemler nelerdir? Niçin İslam Din Bilgisi Dersi verilmek istendi, esas nedenler neydi?

K.G: Müslüman öğrencilerin toplumumuza entegrasyonu. Ama bunun yanında oryantasyon yani öğrencilerin bilgilenmesi.

Bu ülkede Eğitim gören ve kendi dinlerini iyi öğrenmiş öğrenciler İslam dün Yaşı ve Batı arasında köprü olurlar diye düşündük. Bugün Avrupada 13 veya 14 Milyon Müslüman var. Eğer bizde burada Müslüman aydın din adamları yetiştirirsek bu insanlar insanlığa hizmet ederler. Akademik anlamda iyi yetişmiş insanlar istiyoruz. En az Alman toplumundaki kadar akademisyen yetişmeli. Bu da demektir ki 10 kat daha fazla üniversiteyi bitiren insana ihtiyacımız var. İşte böyle kişiler kültürel gelişmeye de yardımcı olacaklardır. İslam dini hakkında bizim ülkemizde de geniş bir literatür oluşacaktır.

İşte bundan dolayı biz bu projeyi bütün okullarımızda istiyoruz. Bizim bugün Müslüman bir psikologumuz yok maalesef. Bunun yanında Müslümanlar kendi geleneklerini de kaybetmezler ve dinlerini öğrenirler.

S.6: Öğretim programı Çalışmaları ne durumda?

K.G: Gayet iyi gidiyor. İlkokullar (1-4. sınıflar) için olanı 2-3 haftaya kadar öğretmenlerin elinde olur. Diğerleri de en kısa zamanda.

S.7: Bu dersi veren öğretmenlerin yeterlilikleri konusunda ne düşünüyorsunuz?

K.G: Bütün samimiyetimle söylüyorum ki, pedagojik formasyon açısından çok iyi bir noktaya geldiler. Daha önce söylediğim gibi Şu anda bu dersi veren Türkçe Ana Dil Dersi öğretmenlerinin bir kısmı yüksek öğrenim bile yap ek. s. 15. Ama dini bilimler açısından aynı şeyi söyleyemeyeceğim. O kısmı bizim işimiz değildi.

S.8: İleride din dersi verecek öğretmenlerde size göre hangi özellikler bulunmalıdır?

K.G: Hepsinin mutlaka ama mutlaka üniversiteyi bitirmiş olmaları gerekir. Üniversite öğretimi en az 6 semester olmalıdır. Yine en az iki branşta öğrenim

yapmalıdırlar. Örneğin İslami Bilimlerle birlikte Tarih veya başka bir branş. Tıpkı öbür branş öğretmenlerinde olduğu gibi.

S.9: Öğretmenler için hizmet içi Eğitim kursları bitti mi yoksa devam edecek mi?

K.G: Belki 20 – 30 öğretmen için bunun gerekli olduğunu düşünüyorum. Bunların başında burada İslami bilimler tahsil etmiş 15 kadar öğretmen yer alıyor. Bunların maalesef sadece bir tane branşları var. Bizim ülkemizdeki üniversitelerde İslam din dersi öğretmenlerinin yetişmesi daha 9-10 yıl kadar sürer. Bizim Kuzey Ren Westfalya eyaletinde 350 kadar öğretmene ihtiyacımız var. Ama Şu an 75 veya 76 tane öğretmen var. Şu anda atama yapılmamasının nedenlerinden en önemlisinin maddi sıkıntılar olduğunu da söylemeliyim.

S.10: Geçtiğimiz 5-6 yıl içinde, İslam Din Bilgisi Dersi için başlangıçta planlanmış olan amaçların gerçekleştiğini söyleyebilir miyiz?

K.G: Bilimsel araştırma sonucu değil ama şahsi gözlemlerime göre söyleyecek olursak öğrenciler çok şeyler öğrendiler. Ders bence çok başarılı. Öğrenciler ve öğrenci velileri memnunlar.

S.11: Size göre daha önce Türkçe Ana Dil Dersleri içerisinde verilen İslam Din Bilgisi Dersi ile Şu an bağımsız bir branş dersi olarak verilen İslam Din Bilgisi arasında ne gibi farklar vardır? Bu fark sadece dilin Almanca olması mıdır?

K.G: Evet ders dilinin Almanca olması ana farktır. Ama bunun yanında bu branş için yetişmiş profesyonel öğretmenlerin bu dersi veriyor olmaları da bir o kadar önemlidir. Şunları da hesaba katmak durumundayız. Bu derse sadece Türk öğrenciler katılmıyor. Türk öğrencilerin yanında örneğin Mısır, Fas, Bosna-Hersek, İran, Irak ve diğer ülkelerden gelen öğrenciler de katılıyorlar. Bu öğrenciler için diğer kültür ve geleneklerle karşılaşma anlamına da geliyor. Bu ülkeler arasında bazı gelenek ve göreneklerde farklılıklar var. Bayram kutlamaları, sünnet v.s. öğrenci burada görüyor ki; dini olan var gelenek ve kültürden kaynaklananlar var. Öğrenci bunlar arasındaki farklılıkları da görüyor. Demek ki bu ders kültürlerarası, milletlerarası bir ders.

S.12: Peki Din Bilgisi ile Din Dersi arasındaki en önemli fark sizce?

K.G: Din Dersi, dini Eğitim, öğrenciyi dindar yapmak için bir Eğitimidir. Yani tabiri caizse din için reklam var. Din Bilgisi dersinde ise sadece din hakkında bilgi verme vardır. Yoksa branş olarak daha kaliteli veya daha az kaliteli bir ders anlamında değildir.

S.13: Kuzey Ren Westfalya eyaletinde İslam Din Bilgisi Dersi niçin verilemiyor, ne gibi engeller var?

K.G: Tek engel Alman Anayasası 7. Madde 3. Paragrafta tarif edilen ve muhatap alınacak bir dini kurumun bulunmayışıdır. Bu konuda bir otorite yok.

S.14: Peki Bayern ve Niedersachsen eyaletlerinde İslam Din Dersi'nin uygulamaya konması konusunda neler düşünüyorsunuz?

K.G: Açıkçası negatif bir şey söylemek istemiyorum. Ama gerçek gazetelerde yazılıp çizildiği gibi değil. Niedersachsendede proje 6 okul ve 5 öğretmenle devam ediyor ve hiç genişleyemiyor, başka okullar projeye dâhil olmuyorlar. Öğrenciler not almıyorlar bu branşdan. Ayrıca hukuki muhatap olarak Schura'yı açıkça kritize ediyorum. Nasıl bir Schura oluyorsa Almanya'daki en çok üyeye sahip olan DITIB bu Schuranın dışında kalıyor. Schuranın dersi kontrol etme yetkisi de yok. Bayern'de ise sadece Erlangen şehrinde bir cami derneğiyle birlikte yürütülüyor. Biz sadece bir tane cami derneğiyle bu işleri yürütemezdik. Bu iki proje de çok küçük ve pek gelecek vadetmiyor.

S.15: Yani siz Bayern veya Niedersachsen'deki gibi bir projeyi Kuzey Ren Westfalya'da denemek istemiyorsunuz, öyle mi?

K.G: Niedersachsendedeki model kesinlikle mümkün değil. Çünkü bu bir defa kanunen mümkün değil. Biz kendi projemizle bu arenadaki yerimizi aldık. Ayrıca 75 tane öğretmenimiz burada görev almış durumda. Biz kurum olarak burada yerimizi aldık. Ama islami derneklerle daha sıkı bir çalışma olabilir.

S.16: Uzun vadede bir Din Dersi için bakanlık ne gibi tedbirler almaktadır?

K.G: Devlet bu konudaki görevini yapmaktadır. Şu anda bir danışma kurulu oluşturuluyor. Bu kurul ilk olarak 2004 Ocak ayında toplandı. Cami dernekleri aleviler de dâhil, veli dernekleri de davet edildiler. Münster Üniversitesinde yeni açılan bölümün profesörü Bay Kalisch de bu kurulun içerisinde. Tabi bu kurul sadece

danışma kuruludur. Daha fazla durumlar için yetkili değildir. Biz din dersi vermek için yetkili de değiliz. Biz sadece gerekli kapıları açabiliriz.

S.17: Son sorum da söyle olacak. Bu projenin uygulandığı bazı okullarda Türkçe Ana Dil dersleri, Din Bilgisi dersine paralel olarak verilmektedir. Bu uygulamayı nasıl buluyorsunuz?

K.G: Evet, bunu biliyorum. Aslında bu ders Din Dersi'ne paralel olarak verilmelidir. Ama bu bazen gerçekleştirilemiyor. Bunun nedenleri ek. s. 18'de sıralanabilir:

Teknik olarak mümkün olamıyor. Mesela Hüseyin Çetin'in çalıştığı okullarda Müslüman öğrencilerin çokluğu nedeniyle aynı derste birden fazla grup oluyor. Bir grup Din Bilgisi dersi alırken öbür grup Ana Dil derslerine katılıyor.

Bazı Ana Dil dersi öğretmenlerinin okul idaresiyle samimiyetleri var. Okul müdürlerinden derslerin öğleden önce verilmesini rica ediyorlar. İdareciler de en kolay yolu bu şekilde buluyorlar.

Öğrencilerin öğleden sonraki derslere gelemeyeceğini düşünüyorlar. Ve de haklılar, öğrenciler diğer arkadaşları tatil yaparken, dinlenirken okulda bulunmak istemiyorlar. Okul ders programında İslam Din Bilgisi Dersi daha önemli bir yere sahip. Bu sorun 10-15 yıl sonra tamamen ortadan kalkacaktır. Türkçe derslerini de sadece Eğitimlerini burada tamamlayanlar verecektir.

Sayın Hocam, ilave etmek istediğiniz başka hususlar var mı?

K.G: Teşekkür ederim ve çalışmalarında başarılar dilerim.

Okulda ve günlük hayatta başarılı olabilmeleri için Almancayı iyi konuşma, yazma ve okumanın büyük önemi vardır. Bu sebeple Almanya'da yaşayan her Türk çocuğu Türkçenin yanında Almancayı da iyi öğrenmelidir.